

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

SYSTEM VÝCHOVNÉHO PORADENSTVÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

System of educational consultancy in primary schools

DENISA VONDRÁČKOVÁ

Praha, 2012

vedoucí práce: PhDr. Michaela Vítečková, PhD.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji touto cestou vedoucí mé diplomové práce PhDr. Michaele Vítečkové, Ph.D. za její ochotu, cenné rady a připomínky.

Mé poděkování patří také mému muži, který svou podporou a trpělivostí významně přispěl k sepsání této práce a mému studiu obecně.

„Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Ústí nad Labem, dne 29. 3. 2012

.....

Denisa Vondráčková

ANOTACE

Cílem práce je teoretický rozbor systému výchovného poradenství na základních školách a analýza současného systému výchovného poradenství na základních školách v Ústí nad Labem.

Teoretická část pojednává o systému školských poradenských služeb a z jeho struktury vyplývajícím systému výchovného poradenství na základních školách.

Teoretické poznatky jsou následně převedeny na praktický rozbor nastavení systému výchovného poradenství v Ústí nad Labem, který je doplněn o šetření v participujících institucích a empirickou sondu, prováděnou s použitím dotazníků, mezi výchovnými poradci na základních školách ve městě.

KLÍČOVÁ SLOVA

Školské poradenské služby, školský zákon, výchovné poradenství, výchovný poradce, školské poradenské pracoviště, kariérní poradenství, primární prevence, základní škola.

ANNOTATION

The objective of this Thesis is a theoretical analysis of the educational counselling system and an analysis of the contemporary educational counselling system at primary school facilities in Usti nad Labem.

The theoretical part disserts upon a system of school counselling services and from its structure resulting educational counselling system at primary schools.

Theoretical experiences are then transformed into practical analysis of the Usti nad Labem educational counselling system settings which is amended by an investigation in the participant institutions and an empirical probe, having been made with the usage of survey questionnaires, between educational counsellors at primary schools in the city.

KEY WORDS

School counselling services, School Code, an educational counselling, an educational counsellor, a school counselling department, a career advisory, primary prevention, a primary school.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	ŠKOLSKÉ PORADENSKÉ SLUŽBY	10
2.1	Orientace školských poradenských služeb v historii	10
2.2	Orientace školských poradenských služeb v současnosti	11
2.3	Možné výhledy orientace školských poradenských služeb	13
3	SYSTÉM ŠKOLSKÝCH PORADENSKÝCH SLUŽEB	16
3.1	Legislativní rámec školských poradenských služeb	16
3.2	Změny v platné legislativě a jejich odůvodnění	17
3.2.1	Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních	18
3.2.2	Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných	19
3.3	Obsah školských poradenských služeb	21
3.4	Spolupracující subjekty systému školských poradenských služeb	22
3.4.1	Školská poradenská zařízení	22
3.4.2	Středisko výchovné péče (SVP)	24
3.4.3	Informačně poradenské středisko (IPS)	25
3.4.4	Odbor sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD)	25
3.4.5	Policie ČR (PČR)	26
3.4.6	Nestátní neziskové organizace (NNO)	26
3.4.7	Škola	27
4	SYSTÉM VÝCHOVNÉHO PORADENSTVÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	29
4.1	Školní poradenské pracoviště	31
4.2	Školní metodik prevence	32
4.2.1	Obsah činnosti školního metodika	32
4.2.2	Primární prevence sociálně patologických jevů	33
4.2.3	Preventivní program školy	35
4.3	Školní psycholog	35
4.3.1	Vzdělávání žáků mimořádně nadaných	36

4.3.2	Obsah činnosti školního psychologa	37
4.3.3	Působnost školního psychologa ve škole	38
4.4	Školní speciální pedagog	42
4.4.1	Speciální pedagogika	42
4.4.2	Individuální vzdělávací plán (IVP)	44
4.4.3	Obsah činnosti školního speciálního pedagoga	45
4.4.4	Působnost školního speciálního pedagoga ve škole	46
5	VÝCHOVNÝ PORADCE	50
5.1	Obsah činnosti výchovného poradce (VP)	50
5.2	Kariérové poradenství	51
5.2.1	Výchova k volbě povolání – tematický okruh „Svět práce“	53
5.3	Působnost výchovného poradce na škole	54
5.3.1	VP a vedení školy	55
5.3.2	VP a ostatní učitelé	57
5.3.3	VP a žáci	58
5.3.4	VP a rodiny žáků	59
5.4	Komunitní škola	61
5.4.1	Příklad z praxe: Komunitní škola Větrný Jeníkov	62
6	VÝCHOVNÉ PORADENSTVÍ NA ZŠ V ÚSTÍ NAD LABEM	64
6.1.1	Další instituce nabízející poradenské a informační služby ve městě	66
6.1.2	Projekt Komunitní škola	70
6.1.3		71
6.2	Základní školy v Ústí nad Labem	72
6.3	Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje	76
6.3.1	Pracoviště Ústí nad Labem	77
6.4	Informační a poradenské středisko pro volbu povolání v Ústí n. Labem	79
6.5	Odbor sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) v Ústí nad Labem	81
7	EMPIRICKÁ SONDA	85
7.1	Metodologie	85
7.2	Charakteristika výzkumného vzorku	86

7.3	Vyhodnocení empirického šetření a diskuze	87
7.3.1	Blok A – obecné informace	87
7.3.2	Blok B – spolupráce se školou	94
7.3.3	Blok C – spolupráce s žáky	95
7.3.4	Blok D – spolupráce s ostatními institucemi	96
7.3.5	Blok E – spolupráce s rodinou	98
8	ZÁVĚR	101

Seznam literatury a odborných pramenů

Přílohy

1 Úvod

Výchovné poradenství, přesněji systém výchovného poradenství na základních školách jako téma mé diplomové práce, jsem si zvolila pro jeho nemalé důsledky na životy mnoha z nás. Ať už jsme rodiči a naše dítě navštěvuje základní školu nebo jimi v budoucnu plánujeme být, stáváme se v určitých aspektech jeho součástí. Otázky spojené s nastavením a fungováním systému výchovného poradenství, s jeho možnostmi, jejich využíváním a realizováním v praxi nakonec vyústily ve formulaci tématu a cíle práce. Cílem mé práce je rozbor systému výchovného poradenství na základních školách v rovině teoretické a snaha o teoreticko-praktickou analýzu současného systému výchovného poradenství na základních školách v Ústí nad Labem.

Ve své práci čerpám ze studia odborné literatury, zejména Čápa a jeho kolektivu, Klímové, Mareše, Opekarové a Novosada. Dalšími významnými prameny jsou legislativní dokumenty v podobě zákonů, vyhlášek, metodických pokynů, koncepcí a také výzkumných zpráv a příspěvky sborníků z konferencí pořádaných na téma výchovného poradenství.

Téma systému výchovného poradenství nelze pojímat pouze jako samostatnou oblast, neboť je úzce provázáno se systémem školských poradenských služeb, tak, jak je tento systém nastaven pro celou ČR. Bylo by tedy velmi nedostatečným počinem popisovat pouze výchovné poradenství na základní škole, neboť pokud chci dosáhnout náhledu na systém jako celek, nemohu tento vydělit z kontextu školských poradenských služeb.

V úvodu teoretických východisek práce se zabývám školskými poradenskými službami, jejich charakteristikou historickou i současnou a možným výhledem jejich orientace do budoucna. Zásadní platformou funkce školských poradenských služeb je právní rámec. V průběhu tvorby mé práce dochází k některým změnám ve školském zákoně a k novelizaci dvou klíčových vyhlášek. Tyto změny mají přímý vliv na provozování výchovného poradenství na základních školách, převážně co se týče profilu poradenských služeb, jejichž těžiště se přesouvá od diagnostiky k doporučení a také úpravy vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a z toho vyplývajících nároků. Z těchto důvodů považuji za vhodné věnovat legislativnímu těžišti problematiky výchovného poradenství a jeho posouvání samostatnou kapitolu.

Dále je vymezen obsah školských poradenských služeb a klasifikace spolupracujících subjektů v systému, do kterého je základní škola jako jeden z participujících subjektů včleněna.

Následuje charakteristika a komentář (v rámci jednotlivých kapitol) již samotného výchovného poradenství na základních školách, vyjasnění pojmu školní poradenské pracoviště. Jednotlivé kapitoly se věnují školnímu metodikovi prevence, školnímu psychologovi a speciálnímu pedagogovi, přičemž ke každému je přiřazena podkapitola vysvětlující pro přehlednost zásadní pojmy s touto funkcí spojené (např. speciální pedagog a speciální pedagogika).

Samostatná kapitola pak pojednává o funkci výchovného poradce, který je stále stěžejním článkem organizace a provozování výchovně-poradenských služeb na školách.

Praktická část se zabývá reálným naplněním možností a podmínek pro fungování výchovného poradenství na základních školách v Ústí nad Labem. Týká se tedy základních škol a tří nejdůležitějších institucí. Kapitola o základních školách je opatřena jejich výčtem a charakteristikou. Mezi instituce jsem zařadila pedagogicko-psychologickou poradnu, informačně poradenské středisko a odbor sociálně-právní ochrany dětí, které jsem osobně navštívila a pořídila zde rozhovory s odpovědnými osobami, na základě kterých jsem vytvořila dílčí podkapitoly o šetření v těchto institucích. K těmto šetřením jsem pro ucelenost přehledu přidala seznam dalších institucí, které nabízí své poradenské služby a spolupracují nebo potenciálně mohou spolupracovat se školami a již zmiňovanými institucemi ve městě.

Vše je doplněno o empirickou sondu, provedenou pomocí dotazníkového šetření mezi výchovnými poradci místních základních škol. Tématem empirické sondy je působení a podmínky pro činnost výchovných poradců na základních školách v Ústí nad Labem. Jeho cílem je získání informací o skutečných podmínkách pro výkon výchovného poradenství v každodenní praxi konkrétních základních škol a úroveň a možnosti spolupráce s institucemi participujícími na organizaci výchovného poradenství, na kterých bylo prováděno již zmiňované šetření.

Nabídka poradenských služeb v českém školství se trvale mírně rozšiřuje, přesto se může v konkrétní reálné podobě jevit jako nedostatečná. Zdá se, že stále převládá jednorázové poradenství, diagnostika nad intervencí a dlouhodobým vedením klienta. Další otázkou jsou ale skutečné podmínky pro práci skutečných výchovných poradců v každodenní rutině školských poradenských služeb.

2 Školské poradenské služby

2.1 Orientace školských poradenských služeb v historii

Vznik oboru poradenských služeb ve školství souvisí se vznikem a rozvojem zejména takových vědních oborů, jako je psychologie, sociologie, speciální pedagogika, medicína. Současně je navázána na celkovou vyspělost společnosti, její ekonomickou situaci, politickou vůli.

Sociální problémy, které přišly spolu s rozvojem průmyslové společnosti na přelomu 19. a 20. století vyvolaly snahy změnit stávající sociální systém. Součástí těchto změn bylo i povinné vzdělávání celé populace. V počátcích se světové poradenství orientovalo na juvenilní delikvenci. Řešilo výrazné výchovné problémy hledáním zákonitostí vývoje dítěte, měřením inteligenčních či jiných schopností. Nejednalo se tedy o typická poradenská zařízení, jak je známe dnes. Vznikaly však speciální školy, například pro mentálně postižené, poradny pro volbu povolání.

Orientace poradenských služeb v tehdejší Československu se zpočátku ubírala podobným směrem. Převládající činností bylo poradenství pro volbu povolání. Po druhé světové válce a nástupu komunistického režimu k moci došlo k silnému útlumu. Poradenské služby byly nahlíženy jako nadbytečné, neboť s nastolením „nových pořádků“ ve společnosti měly zároveň vymizet i její neduhy jako záškoláctví či špatný prospěch jako důsledek sociálně slabého rodinného prostředí. Koncem padesátých let tato přemíra optimismu postupně vyprchává.

K systematickému rozvoji dochází od počátku let šedesátých. Historicky prvními byli výchovní poradci na základních a středních školách v roce 1963. Jejich orientace byla primárně zaměřena na výchovné poradenství s výraznou profesní orientací (odpovídající tehdejší představám o vztahu společenské a individuální „zakázky“ osobnostního rozvoje daného žáka). V rámci tohoto poradenského systému byla věnována jen velmi okrajová pozornost žákům se zdravotním postižením. Vznik poradenských pracovišť vázaných explicitně na potřeby žáků se zdravotním postižením je datován k roku 1991. *„Základní charakteristikou tohoto modelu bylo jeho rozdělení do dvou směrů. Jednoho pro žáky tzv. zdravé a druhého pro „ostatní“. Pro ty, kdo z nějakého důvodu nesplňovali nároky a v řadě případů „pseudonároky“ klasifikačních kritérií tehdejší doby. Je třeba říci, že se jednalo o*

model v plném rozsahu odpovídající záměrům „direktivní, etastické společnosti nerespektující současné hodnoty, na nichž je postavena společnost politicky demokratického a ekonomicky tržního systému!“¹

Následně od roku 1967 začaly přibývat pedagogicko-psychologické poradny. Během patnácti let byl u nás vybudován poměrně dobře organizačně fungující systém poradenských služeb. V první linii nastupovali speciálně vyškolení učitelé (původně poradci pro volbu povolání, později výchovní poradci). Na ně pak navazovali psychologové působící v odborných institucích. Po roce 1968 byly názvy těchto institucí sjednoceny pod název pedagogicko psychologické poradny (PPP). Dochází také k pevnějšímu začlenění poradenství do školského systému s postupným dobudováním sítě krajských a okresních PPP.²

K dalšímu rozvoji dochází po roce 1989. Ve školách se zavádějí speciální pedagogové nebo psychologové, vznikají instituce jako speciálně pedagogická centra (1993) a střediska výchovné péče. Historicky nejmladším článkem tohoto systému byl v roce 1994 Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR se sídlem v Praze.³

Systém výchovného poradenství byl od samého počátku konstituován v rámci resortu školství. Proto je v současné době pojem výchovného poradenství nahrazován pravděpodobně výstižnějším termínem „školské poradenské služby“.⁴

2.2 Orientace školských poradenských služeb v současnosti

Současné poradenské služby se stále rozvíjejí, nabídka služeb se určitou měrou rozšiřuje. V souvislosti s rozvojem a dynamikou společnosti je i pro tento obor lidské činnosti žádoucí jeho pravidelná „sebeaktualizace“ ve smyslu hledání odpovědí na nově vznikající otázky ve vzdělávání a výchově.

Přestože se nabídka poradenských služeb v českém školství trvale mírně rozšiřuje, jeví se její kapacita stále jako nedostatečná. Problém nedostatečné kapacity tkví zejména v narůstání množství problémů, kterými se poradenství zabývá. Zároveň roste i počet žádostí o vyšetření. Zvyšuje se počet rodičů, kteří takovou službu akceptují a přicházejí se poradit, konzultovat výchovnou a vzdělávací cestu v životě dítěte, někteří dokonce i preventivně. Také školy

¹ MICHALÍK, Jan. *Analýza činnosti školských poradenských zařízení: Školský poradenský systém v České republice* [online]. 2008.

² Mertin a kol., 2009, s. 22

³ Opekarová, 2007, s. 8

⁴ Viz výše.

samotné navyšují počty žádostí o vyšetření, protože vyšetření v poradně představuje často opatření nezbytné z hlediska požadavků školských předpisů. Dále narůstá počet obligátních aktivit poradenství daných školskými předpisy, jako jsou školní zralost, stanovení diagnózy u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, vyjádření k domácímu vzdělávání.⁵ V některých případech škola doporučuje poradenské vyšetření, aby poukázala na závažnost vyšetření a zároveň poukázala na úroveň péče o své žáky. Obdobnou motivaci lze vysledovat i u některých rodičů žádajících o vyšetření dítěte – prostřednictvím poradenského zařízení se snaží získat různé úlevy.⁶

Existence školského poradenského systému přímo souvisí také s řešením vzdělávání žáků. Základní otázkou stojící před poradenským systémem zaměřeným na cílovou skupinu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je rozhodnutí, v kterém modelu žáka vzdělávat. Zda se přiklonit ke vzdělávání ve školách, případně třídách samostatně určených pro tyto žáky nebo ve školách hlavního vzdělávacího proudu, tedy žáky integrovat. Řešení je ovlivněno jednak historickým kontextem a dále pak převládajícími společenskými, sociálními a psychologickými tendencemi, které nacházejí svůj výraz v řešení organizačních, personálních, právních a ekonomických otázek.⁷

V roce 2004 bylo celkem 51 587 žáků se specifickými vzdělávacími potřebami (SVP) individuálně integrováno v běžných třídách základních škol a 10 420 žáků se SVP se vzdělávalo ve speciálních a specializovaných třídách běžných základních škol, přičemž většinu z těchto žáků tvořili jedinci s vývojovými poruchami učení a chování. Znamená to, že více než polovina žáků se SVP byla na úrovni základního vzdělávání integrována.⁸

Zároveň je jen velmi málo představitelné, že by některý školský systém mohl disponovat takovými finančními prostředky, pomocí kterých by bylo možno uspokojit požadavky všech myslitelných uživatelů služeb.

2.3 Možné výhledy orientace školských poradenských služeb

Téma možného zaměření školských poradenských služeb zařazují zejména z důvodu zajímavosti pohledu a aktuálnosti dané problematiky, avšak jako takové by si samo o sobě

⁵ Jestliže před 30 lety se počet odkladů povinné školní docházky pohyboval kolem 3% a počet jedinců s diagnózou SPU kolem 1%, dnes se jedná o několikanásobný nárůst.

⁶ Mertin a kol., 2009, s. 55

⁷ MICHALÍK, Jan. *Analýza činnosti školských poradenských zařízení: Školský poradenský systém v České republice* [online]. 2008.

⁸ PRŮCHA, 2006, s. 85.

zasluhovalo samostatné zpracování. Z důvodu udržení přehlednosti a snazší orientace v textu práce, pojednám o něm pouze v této podkapitole.

Z širšího hlediska poukazuje Michalík ve své expertní zprávě na fakt, že v ČR existuje jen málo srovnatelných odvětví, která rozhodují, leckdy velmi autoritativně, o závažných otázkách práv občanů (dětí, žáků, zákonných zástupců), a která jsou tak poddimenzována ve své podobě normativního a metodického vyjádření. Jako zásadní vidí politické rozhodnutí v otázce nezbytnosti změn v rámci systému poskytování školských poradenských služeb a v případě kladného posouzení pak v jaké míře. Druhou zásadní otázkou, kterou si autor klade, je, zda uvažovat o celostátním modelu poradenství (jednotný řídicí a organizační rámec) nebo zda upravovat model současný – s roztržštěnou zřizovatelskou kompetencí a jí přínáležející odpovědností. Poukazuje, že možná reforma či budování nově pojatého modelu poradenství bude mít za následek jisté zvýšení počtu pracovníků ve školním poradenství.⁹

Další cestou není zvyšování kvantity v činnosti školských poradenských služeb, ale prohlubování dílčích aspektů jejich diagnostické a poradenské činnosti, neboť každá investice do prevence, kvalitního poradenství a diagnostiky šetří finance ve vzdělávacím systému. Zároveň hodnotí akt decentralizace poradenských služeb v rámci naší země jako nesystémový, zvláště u přístupu krajů ke svěřeným agendám. Má za to, že se postupně podařilo vyvolat ve společnosti přesvědčení, že „decentralizace“ rovná se kvalita a lepší služby. Zemi s deseti miliony obyvatel a existencí čtrnácti poradenských soustav nazývá anachronismem. Speciálně pedagogická podpora je u nás poskytována nerovnoměrně, s nejasným výsledkem – a není zachován rovný přístup uživatelů k veřejným zdrojům. Autor zastává názor převedení zřizovatelských kompetencí a jim přínáležející odpovědnosti za školský poradenský systém v ČR na Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR.¹⁰

Dalším pohledem, v užším měřítku, se zabývá Mertin. Navýšení efektivity a kapacity školských poradenských služeb spatřuje, vedle růstu počtu odborných poradenských pracovníků, zejména uvnitř školského poradenského systému v organizaci služeb. Jednou z možností je včasná signalizace možného problému ještě ve stádiu zrodu a nečekání na eskalaci situace. Potom je totiž, říká autor, možné hledat účinné řešení na pedagogické rovině (jako dosud) s přihlédnutím k poznatkům psychologickým a speciálně pedagogickým, aniž by bylo nutné doporučovat dítě do poradny k odbornému vyšetření. Jde o takzvaný konzultační

⁹ Jestliže dnes jednotlivé součásti školských poradenských zařízení vykázaly za rok cca 400 000 intervencí (údaje za rok 2007), potom na jednoho pracovníka v tomto systému připadá cca 222 kontaktů s klientem za rok.

¹⁰ Michalík, 2008, s. 28

model poskytování poradenských služeb a lze předpokládat, že při využití takového modelu mohou být rodiče i školy ochotnější vstupovat do spolupráce s poradenskými zařízeními mnohem dříve, neboť nevznikne taková obava z nálepkování a následné stigmatizace dítěte, jakou bychom mohli očekávat v pokročilejším stadiu rozvoje problému.

Dále Mertin upozorňuje na stále se zvyšující potřebu akceptace rozmanitosti dětí a rodin čili rozrůzněnost populace jako takové a s tím spojené narážení dítěte na bariéry při vzdělávání. Takovou bariérou může být organizace výuky ve škole, jednotné požadavky či univerzální představa o dobrém chování. Při prosazování individualizace přístupu má poradenský systém neopominutelnou roli.

Stejně jako Michalík i Mertin dodává, že by bylo chybou přeceňovat význam poradenských služeb, neboť samotné navýšení kapacity poradenství nemůže odstranit problémy, které mají hlubší souvislosti.¹¹

¹¹ Mertin a kol., 2009, s. 56, 57.

3 Systém školských poradenských služeb

3.1 Legislativní rámec školských poradenských služeb

Základním právním východiskem pro oblast školských poradenských služeb je školský zákon¹², výchozí platformou vyhláška¹³ o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Tyto služby jsou poskytovány dětem, žákům, studentům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením jak ve školách, tak ve školských poradenských zařízeních.

Vyhláška dále stanovuje, že poradenské služby na školách jsou obvykle zajišťovány výchovným poradcem (VP), školním metodikem prevence (ŠMP), v některých případech školním psychologem či školním speciálním pedagogem. Výchovný poradce spolupracuje s dalšími pedagogickými pracovníky školy, např. s třídními učiteli, učiteli výchov nebo metodiky školního vzdělávacího programu. Za činnost školních poradců, zejména výchovného poradce a školního metodika prevence, zodpovídá ředitel školy. Pedagogickým pracovníkům, kteří tuto pedagogicko-psychologickou činnost na školách vykonávají, je poskytována metodická podpora prostřednictvím školských poradenských zařízení. Standardní poradenské služby poskytují školy na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení bezplatně. Žáci, v případě jejich nezletilosti zákonní zástupci, mají právo být vždy předem informováni o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených poradenských služeb, o všech možných rizicích a nevýhodách, včetně možných následků, pokud poradenská služba nebude poskytnuta. Při předávání informací o dětech, žácích a jejich zákonných zástupcích, kterým jsou poskytovány poradenské služby školy nebo školského poradenského zařízení, a při zpracovávání důvěrných a citlivých údajů o těchto uživatelích poradenských služeb jsou poskytovatelé poradenských služeb povinni postupovat v souladu se zákonem.¹⁴

Vyhláška stanoví také obsah poradenských služeb, povinnost vést příslušnou dokumentaci, možnosti poskytování poradenských služeb za úplatu a vymezuje jednotlivé subjekty poradenského systému.

¹² Zákon č. 472/2011 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb.

¹³ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

¹⁴ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

Legislativní rámec uzavírají zákon o pedagogických pracovnících¹⁵ a vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných¹⁶.

Zákon o pedagogických pracovnících obecně vymezuje osobu pedagogického pracovníka, jeho předpoklady pro výkon funkce, řeší získávání odborné kvalifikace pedagogických pracovníků, stanoví rozsah přímé pedagogické činnosti a pojednává o vzdělání a kariérním systému pedagogických pracovníků a některá další ustanovení týkající se systému akreditací. Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných obecně vymezuje pojmy, zásady, cíle, formy a organizaci speciálního vzdělávání, zabývá se typy speciálních škol, stanovením individuálního vzdělávacího plánu, možnostmi a podmínkami zařazování žáků se zdravotním postižením do speciálního vzdělávání, stanovuje možné počty žáků, vymezuje osobu asistenta pedagoga a jeho hlavní činnosti a v rámci vzdělávání žáků mimořádně nadaných je řešen individuální vzdělávací plán a možnosti přeřazení do vyššího ročníku.

3.2 Změny v platné legislativě a jejich odůvodnění

V průběhu roku 2011 došlo k několika změnám v legislativě týkající se školských poradenských služeb. Tyto změny zahrnovaly novelizaci vyhlášky 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, která celkově zvýrazňuje charakter poradenských služeb a upravuje některé body poskytování poradenských služeb a vyhlášky 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, která odpovídajícím způsobem nezahrnovala problematiku vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním a týkala se především žáků se zdravotním postižením a dětí mimořádně nadaných.

Novela reagovala na rozsudek Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku ve věci *D. H. a ostatní proti ČR*. Rozsudkem tohoto soudu byla Česká republika odsouzena za diskriminaci romských dětí a jejich neoprávněné umístování do škol pro děti s postižením. Romské děti jsou v ČR až 27krát častěji umístovány do škol speciálních a praktických, které vyučují podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Česká republika byla

¹⁵ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

¹⁶ Vyhláška č. 147/2011 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb.

vyzvána, aby tuto praxi okamžitě ukončila a zavedla opatření, která by měla vést k ukončení takové diskriminace.¹⁷

3.2.1 Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních¹⁸

Vyhláška celkově zvýrazňuje charakter poradenských služeb a přesouvá jejich těžiště od diagnostiky k doporučení. Původní znění vyhlášky vztahovalo informovaný souhlas zejména na poradenský proces, tedy se týkalo všech poradenských pracovníků ve školství (výchovný poradce, metodik prevence, speciální pedagog, školní psycholog). Nově se informovaný souhlas vztahuje k psychologickým a speciálně pedagogickým službám, které ze zákona o pedagogických pracovnících zajišťuje kvalifikovaný psycholog nebo speciální pedagog a tato změna by měla ulehčit administrativní zátěž výchovných poradců a metodiků prevence. Výchovní poradci a metodici prevence tedy již nemusí získávat informovaný souhlas (tento krok může napomoci podpořit důvěru mezi pedagogy a žáky škol), tato povinnost se týká školních psychologů a speciálních pedagogů, kteří na škole působí. Zároveň vzniká poradenskému pracovníkovi povinnost informovat o všech předvídatelných důsledcích a poskytovat informace srozumitelně a jednoznačně, přičemž podstatná jsou právě tato dvě adverbia, vztahující se k rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v již zmiňované věci D. H. a ostatní proti České republice. Informovaný souhlas podepisuje vždy zákonný zástupce nezletilého žáka, avšak informován je vždy nejen zákonný zástupce, ale i žák bez ohledu na jeho zletilost, a to na základě práva na informace vyplývající z Úmluvy o právech dítěte.

Definována je časová lhůta pro zahájení poskytování poradenské služby. Nejzazší možná je stanovena na 3 měsíce ode dne přijetí žádosti. Podmínkou je součinnost ze strany žadatele. Taktéž je definována krizová poradenská intervence jako pomoc v naléhavých i život ohrožujících situacích, kterou by měl poradenský pracovník poskytnout bezodkladně (například v případě závažné šikany).

Výsledek psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky se rozdělil na zprávu a na doporučení. Důvodem je skutečnost, že zpráva obsahuje důležitá data anamnestického a osobního charakteru, podléhající zákonu o ochraně osobních údajů¹⁹ a není tedy žádoucí, aby takové údaje byly předávány škole v rámci jednoho dokumentu spolu s doporučením. To je

¹⁷ EU, Štrasburk. Evropský soud pro lidská práva: VĚC D. H. A OSTATNÍ proti ČESKÉ REPUBLICĚ, 2007.

¹⁸ Vyhláška č. 116/2011, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

¹⁹ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

možné předat přímo zákonnému zástupci nebo na základě jím udělené plné moci zaslat příslušné škole. Doporučení je platné po dobu určitou, tato je určována školským poradenským zařízením podle dosavadní praxe. Pokud je žák vzděláván ve škole pro žáky se zdravotním postižením nebo je vzděláván v programu pro žáky se zdravotním postižením, platí doporučení jeden rok a poté je nutná rediagnostika. „Vzhledem k tomu, že vyhodnocovat postupy lze pouze na základě vývoje žáka v čase a kompenzace jeho poruchy, druhu zdravotního postižení či znevýhodnění, musí se vždy, aby bylo toto vyhodnocení smysluplné, provádět na základě odborného rediagnostického posouzení, jehož cílem je znovu přezkoumat závažnost postižení nebo znevýhodnění, a to ve vztahu k nárokům daného školního vzdělávacího programu. V tomto ohledu tedy nedochází k nárůstu činností, nová úprava vede ke zkvalitnění poradenské péče o znevýhodněné a postižené žáky, s cílem snížit jejich počty ve školách a vzdělávacích programech, kam je jejich je jejich zařazení dle výroku Evropského soudu pro lidská práva neopodstatněné.“²⁰

Výsledek tohoto ustanovení by tedy neměl být vnímán jako každoroční potvrzování již potvrzeného, např., že žák se zrakovou vadou má zrakovou vadu a je zbytečně zatěžován opakujícími se testy, ale spíše jako dynamický proces možné progresse jednotlivých dovedností žáka, zjišťování afektivních a motivačních faktorů či jak pomoci žákovi zefektivnit proces učení. Zároveň jako intervenci a možnou korekci vzdělávacích technik. Neměli bychom tedy v tomto bodě návrhu spatřovat jen plnění závazku České republiky vycházejícího ze Zprávy o obecných opatřeních k výkonu rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice.

Co se týče vedení dokumentace, jsou výchovní poradci a metodici prevence povinni vést dokumentaci o výsledcích vyšetření a poskytnuté individuální nebo skupinové péči.

3.2.2 Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných²¹

Původní vyhláška se týkala především žáků se zdravotním postižením a dětí mimořádně nadaných a v dostatečné míře nezahrnovala problematiku vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Pro potřebu vzdělávání je definován žák se sociálním znevýhodněním jako žák z prostředí s nedostatkem podpory k řádnému průběhu vzdělávání,

²⁰ MŠMT ČR: Výklad vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., 2011.

²¹ Vyhláška č.147/2011 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb.

jeho zákonní zástupci dostatečně nespolupracují se školou nebo je znevýhodněn nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka. Je nutné zdůraznit, že pro poradenskou činnost školského poradenského zařízení není smyslem prvotně „diagnostikovat“ sociální znevýhodnění, ale naopak k takové kategorii znevýhodnění dospět analýzou příčin neúspěšného vzdělávání žáka, k jejichž řešení má školské poradenské zařízení přispět. Jde tedy o pedagogickou kategorii žáka, o pedagogické opatření vedoucí k podpoře jeho školní úspěšnosti pomocí vyrovnávacích či podpůrných opatření. Vyrovnávací opatření jsou určena žákům, jejichž speciální vzdělávací potřeby plynou ze zdravotního nebo sociálního znevýhodnění rozumí se jimi využívání pedagogických, popř. speciálně pedagogických postupů a metod, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na ni, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga. Co se týče podpůrných opatření, jsou určena žákům se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají v režimu speciálního vzdělávání. Režim speciálního vzdělávání může mít formu integrace individuální nebo ve třídě či škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením a využívá speciální metody, postupy a prostředky vzdělávání, různé kompenzační, rehabilitační a učební pomůcky, speciální učebnice a didaktické materiály, zařazování předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jiné úpravy organizace vzdělávání, které zohledňují speciální vzdělávací potřeby žáka. O integraci můžeme tedy hovořit pouze v případě žáků se zdravotním postižením, protože jen pro tyto žáky existuje možnost jejich vzdělávání ve třídě nebo škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením. Ostatní kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se standardně vzdělávají ve školách a třídách „hlavního vzdělávacího proudu“.

Dále je zřetelně uvedeno, že zařazení žáka bez zdravotního postižení do školy, třídy nebo studijní skupiny, které jsou zřízené pro žáky se zdravotní postižením, je možné pouze výjimečně a zároveň platí po omezenou dobu pro vyrovnání jeho znevýhodnění. Jak žáci se zdravotním znevýhodněním, tak žáci mohou být zařazeni do vzdělávání ve třídě či škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením za situace, kdy při vzdělávání v běžné škole i při zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb a uplatňování vyrovnávacích opatření celkově selhávají a vyžaduje to jejich zájem.

V případě žáka se zdravotním znevýhodněním škola nejméně jedenkrát ročně posoudí, zda důvody pro vzdělávání žáka výše zmiňovaným způsobem trvají. Pokud pominou, navrhne zákonnému zástupci žáka návrat do původní nebo jiné běžné školy nebo třídy. Posuzování výsledků žáka se zdravotním znevýhodněním je prováděno podle standardních evaluačních nástrojů. Při hodnocení aktuálního stavu žáka sleduje jeho případné zklidnění, prospěchové zlepšení, dohnání zameškaného učiva atd. Ve všech případech je třeba sledovat zájem dítěte. Pokud zákonný zástupce neplní v tomto ohledu své povinnosti, lze doporučit spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte.

V případě žáka se znevýhodněním sociálním může být zařazení do školy, třídy nebo studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením nejdéle na dobu 5 měsíců a po celou dobu tohoto zařazení zůstává žákem původní školy. Žák během docházky do školy samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením pokračuje ve vzdělávání podle původního vzdělávacího programu kmenové školy a zároveň využívá speciálně pedagogických podmínek školy nové.

Jelikož jsou v současné době někteří žáci bez zdravotního postižení takto vzděláváni, měli by ředitelé škol v takových případech nabídnout zákonným zástupcům dotčených žáků možnost přestupu do základní školy. Pokud však zákonný zástupce takové možnosti nevyužije - nedá souhlas – je potřeba takovým žákům umožnit vzdělávání podle dosavadního postupu a rozhodnutí zákonného zástupce je nutno respektovat.

Novela vyhlášky také rozšiřuje okruh činností asistenta pedagoga o pomoc žákům s těžkými zdravotními postiženími při sebeobsluze, a to i při akcích mimo školu.

3.3 Obsah školských poradenských služeb²²

Poradenské služby tradičně nabízí poskytování odborné pomoci pro podporu vzdělávání, a to jak před započítím, tak i v průběhu, poradenství pro volbu vzdělávací dráhy a postupného budování profesní kariéry a směřují k:

- posílení činnosti sociální prevence,
- podpoře a vytváření podmínek pro rozvoj osobnosti jednotlivých žáků,

²²Vyhláška č. 116/2011 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb.

- harmonizaci vztahu rodiny a školy,
- posílení poradenské činnosti pro děti a mládež se specifickými výchovnými a vzdělávacími potřebami,
- podpoře integrace dětí s různými problémy při vzdělávání do běžných typů školních zařízení,
- zmírňování důsledků zdravotního postižení a prevenci jeho vzniku
- rozvoji profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních

3.4 Spolupracující subjekty systému školských poradenských služeb

Základním posláním a obsahem státem organizovaného systému školních poradenských služeb je především vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu jejich vzdělávání.²³

Ne všechny děti, které dosáhnou zákonem předepsaného věku nástupu povinné školní docházky, mají pro její plnění stejné výchozí podmínky. Z tohoto důvodu byly jednotlivé subjekty školských poradenských služeb specializovány na konkrétní okruh problematiky řešící konkrétní otázky výchovy a vzdělávání dětí a mládeže.

3.4.1 Školská poradenská zařízení

Mezi školská poradenská zařízení řadíme pedagogicko psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

Tato zařízení spolu z povahy věci spolupracují, avšak primární orientace pedagogicko psychologických poraden je zaměřena na obecnější pedagogicko-psychologickou, diagnostickou a terapeutickou péči o problémové jedince předškolního i školního věku. Specificky zaměřená speciálně pedagogická centra se orientují na jedince zdravotně postižené, s přímou návazností na sociálně-pedagogickou péči.²⁴

²³ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

²⁴ Novosad, 2000, s. 105.

Pedagogicko psychologická poradna²⁵ (PPP)

Je školským poradenským zařízením. Tato instituce je u nás zřizována v každém správním celku, jednotlivá pracoviště spadají do kompetencí jednotlivých školských úřadů v místě působnosti. V případě nutnosti mohou být v rámci jednoho správního celku zřízena další detašovaná pracoviště tak, aby byla zajištěna optimální dostupnost služby.

O vyšetření či konzultaci může požádat sám mladistvý, dovršil-li věku patnácti let, jeho zákonný zástupce nebo příslušný pedagog (nejčastěji výchovný poradce, ředitel školy, popř. třídní učitel) a také ošetřující lékař. V poradně se klientům věnuje psycholog, speciální pedagog, logoped a sociální pracovník. Mezi základní úkony PPP můžeme tedy zařadit:

- vyšetření školní zralosti a posouzení možného odkladu povinné školní docházky
- řešení komplexní problematiky školního neprospěchu
- poradenství v oblasti volby povolání
- poradenství a reedukace při poruše komunikace (logopedie)
- diagnostika a reedukace specifických vývojových poruch učení
- zabezpečení výchovy i vzdělávání dětí a mládeže s postižením (somatická, smyslová a mentální postižení)
- posouzení vhodnosti integrace nebo zařazení do speciální školy
- poradenství v oblasti poruchy vývoje osobnosti a poruch chování
- poskytování metodické pomoci výchovným poradcům a školním metodikům prevence²⁶

Základní funkce PPP tedy jsou komplexní či zaměřená psychologická a speciálně pedagogická diagnostika a intervence a činnost informačního a metodického charakteru.

Speciálně pedagogické centrum (SPC)

Je školským poradenským zařízením. Tato instituce poskytuje odborné služby zejména žákům s různým typem zdravotního postižení, které může být zdravotní, smyslové, mentální. Většinou jsou tato centra zřizována při speciálních státních i nestátních školách. Poskytují poradenské služby školám, školským zařízením, ústavům, rodinám postižených dětí, orgánům státní správy a jiným institucím podílejícím se na péči o tyto děti a mládež.

²⁵ Příloha č. 1 Vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

²⁶ Novosad, 2006, s. 102.

SPC řeší zejména tyto úkoly:

- zpracování podkladových materiálů potřebných k rozhodnutí o zařazení dítěte do integrovaného nebo speciálního zařízení
- provádění depistáže zdravotně postižených dětí v působné oblasti spolu s lékaři a sociálními pracovníky a tvorba evidence
- vypracování návrhu vzdělávání a výchovy pro své klienty
- zabezpečení komplexní diagnostiky
- pomoc v oblasti profesního poradenství
- spolupráce s rodinami, poradenství a pomoc pro obtížně zařaditelné děti
- osvětové a odborné akce zaměřené na problematiku výchovy, vzdělávání a integrace postižených dětí²⁷

Dále se na spolupráci podílí střediska výchovné péče a informačně poradenská střediska.

3.4.2 Středisko výchovné péče²⁸ (SVP)

Patří mezi školská zařízení. Zaměřuje se na řešení výchovných problémů a poruchy chování z hlediska diagnostického, poradenského i preventivního. Služby jsou poskytovány dětem, žákům, studentům²⁹, jejich rodinám, školám a školským zařízením s výjimkou klientům s předběžným opatřením, nařízenou ústavní či uloženou ochrannou výchovou.

Ambulantní oddělení – poskytuje služby formou individuální, skupinové nebo rodinné intervence, a to bezplatně. Provedení jakékoliv takové služby musí předcházet souhlas zákonných zástupců, včetně cílených speciálně pedagogických a terapeutických programů, které jsou pořádány na školách. V neposlední řadě nabízí metodické vedení a pomoc pedagogickým pracovníkům škol.

Internátní a celodenní oddělení - internátní oddělení nabízí preventivně výchovný pobyt, v rámci provozu oddělení celodenního je nabízena výchovně vzdělávací péče a stravování v pracovních dnech v minimálním rozsahu osmi hodin denně. Oddělení jsou určena klientům, nejčastěji dětem ve věku od 6 do 18 let, s poruchou chování, u kterých je možná alespoň částečná spolupráce, neboť tento pobyt je dobrovolný. Služba je uskutečňována ve výchovné

²⁷ Novosad, 2006, s. 105, 106.

²⁸ Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče.

²⁹ Ve věku od 3 let až do ukončení povinné školní docházky, max. však do 26 let věku.

skupině, která je základní organizační jednotkou oddělení.

Vzdělávání klientů je realizováno v kmenové škole, přímo ve středisku nebo ve škole, se kterou má SVP dohodu. Vzdělávání klienta je vedeno ve spolupráci s jeho kmenovou školou.³⁰

3.4.3 Informačně poradenské středisko (IPS)³¹

Tato střediska jsou zřizována při úřadech práce. Poskytují informace a poradenství pro volbu zaměstnání žákům základních škol se specifickými vzdělávacími potřebami, studentům a absolventům, také rodičovské veřejnosti a v neposlední řadě školským zařízením. Co se týče informační služby, střediska informují zejména o regionální i celostátní možnosti studia na středních či vysokých školách a studijních nebo učebních oborech, specifikují podmínky a průběh přijímacích řízení a nároky a požadavky na jednotlivá povolání či možnosti následného uplatnění absolventů jednotlivých oborů v praxi. Toto poradenství může být vedeno individuálně i v rámci skupiny.

IPS organizují besedy pro budoucí absolventy středních škol, které informují o možnostech dalšího studia a napomáhají osvětlit problematiku vstupu na pracovní trh. V případě besed pro školy základní, nabízí střediska téma o volbě povolání. Pro tyto účely jsou střediska vybavena různými počítačovými programy (včetně diagnostických), krátkými informativními videofilmů a také velkým množstvím informačních brožur a letáků v tištěné podobě.

Pravidelně ve spolupráci se školami také organizují tzv. „Burzu škol“, jejímž smyslem je získání co nejširšího množství informací od zástupců středních škol, středních odborných učilišť a dalších vzdělávacích zařízení v regionu.

3.4.4 Odbor sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD)

Poskytuje sociálně právní ochranu, poradenství, náhradní rodinnou péči a služby kurátora pro děti a mládež. Služba je součástí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Spolupracují se soudy, orgány činnými v trestním řízení a jinými institucemi. O službu můžou žádat rodiče nebo přímo škola, a to v případě, kdy již sama nedokáže vlastními silami zajistit adekvátní spolupráci s rodiči dítěte. Sociální pracovníce vedou sociální agendu, poskytují pomoc při sepisování a podávání návrhů k soudu. Nabízí poradenství a zprostředkovávají pomoc dalších

³⁰ Čáp a kol., 2009, s. 196.

³¹ MPSV. *Integrovaný portál MPSV : Informační a poradenské střediska při úřadech práce*, 2006.

případných odborných institucí a vykonávají depistáž dětí, jejichž rodiče nebo jiné osoby zodpovídající za jejich výchovu, neplní své povinnosti dané zákonem. Také v intencích zákona provádějí šetření prostředí na základě žádostí soudu, sdělení občanů či institucí. „*To znamená, že pokud škola nabude podezření, že výchova žáka v domácím prostředí je zanedbávající, popř. je žák přímo zneužíván svými zákonnými zástupci nebo jinými rodinnými příslušníky, má za povinnost kontaktovat OSPOD a dát jim podnět k prošetření situace.*“³² V případě ohrožení dítěte na zdraví, životě nebo jeho příznivém vývoji, podávají k soudu návrh na nařízení předběžného opatření. Pokud je to alespoň trochu možné, snaží se sociální pracovníci hledat způsoby vedoucí k zajištění funkčního rodinného prostředí, primární snahou je tedy sanace rodiny, v případě nemožnosti takového řešení přichází na řadu podání návrhu na předběžné opatření. Takovýto návrh může podat rovněž kurátor pro děti a mládež, který řeší zejména dohled nad dětmi a mladistvými s poruchami chování, včetně pravidelných návštěv v rodině klienta. Poskytuje poradenskou pomoc rodičům klientů. V rámci přípravného řízení spolupracují s orgány Policie České republiky.³³

3.4.5 Policie ČR (PČR)

S PČR mohou spolupracovat všechny již zmiňované instituce včetně školy. Nejčastěji se jedná o oznámení z podezření ze spáchání trestného činu nebo přestupku, kdy škola je povinna takovou věc oznámit, s doporučením pořídit písemnou dokumentaci (zápis) ještě před příjezdem PČR. Spolupráce mezi školou a PČR se také věnuje sociálně preventivním aktivitám týkajícím se kriminality dětí a mládeže. Mohou tak být pořádána různá setkání, besedy, exkurze. „*Obecně platí, že je vhodné, aby škola kontaktoval na začátku školního roku všechny zmiňované instituce a na základě osobního jednání, např. mezi výchovným poradcem a zástupcem druhé strany, došlo k ujasnění nejvhodnější formy spolupráce. Tím je možné předejít následným nedorozuměním a současně posílit ochotu spolupracovat na obou stranách, neboť víme, na koho se můžeme obrátit a s kým budeme komunikovat.*“³⁴

3.4.6 Nestátní neziskové organizace (NNO)

Tyto organizace mohou mít celostátní nebo regionální působnost. Za jejich vznikem stojí zpravidla nedostatečná nabídka služeb poskytovaných státem. Nejsou státem dotované, často

³² Čáp a kol., 2009, s. 198.

³³ Viz výše.

³⁴ Čáp a kol., 2009, s. 200.

je požadována finanční úhrada. Možností k získání financí nutných na výdaje spojené s využíváním služeb NNO mohou být konkrétní projekty s žádostí o granty školou samotnou nebo přímo nestátní neziskovou organizací. V rámci podpory činnosti nestátních neziskových organizací dětí a mládeže a nestátních neziskových organizací, které s dětmi a mládeží trvale pracují, vyhlásilo MŠMT „Programy státní podpory práce s dětmi a mládeží pro nestátní neziskové organizace na léta 2011 až 2015“. Programy stanovují obsahové zaměření, priority podpory a podmínky pro poskytování státních dotací.³⁵

Kromě jiných nabízejí NNO i služby pro školy. Pro pedagogické pracovníky jejich další vzdělávání. V případě zájmu je doporučeno ověřit, zda je daný kurz akreditován MŠMT. Akreditace do jisté míry zaručuje určitou profesionální úroveň a zároveň s sebou nese možnost čerpání finančních prostředků nutných k pokrytí takové služby z fondu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Služby pro žáky samotné mohou mít podobu skupinovou i individuální. Takové služby bývají na poměrně dobré úrovni, avšak v případě, kdy jsou se žákem řešeny např. výchovné problémy, specifické poruchy učení a chování či rodinné problémy, jsou zprávy vyhotovené NNO z hlediska zákona, i přesto, že mohly být vytvořeny adekvátně vzdělaným profesionálem, nesměrodatné. V těchto případech je nutné schválení školským poradenským zařízením.³⁶

3.4.7 Škola³⁷

V každé základní (střední a vyšší odborné) škole jsou zajišťovány školské poradenské služby.

Mezi základní úkoly poradenských služeb ve škole můžeme zařadit:

- prevenci školní neúspěšnosti žáků, průběžná a dlouhodobá péče o žáky s neprospěchem,
- primární prevenci sociálně patologických jevů,
- kariérové poradenství,
- odbornou pomoc při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z odlišného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním,

³⁵ Webový portál MŠMT/dotační program.

³⁶ Krejčová a kol., 2009, s. 202.

³⁷ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

- péče o vzdělávání nadaných žáků,
- metodická podpora učitelům při aplikaci psychologických, pedagogických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti škol.³⁸

Rozsah těchto služeb by měl odpovídat počtu a vzdělávacím potřebám žáků. Zpravidla jsou zajišťovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, dále speciálním pedagogem či školním psychologem. Ti mohou být doplněni konzultačním týmem z vybraných pedagogických pracovníků dané školy. Za činnost těchto poradců zodpovídá ředitel školy, metodicky jsou vedeni školskými poradenskými zařízeními. Bližší specifikace jednotlivých funkcí následují v další kapitole.

³⁸ Opekarová, 2007, s. 23.

4 Systém výchovného poradenství na základních školách

V předchozích kapitolách byl popsán systém školských poradenských služeb tak, aby byla patrná koncepce systému jako celku v ČR. Nyní se již práce bude věnovat systému školských poradenských služeb v podílejícím se subjektu – základní škole. Pro názornost uvádím následující schéma, které systém představuje v jeho celistvosti.

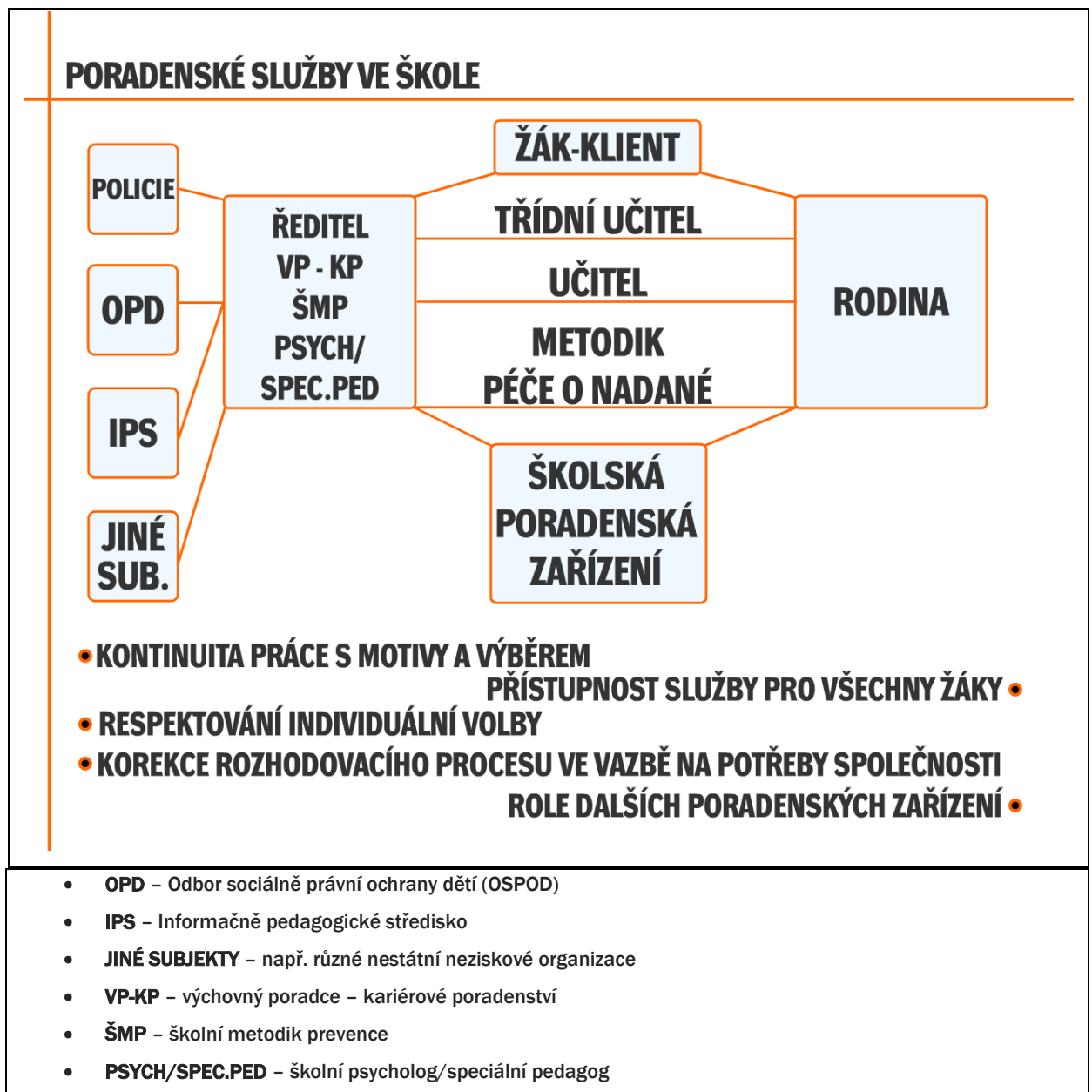

Schéma č. 1: Poradenské služby ve škole

Zdroj: Věstník MŠMT ČR, 2005, s. 6.

Toto schéma poradenských služeb je doporučováno ministerstvem v metodické části Věstníku MŠMT. Jedná se o Koncepti z roku 2005 (dále jen Koncepce). Koncepce říká, že je žádoucí, aby poradenské a preventivní programy škol odrážely specifika jak dané školy, tak také regionu, v kterém se nachází, včetně lepší koordinace se službami školských poradenských zařízení. Pro realizaci školního poradenství je předpokladem vytvoření vnitřního systému komunikace ve škole, na kterém by se měl podílet ředitel školy ve spolupráci především s třídními učiteli, a dále zejména s výchovnými (kariérovými) poradci a učiteli, kteří zastávají funkci metodiků pro práci s nadanými žáky, případně dalšími pedagogy. Tito pedagogové by měli poskytovat metodickou a konzultační podporu žákům a jejich zákonným zástupcům. Zároveň se podílí na tvorbě konzultačního týmu poradenských pracovníků školy.

„Rozdělení rolí, vytvoření časového prostoru na poskytované služby, zkvalitnění vzdělávání školních poradenských odborníků, týmová práce a spolupráce se specializovanými poradenskými pracovišti ve školství, tj. pedagogicko-psychologickými poradnami, speciálně pedagogickými centry, ale také středisky výchovné péče a dále mimo školství zejména s informačně-poradenskými středisky úřadů práce, povede k vytváření prostoru pro operativní poskytování kvalitnějších školních poradenských služeb.“³⁹

Co se týče rozsahu poskytovaných služeb, jsou ovlivněny velikostí školy. Toto tvrzení předpokládá, že v rámci malých nebo malotřídních škol je včasné odhalení možného problému žáka příhodnější než v podmínkách škol velkých. I v těchto případech je však nutná konzultace a spolupráce s odborníky.

Koncepce dále, podle obsahu činnosti pedagogických pracovníků školy, kteří poskytují poradenské služby a s nimi spjatou informační a metodickou podporu učitelům, žákům a jejich rodičům, rozlišuje mezi poradenskými pracovníky školy, mezi něž řadí výchovného-kariérového poradce, školního metodika prevence a školního psychologa či speciálního pedagoga a pracovníky, kteří se podílejí na poradenských službách a vytvářejí konzultační tým pro poskytování služeb ve škole, kam je řazen třídní učitel, učitel-metodik pro přípravu školního vzdělávacího programu (také úprava učiva pro nadané žáky), učitelé vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání⁴⁰ a případně další pedagogové, zejména učitelé výchov. Na základě tohoto rozdělení jsou v Koncepti navrhovány dva základní modely poskytování poradenských služeb ve škole. Tyto modely by měly umožňovat programovou spolupráci

³⁹ Věstník MŠMT, 2005, s. 2.

⁴⁰ Metodický pokyn č.j. 19458/2001-22 k zařazení vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání do vzdělávacích programů pro základní vzdělávání.

učitelů, kteří se ve školách budou podílet na realizaci školního programu pedagogicko-psychologického poradenství. V základní variantě jsou služby zajišťovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, třídními učiteli, učiteli výchov (výchovy občanská, rodinná, výchova k volbě povolání) a učitel-metodik pro přípravu školních vzdělávacích programů (včetně úpravy vzdělávání nadaných žáků). Ve variantě rozšířené je počítáno s týmem varianty základní, s nimiž mohou dále spolupracovat školní psycholog a speciální pedagog, přičemž je na řediteli školy, zda zvolí speciálního pedagoga nebo školního psychologa, případně oba tyto odborníky, na zkrácený úvazek.

Jestliže ve škole působí školní psycholog nebo školní speciální pedagog (v ideálním případě oba), tvoří spolu s výchovným poradcem a školním metodikem prevence dohromady tzv. školní poradenské pracoviště.⁴¹

4.1 Školní poradenské pracoviště

Ve školách je možné zřídit školní poradenské pracoviště, které slouží k poskytování poradenských a konzultačních služeb pro žáky, jejich zákonné zástupce a pedagogy. Tato možnost je v kompetenci ředitele školy, případně pověřeného zástupce, který je z a poskytování poradenských služeb na škole zodpovědný. Činnost školního poradenského pracoviště je prováděna na základě Programu školního poradenského pracoviště na zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství poskytovaného ve škole, který je vytvářen všemi pracovníky dotčenými poradenskými službami ve škole, včetně jejího vedení. Program odráží specifika dané školy i regionu a koordinuje služby s ostatními zařízeními v regionu, která poskytují pedagogicko-psychologické, speciálně pedagogické a preventivně - výchovné služby. Cíle programu jsou v souladu s cíli školního vzdělávacího plánu. Zabezpečuje také koordinaci služeb poskytovaných jinými resorty a nestátními subjekty. Důraz je kladen na vzájemnou informovanost, spolupráci a dodržování etického kodexu školních poradenských pracovníků. Co se týče odborné metodické podpory, ta je poskytována pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickým centrem a střediskem výchovné péče. Školním psychologům poskytuje odbornou a metodickou pomoc také Asociace školních psychologů.⁴²

⁴¹ Krejčová a kol., 2009, s. 66.

⁴² ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog?: Kritická místa profese*. 2002.

Školské poradenské pracoviště tvoří výchovný poradce (kariérový poradce), školní metodik prevence a školní psycholog nebo školní speciální pedagog, optimálně oba tito odborníci, popřípadě může být tento tým doplněn o asistenta speciálního pedagoga. Tito specialisté spolupracují s vedením školy a třídními učiteli, ostatními pedagogickými pracovníky, žáky, rodiči (zákonnými zástupci žáků) a ostatními subjekty podílejícími se na systému poradenských služeb.

Téměř všichni pedagogové, avšak zejména školští poradenští pracovníci, disponují informacemi a důvěrnými údaji o žácích a jejich rodičích, které se dozvědí v souvislosti s výkonem své poradenské činnosti. Tato data musí být ochraňována v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů. Způsob realizace pravidel pro ochranu informací a důvěrných dat v dokumentaci školního poradenského pracoviště je konkretizován ve školním programu pedagogicko-psychologického poradenství. V případě, že škola ukončí pracovní smlouvu se školním speciálním pedagogem nebo školním psychologem, je třeba zajistit předání dokumentace a nástrojového vybavení novému odborníkovi nebo případné převedení dokumentace příslušnému školskému poradenskému zařízení.⁴³

4.2 Školní metodik prevence

Jedná se o jednoho člena pedagogického sboru, který kromě svých učitelských povinností zajišťuje různorodé aktivity spojené s tvorbou a další realizací školního vzdělávacího plánu (dále jen ŠVP)⁴⁴. Mezi ně náleží vzdělávání učitelů se zaměřením na rozvoj klíčových kompetencí žáků, poradenství učitelům při tvorbě ŠVP, evidence předmětových i mezipředmětových skupin, úprava a aktualizace ŠVP atd. Ve spolupráci s výchovnými poradci na realizaci dalšího vzdělávání a metodického poradenství pedagogického sboru školy. Mezi tradiční témata takových kurzů, které souvisí s tvorbou a realizací ŠVP patří např. rozvoj sociálních a osobnostních kompetencí žáků a další průřezová témata (sociální výchova, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova atd.) a zejména v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

4.2.1 Obsah činnosti školního metodika

Školní metodik prevence se zabývá, jak již z názvu jeho funkce vyplývá, činností metodicky-

⁴³ MŠMT: Věstník 07/2005.

⁴⁴ Závazný dokument, podle něhož se v jednotlivých školách uskutečňuje vzdělávání a který stanovuje konkrétní cíle vzdělávání, délku formy, obsah a časový plán a konkrétní podmínky, za kterých je uskutečňováno.

koordinační, informační a také poradenskou.

Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v pedagogicko-psychologických poradnách a s odbornými pracovišti (poradenskými, preventivními, krizovými a dalšími institucemi), která působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů.⁴⁵ V případě akutního výskytu sociálně patologických jevů je povinen kontaktovat odpovídající odborná pracoviště a následně participovat na intervenci. V souladu s předpisy o ochraně osobních údajů shromažďuje odborné zprávy a informace o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení a vede písemné záznamy, které umožňují doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence a také doložit navržená a realizovaná opatření.

V rámci informační působnosti je jeho snahou získávání nových odborných informací a současně prezentace výsledků preventivní práce školy. Jeho povinností je vytváření a vedení databáze subjektů spolupracujících se školou při prevenci sociálně patologických jevů. Mezi tyto spolupracující subjekty řadíme orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, centra krizové intervence, různé nestátní organizace působící v oblasti prevence nebo i jednotlivé odborníky z jiných zařízení.

V oblasti poradenské vyhledává žáky s rizikem nebo projevy sociálně patologického chování, poskytuje jim i jejich zákonným zástupcům poradenské služby. Pokud není sám schopen poskytnout odpovídající poradenské služby, zajistí je (ve spolupráci s třídním učitelem) u odborného pracoviště. V neposlední řadě se věnuje přípravě podmínek pro integraci žáků se speciálními poruchami chování a koordinaci poskytování poradenských preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.⁴⁶

4.2.2 Primární prevence sociálně patologických jevů

„Zkušenost velmi zřetelně ukazuje, že ne chudoba, ale úpadek kulturní a mravní vede zpravidla ke zločinu: náš zločinec nekrade z bídy a hladu, nýbrž krade, loupí a třeba i bestiálně vraždí proto, že je lehkomyšlný a chce se bez práce domoci peněz, nemá sebe kázně ani vědomí mravní odpovědnosti... Hlavní pramen zločinnosti jest v nedostatečné mravní

⁴⁵ Viz následující schéma č. 2, *Organizační systém primární prevence v ČR* na str. 27.

⁴⁶ Opekarová, 2007, s. 34-35.

výchově mládeže. Toto poznání mělo by jako hrom zahřmět do uší naší občanské veřejnosti a zburcovat její ospalé vědomí, a nemělo by ho býti zapomínáno zejména též při všech úvahách o reformě našeho školství... Boj proti zločinnosti kdeže se nesmí omeziti jen na upotřebení prostředků represivních, potlačujících zločin již ve vyskytnuvší, nýbrž - a to je ještě důležitější – nutno užiti především prostředků preventivních, neboť lépe je zlu předem brániti než dostatečně se starati o jeho nápravu.“ (Lány, 1927, s. 551 a 555)⁴⁷

Základním principem strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školství je výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti. Zaměřuje se tedy na předcházení např. záškoláctví, šikana, rasismus, vandalismus, užívání psychotropních látek, extremismu, zneužití sektou, zároveň také na rozpoznání a zajištění včasné prevence zejména domácího násilí, týrání a zneužívání dětí, poruchy příjmu potravy apod. Aktivity školy mají být cíleně směřovány k efektivní primární prevenci a zároveň neúčinnou primární prevenci (zastrašování, citové apely, pouhé předávání informací, potlačování diskuze apod.) eliminovat.

Ministerstvo školství metodicky vede a koordinuje síť koordinátorů, tvořenou krajskými školskými koordinátory prevence (pracovníci odborů školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), metodiky prevence (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a školními metodiky prevence (vybraní pedagogové ve školách a školských zařízeních).⁴⁸

Schéma č.2 Organizační systém primární prevence v ČR.

Zdroj: Dokument MŠMT: Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012, 2009, s. 11.

⁴⁷ LÁNY, E. O zločinnosti mládeže a její vězeňské výchově. 1926, s. 549-555.

⁴⁸ Dokument MŠMT: Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012, 2009, s. 10-11.

Nespecifickou primární prevencí se rozumí veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, např. zájmové, sportovní a volnočasové aktivity, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.

Specifickou primární prevencí se rozumí aktivity a programy, které jsou specificky zaměřeny na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Tato prevence může být pojímána všeobecně bez dřívějšího zjišťování rozsahu problému, možného rizika nebo selektivně, kdy je prevence zaměřena právě na určité možné rizikové chování žáků.

Indikovaná prevence je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u kterých byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky.⁴⁹

4.2.3 Preventivní program školy

Školní metodik řeší realizaci preventivního programu školy. Spolu s ostatními pedagogickými pracovníky školy vytváří tzv. minimální preventivní program, jenž je konkrétním dokumentem školy a je zaměřen na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. V rámci kontroly tvorby a vyhodnocování minimálního preventivního programu spolupracuje školní metodik podle potřeby také s metodikem prevence v pedagogicko psychologické poradně.⁵⁰

4.3 Školní psycholog

Školní psycholog působí přímo ve škole a zabývá se činností depistážní, diagnostickou, poradenskou a intervenční. Pedagogům školy poskytuje také služby poradenského, metodického a vzdělávacího charakteru. Pokud na škole působí školní psycholog, tvoří spolu s výchovným poradcem a školním metodikem prevence školní poradenské pracoviště. Je žádoucí, aby si všichni spolupracující odborníci vzájemně vymezili své kompetence a náplň

⁴⁹ Vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

⁵⁰ Viz výše.

práce a eliminovali tak možné překrývání jejich činností. Vyhnou se zmatení žáků, jejich rodičů i učitelů a ti budou tak vědět, na koho se mají v případě potřeby obracet. Školní psycholog mnohdy působí ve škole pouze několikrát týdně nebo i jen jedenkrát do týdne několik hodin. Taková situace zpravidla není optimální, avšak s ohledem na finanční možnosti školy často jediná možná.⁵¹

4.3.1 Vzdělávání žáků mimořádně nadaných

Za mimořádně nadaného žáka je považován jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých oblastech rozumových a uměleckých a dovednostech sociálních. Takové nadání se pak projevuje např. jako zvýšený zájem, výkonnost a tvořivost žáka nebo jako prokazování nadprůměrných manuálních dovedností v určité odborné oblasti a mnohdy souvisí s vybraným oborem odborného vzdělání.

Depistáž a diagnostiku takových žáků může provádět školní psycholog, co se týče diagnostiky samotné, konečná diagnóza je vždy v kompetenci školského poradenského zařízení (pedagogicko-psychologická poradna nebo speciálně pedagogické centrum).

Nejen při identifikaci, ale i v procesu vzdělávání nadaného žáka velmi záleží na úrovni spolupráce učitelů s výchovným poradcem školy a dalšími zainteresovanými osobami a institucemi (školní psycholog, rodiče žáka, pedagogicko-psychologická poradna atd.). Dalším důležitým faktorem je kvalita podkladů, které škola poskytne pro psychologickou a speciálně-pedagogickou diagnostiku ve školském poradenském zařízení - z pedagogické praxe i rodinné anamnézy dítěte. Nakolik hodnotné budou tyto materiály, natolik bude možné objektivně a přesně posoudit aktuální schopnosti dítěte a následně nastavit odpovídající podmínky vzdělávacího procesu, včetně individuálních specifik pro daného žáka.

Pro mimořádně nadané žáky může ředitel školy vytvořit skupiny, v kterých se mohou vzdělávat žáci stejných nebo různých ročníků v jednom či více předmětech. Tito žáci mohou být vzdělávání individuálního vzdělávacího plánu⁵². V kompetenci ředitele školy je rovněž možnost přeřazení takového žáka do vyššího ročníku bez absolvování ročníku předchozího, a to na základě zkoušky, která je vykonána před komisí a za tímto účelem ředitelem jmenována.⁵³

⁵¹ Krejčová a kol., 2009, s. 66.

⁵² Podrobněji o IVP viz kapitola 4.4.2.

⁵³ Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

O vhodnosti takového kroku z hlediska psychosociálního je namísto diskuze avšak z pohledu motivace žáka ke vzdělávání, je důležité umět jeho nadání rozpoznat, podchytit a soustavně je rozvíjet.

Na konci roku 2009 prováděl Výzkumný ústav pedagogický dotazníkové šetření mezi učiteli základních škol a gymnázií. Toto šetření upozornilo na takovouto skutečnost – většina dotazovaných pedagogů (70%), uvedla, že se v průběhu své pedagogické praxe s nadaným žákem buď nesetkala vůbec, nebo pouze výjimečně a ojediněle. „*Tento fakt je však v rozporu s výzkumy v oblasti intelektového nadání. Mimořádně nadaní jedinci s inteligentním kvocientem (IQ) vyšším než 130 jsou sice v běžné populaci zastoupeni dvěma až třemi procenty, nadaných žáků v horním pásmu průměru je však v našich školách podstatně více.*“ (Čavojská, 2010) Toto zjištění bylo podnětem pro vytvoření publikace – metodické příručky, která se věnuje problematice vzdělávání rozumově nadaných žáků.⁵⁴

4.3.2 Obsah činnosti školního psychologa

Školní psycholog v oblasti diagnostiky a depistáže může spolupracovat při zápisech do prvního ročníku základního vzdělávání. Může provádět depistáž specifických poruch učení a nadaných žáků, včetně jejich diagnostiky. Také se může podílet na zjišťování sociálního klimatu ve třídě nebo škole, provádět odborný screening, ankety, dotazníky apod. V rámci konzultační a intervenční práce se podílí na péči o integrované žáky, pomáhá při sestavování individuálních vzdělávacích plánů, provádí skupinovou a komunitní práci se žáky, zajišťuje krizovou intervenci a zpracovává krize u žáků, pedagogických pracovníků a rodičů. Může se podílet na prevenci školního neúspěchu žáka (náprava, vedení atd.) či realizovat kariérové poradenství, působit na rozvoj technik a hygieny učení pro žáky, napomáhat s koordinací preventivní práce problematického chování žáků ve třídě a podporovat spolupráci třídy a třídního učitele. Jako poradenská služba připadá v úvahu především poskytování konzultací pro pedagogické pracovníky a zákonné zástupce při výukových a výchovných problémech dětí. Konečně co se týče metodické a vzdělávací funkce ve škole, jsou služby školního psychologa přínosné v metodické pomoci učitelům, koordinaci poradenských služeb poskytovaných ve škole (VP, ŠMP, třídní učitelé) i mimo školu (školská poradenská zařízení,

⁵⁴ ČAVOJSKÁ, M. a J. FOŘTÍKOVÁ. *Vyhledáváme rozumově nadané žáky: Krok za krokem s nadaným žákem.* 2010.

zdravotnická zařízení. Může se účastnit školních pracovních porad a přispívat k nim, podílet se na prezentační a informační činnosti či organizovat a provádět besedy a osvětu pro rodiče.⁵⁵

4.3.3 Působnost školního psychologa ve škole

Předností působení školního psychologa na škole je hned několik. Škola se školním psychologem může zvládnout celou řadu situací bez toho, aby se obracela na pedagogicko-psychologické poradny. Klienti se musí objednávat týdny i měsíce předem, těžiště práce je diagnostické a poradenské, na preventivní aktivity nezbývá čas. Stává se také, že po vyšetření žáka a konzultaci s rodiči, se do školy pošle písemná zpráva a dále situaci nikdo nesleduje. Učitel, který s daným žákem pracuje, nemá příliš šanci se doptat na jednotlivé podrobnosti, rovněž doporučení mohou být v některých případech formulována poměrně abstraktně. Školní psychologové jsou naproti tomu v úplně jiné pozici. Řeší aktuální problémy tady a teď, s aktéry situací se lépe znají a události mohou vnímat v kontextu celkového dění na škole. Tím, že na škole pracují dlouhodobě, se jim také otvírá prostor pro realizaci preventivních aktivit. Školní psycholog je k dispozici žákům, učitelům, rodičům i řediteli a musí za ním být vidět pozitivní výsledky práce. Školní psycholog není členem učitelského sboru, má určité „nezávislé postavení“, z čehož vyplývají výhody jak pro žáky - mohou se mu svěřit s věcmi, s kterými by za výchovným poradcem nepřišli, např. proto, že je zároveň učí a známkuje. Rovněž pro pedagogický sbor včetně ředitele - může pomoci s komunikací, pokud se v ní objeví problémy. Školní psycholog je profesionál, který se psychologické činnosti věnuje ve škole takřkajíc „na plný úvazek“ (i když ho reálně ve škole nemusí mít). Tím, že nemá učitelské povinnosti, má možnost dívat se na situace ve škole jinou, méně výkonově zaměřenou optikou a přinést určitý nový pohled, který v dalším kroku může vést k objevení zatím neviděného řešení problémové situace. Ovšem tato přednost se může stát i nevýhodou. Nutnost „jít sám s vlastní kůží na trh“ oproti zázemí v autoritě instituce - pedagogicko-psychologické poradny – má jistě svou nezanedbatelnou hodnotu, také možné zapletení se školního psychologa do sítě vztahů a vazeb ve škole nebo závislost na finančních zdrojích školy např. oproti částečně nezávislému postavení pracovníků poraden.⁵⁶

Zaměstnat školního psychologa však často bývá otázkou finančních možností konkrétní

⁵⁵ Opekarová, 2007, s. 29-30.

⁵⁶ Školní psycholog-K čemu je?: Kultura, politika a společnost. *Zrcadlo.blogspot.com*.

školy. Řada škol se snaží využít možnosti zaměstnat školního psychologa, který je hrazen z prostředků mimo vlastní rozpočet školy. V této souvislosti mohu připomenout např. Projekt IPPP⁵⁷ České republiky v Praze, vedený PhDr. Janou Zapletalovou, spolufinancovaný Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky a trval do června 2011. Jeho cílem byl rozvoj školských poradenských pracovišť, podpora zavádění školních psychologů a speciálních pedagogů. Zároveň, s ohledem na aktuální odbornou úroveň, umožňoval školním psychologům a speciálním pedagogům další vzdělávání. Součástí metodické podpory byly evaluace školních poradenských pracovišť a tvorba nových metodických materiálů. Projekt tak umožnil školám využívat služeb školních psychologů bez vlastních finančních nákladů.

Školní psycholog a ředitel školy

Vztah těchto dvou odborníků na půdě školy se ukazuje jako klíčový. Klade na obě strany vysoké nároky, což je dáno už samotnou legislativou, která je ve většině dokumentů hovořících o poskytování preventivních a poradenských služeb na škole, redukována na jedinou větu: „Ředitel školy vytváří podmínky pro poskytování poradenských služeb na škole.“ Často se stává, že psycholog vstupuje do pracovního procesu školy s nejasnými představami, neboť ani samotný ředitel je neumí definovat. Tato situace je zapříčiněna také odlišnými očekáváními, plynoucími z odlišných odborných zaměření. Ředitel často očekává, že budou řešeny problémy žáků, učitelů a školy jako systému. Očekávání psychologa bývají spojena s představou uplatnění vlastní odbornosti a odborné kompetence. Avšak i když je ředitel v tomto vztahu nadřazeným, z hlediska profesního je často laikem. Je tedy většinou na psychologovi, jak ve vztahu k řediteli školy dokáže interpretovat zakázku a reagovat na ni, neboť právě tento moment spolupráce může být kritickým pro její úspěšnost či neúspěšnost. *„Při zadávání zakázky je třeba správně kódovat (odborně, psychologicky) nejasná a nepřesná vyjádření ředitele a pokusit se o jejich reformulaci tak, aby se předešlo nedorozumění. Ředitelé mají často pocit nejistoty a obavy z odhalení vlastních profesních nedokonalostí. Proto musí psycholog umět v daném okamžiku zhodnotit vlastní možnosti a profesní omezení a pokusit se redefinovat problematickou zakázku. Stává se v tomto okamžiku řediteli spíše průvodcem problémem, snaží se zachytit rozporuplnosti v jeho zadání, ale i možná rizika, která mohou v*

⁵⁷ Institut pedagogicko-psychologického poradenství.

průběhu řešení nastat.“⁵⁸

Kvalitní vztah mezi ředitelem a školním psychologem, založený na důvěře v odborné znalosti pedagoga a psychologa, je velmi důležitý, neboť má přímý vliv na vytváření vztahů k ostatním spolupracovníkům podílejícím se na poradenském systému ve škole a také na celkové úspěšnosti a prospěšnosti školního poradenského pracoviště.

Školní psycholog a jednotlivý učitel

Školní psycholog může být nápomocen v případech, kdy se ukazuje, že učitelem zvolené postupy práce či způsob komunikace s žáky není účinná a vede k neprospěchu žáka. Někteří pedagogové nechtějí či neumějí nést odpovědnost za neúspěch žáka. Často nezvládají pozitivně ovlivňovat klima třídy a pro dosažení svých cílů sahají k nevhodným prostředkům, např. k přehnané direktivně, zvyšování úzkosti apod. Školní psycholog může v takových případech pomoci rozbořením vyučovacích procesů a průběhu vyučovacích hodin, např. pomocí autodiagnostické techniky, která učitelům pomáhá vhlédnout do jejich vyučovacích postupů. Dalším přínosem je pomoc při diagnóze a intervenci do sociální atmosféry a vztahů ve třídě, zejména s výběrem metody a pomoci při její realizaci. Pomáhá také s depistáží a diagnostikou problémových žáků, s organizováním skupinových aktivit i zážitkové pedagogiky. Přínosnou může být též spolupráce s učitelem při vytváření metodického zázemí pro vedení rozhovorů s rodiči. Často je psycholog prostředníkem jejich vzájemné komunikace. Spolupráce školního psychologa s učiteli vytváří velmi důležitou a oboustranně výhodnou součást práce v rámci školních poradenských služeb.⁵⁹

Školní psycholog a žáci

Každý třídní kolektiv je skupinou, která má svou dynamiku. Úkolem třídního učitele je napomáhat jejímu dobrému fungování. K tomu přispívá organizace různých skupinových aktivit, které žákům umožňují jednak vzájemné poznání a zároveň pomáhají včas odhalit zdroje možných problémů, včetně těch dlouhodobě a často bohužel „úspěšně“ třídou zamlčovaných. Tyto skupinové aktivity tedy slouží i jako prevence negativních jevů. Na organizaci těchto aktivit může participovat i školní psycholog, neboť jsou pro jeho práci dobrým zdrojem informací. Svou přítomností tak pomáhá rozkrývat i řešit nejrůznější potíže a

⁵⁸ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog?: Kritická místa profese*. 2002.

⁵⁹ Viz výše.

problémy a vytváří si prostor pro práci s jednotlivými žáky, která musí často po práci se skupinou následovat. Spektrum nabídky individuální práce s žákem je závislé na profesní výbavě konkrétního školního psychologa. Zapletalová uvádí: „*Hlavní okruh problémů, se kterými se školní psychologové setkávají, se přirozeně přímo nebo nepřímo dotýká především školní úspěšnosti, schopnosti žáka učit se a podávat školní výkon v souladu s vlastními očekáváními i očekáváními rodiny. S těmito problémy ovšem úzce souvisí i jeho pozice v kolektivu, vztahy ke spolužákům, jeho sebevědomí. Řešení problémů s učením se učení se tak mnohdy stává zástupným problémem, kdy dítě postupně získává důvěru k psychologovi v tématu učení a otvírá se prostor pro řešení dalších problémů.*“⁶⁰

Školní psycholog je často vyhledán s objednávkou, která ve skutečnosti objednávkou není, ale funguje jako zástupný problém. Psycholog ve škole může v případě potřeby předat svého klienta jinému odborníkovi, který je svou specializací spíše předurčen mu pomoci. Zapletalová popisuje případ klientky - žákyně, která měla ve škole problémy, ty se ale netýkaly školy, nýbrž jejího zdravotního stavu. Díky doporučení školního psychologa se dostala do péče odborného lékaře - psychiatra, který diagnostikoval středně těžkou depresi se suicidiálními sklony. Nejdříve tato klientka selhávala ve školní práci, stranila se třídy a po zdravotní stránce se necítila dobře. S těmito obtížemi požádala o radu školního psychologa, protože jej znala ze školy a prostřednictvím skupinových aktivit k němu měla vytvořen určitý pozitivní vztah.⁶¹

Školní psycholog a rodiče

Škola sděluje rodičům informace o výkonech a chování dítěte, požaduje dodržování rozvrhu hodin, respektování začátku a konce vyučování nebo třeba povínuje rodiče dohledem a pomocí nad domácí přípravou. Na druhé straně v té či oné míře a formě sledují výkony a chování dítěte ve škole, jeho hodnocení školou. „*Škola ovlivňuje nejen děti, ale i celé rodiny.*“⁶²

Většina rodičů možnost služby školního psychologa vítá. Je dobré, když jsou o této možnosti a způsobu jak ji využít, předem školou informováni. Důležitým pravidlem je, že tato služba ze strany školy je pro rodiče možností, nikoliv nařízením. Spolupráce s rodiči je obecně považována za velmi náročnou součást psychologovy práce, zvláště v případech, kdy je nutné provádět terapii rodinou, která je vždy časově náročná. Součástí jeho povinností je

⁶⁰ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog?: Kritická místa profese*. 2002.

⁶¹ Viz výše.

⁶² ČÁP, J. a J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*, 2007.

totiž také účast na pedagogických a klasifikačních radách, na rodičovských schůzkách a na poradách vedení školy. Obvyklá týdenní pracovní doba (cca 40 hodin) tak není dostačující.⁶³

Zapletalová ve svém příspěvku o činnostech školního psychologa cituje Dr. Bernieho Steina, bývalého prezidenta ISPA⁶⁴, který v časopise World – Go - Round poněkud vzletně, avšak inspirativně připomíná: *“Už nestačí jen působit v klasických rolích testátorů a umístovateli dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, i když to je nepochybně hlavní náplň naší práce a zdroj našich příjmů. Ale od toho bychom měli být schopni odhlédnout směrem k vzdálenějším horizontům. Měli bychom myslet a jednat kreativně směrem ke změně historického paradigmatu (pohledu na nás samé) a nacházet nové cesty do srdcí, myslí a duší našich dětí.”*⁶⁵

4.4 Školní speciální pedagog

Školní speciální pedagog se věnuje individuální nebo skupinové práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a to pomocí depistáže, diagnostikování a intervence.

Spolupracuje na vytváření a realizaci individuálních vzdělávacích plánů.

4.4.1 Speciální pedagogika

Speciální pedagogika se zabývá teorií a praxí rozvoje, výchovy a vzdělávání jedinců s postižením tělesným, smyslovým, duševním nebo poruchou chování. Přispívá k řešení otázek integrace žáků zdravotně postižených mezi běžnou populaci.⁶⁶

Speciální pedagogika je tedy teoretickou disciplínou, oborem, který je vyučován na vysokých školách u nás i v zahraničí a také soustavou institucí a jejich praktických činností. Vědecký rozvoj speciální pedagogiky je natolik intenzivní, že vedl ke vzniku specifických subdisciplín a specifické terminologie. Klasifikace šesti základních oblastí teorie a metodiky je následující:

- **etopedie** – zabývá se edukací, reedukací a zkoumáním sociálně narušené a obtížně vychovatelné mládeže, se zaměřením na deficity v chování a sociálním styku,
- **psychopedie** – je zaměřena na zkoumání vrozeného i získaného mentálního postižení

⁶³ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog?: Kritická místa profese*. 2002.

⁶⁴ International school psychology association.

⁶⁵ ZAPLETALOVÁ, J. *Co dělá školní psycholog?: Kritická místa profese*. 2002.

⁶⁶ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 2003.

člověka, jeho příčiny, následky i možnou edukaci,

- **somatopedie** – zabývá se edukací lidí s tělesným postižením, zejména s omezením schopnosti pohybu a lidmi dlouhodobě nemocnými,
- **logopedie** – věnuje se korekci nebo odstraňování poruch řečového spektra (kocktavost, vady ve výslovnosti),
- **surdopedie** – je zaměřena na edukaci mládeže a dospělých s různými vadami sluchu (částečná či úplná hluchota),
- **tyflopédie** – zabývá se edukací osob se zrakovým postižením.

Každá z těchto disciplín speciální pedagogiky pracuje se svými vlastními termíny. V této terminologii je patrná snaha o humanistické hledisko z důvodu eliminace necitlivého vyjadřování, které by mohlo snižovat lidskou důstojnost takto označovaných osob. Tak se od dříve běžného a legislativně zakotveného termínu „zdravotně postižené dítě“ přechází k pojmu „zdravotně znevýhodněné dítě“ nebo „dítě se speciálními vzdělávacími potřebami“.

V každé z výše jmenovaných disciplín se speciální pedagogové zabývají širokým okruhem problémů. Jejich široká variabilita je úměrná širokému spektru možných typů zdravotních postižení, avšak přesto lze vymezit určité stěžejní oblasti problémů a témat charakteristických pro současnou speciální pedagogiku:

- edukace při mentálních postiženích.
- edukace při tělesných a smyslových postiženích,
- integrace zdravotně postižených dětí do běžných škol
- specifické poruchy učení,

přičemž jako specifické poruchy učení, můžeme celkově označit poruch, které se projevují zejména jako:

- **dyslexie** – snížená schopnost naučit se číst běžně používanými metodami,
- **dysgrafie** a **dysortografie** – obtíže při osvojování písmen, psaní a pravopisu,
- **dyskalkulie** – obtíže při počítání a operacích s čísly.

Ve speciální pedagogice je těmto poruchám věnována značná pozornost, neboť bývají spojeny se školní neúspěšností žáků a dalšími negativními důsledky pro jejich život.⁶⁷

4.4.2 Individuální vzdělávací plán (IVP)

Individuální vzdělávací plán je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka a je součástí jeho dokumentace. Pokud je potřeba, vytváří se především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy. Vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, popřípadě doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka, včetně vyjádření zákonného zástupce žáka. Vyjádření rodičů je pro školu důležité, neboť jsou to právě oni, kdo znají své dítě nejlépe a mohou tak navrhnout efektivní způsob spolupráce podle toho, jakou mají s dítětem zkušenost. Pro dosažení výraznějších výsledků je spolupráce rodičů na plnění IVP velmi žádoucí. Zároveň i žák samotný může přispět řadou podnětů, minimálně korektivního charakteru. Ochota plnit úkoly, na jejichž vytváření se sám žák podílel, bývá mnohem motivovanější.

IVP se vypracovává ještě před nástupem žáka do školy nebo co nejdříve po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka a může být během celého roku doplňován a upravován. Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Vytváří se ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka, který svůj souhlas stvrzuje podpisem. Školské poradenské zařízení poté plnění individuálního vzdělávacího plánu sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje a poskytuje všem participujícím poradenskou podporu. V případě nedodržování ustanovení IVP informuje ředitele školy.

Individuální vzdělávací plán zahrnuje údaje o:

- obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění;
- údaje o cíli vzdělávání žáka, časovém a obsahovém rozvržení učiva;
- vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem a rozsah práce;

⁶⁷ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. 2006.

- seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,
- jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,
- návrh případného snížení počtu žáků ve třídě běžné školy, kde se žák vzdělává,
- předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu
- závěry speciálně pedagogických, popřípadě psychologických vyšetření⁶⁸

Cílem a smyslem IVP je umožnit dítěti s handicapem vzdělávací poruchy rovnocenné vzdělání, případně vytvořit mu podmínky pro podání maximálního možného výkonu úpravou vzdělávacích a výchovných postupů, rozsahu a obsahu učiva i hodnocení výsledků s ohledem na jeho reálné možnosti. Cílem IVP tedy není vybudovat pro dítě skleníkové prostředí, které by umožňovalo nízkou nebo dokonce žádnou vzdělávací činnost.⁶⁹

4.4.3 Obsah činnosti školního speciálního pedagoga

Školní speciální pedagog provádí vyhledávání žáků, které je třeba vzdělávat pomocí metod a postupů speciální pedagogiky a určuje jejich konkrétní diagnózu. V rámci diagnostické a intervenční činnosti shromažďuje údaje o žácích, včetně anamnézy osobní a rodinné, analyzuje získané údaje a vyhodnocuje je. Následně vytýčí hlavní problémy žáka, stanoví individuální plán podpory v rámci školy a mimo ni - druh, rozsah, frekvenci, trvání a intervenčních činností. Na vytváření tomto individuálním plánu spolupracuje s třídním učitelem, učitelem nebo učiteli odborného předmětu, s vedením školy, se zákonnými zástupci žáka, s žákem samotným a s ostatními členy školského poradenského pracoviště a školských poradenských zařízení. Poté průběžně vyhodnocuje účinnost navržených opatření podle potřeby a platné legislativy. Také se podílí na kariérovém poradenství při volbě vzdělávací

⁶⁸ vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

⁶⁹ Mertin a kol., 2009, s. 125.

cesty žáka. V oblasti metodiky a koordinace se účastní přípravy a průběžné úpravy podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole. Koordinuje speciálně pedagogické poradenské služby ve škole, včetně poskytování metodických aktivit a činností pedagogickým pracovníkům školy, které se mohou týkat specifík výuky a možností žáků podle druhu a stupně zdravotního postižení, navrhuje a doporučuje metody a formy práce s těmito žáky. Podle potřeby poskytuje instruktáže pro využívání speciálních nebo alternativních pomůcek a didaktických materiálů. Také koordinuje a metodicky vede asistenty pedagogů ve škole.⁷⁰

4.4.4 Působnost školního speciálního pedagoga ve škole

V současné době stále vzrůstajících nároků na vzdělávání žáků a zároveň rostoucího počtu žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, se také zvyšují nároky na výkon učitelské činnosti. Pokorná (2001) uvádí: „*Učitelé, kteří nejsou dostatečně informováni o příčinách specifických poruch učení a nemají zkušenosti s jejich nápravou, se často domnívají, že dítě dělá chyby z nepozornosti a nedbalosti. Nedostatečné sledování textu při čtení nebo vynechávání písmen a jejich záměna při psaní tento jejich názor podporují. Předcházet specifickým poruchám učení znamená nejen předcházet výukovým obtížím, ale i jejich negativním následkům, jako je ztráta motivace k učení, později nesystematickým vědomostem s velkými mezerami ve výuce, nepochopení nové látky apod. Znamená to i předcházet poruchám koncentrace, poruchám chování a neurotickým obtížím dítěte.*“⁷¹

Přítomnost školního speciálního pedagoga ve škole může učitelům významně pomoci v jejich pedagogické a zejména ve speciálně pedagogické činnosti. Speciální pedagog je v učitelské roli zahlcen jednak úvazkem, ale také přípravou na vyučování a na kvalitní poradenskou činnost už jednoduše nezbyvá čas.⁷²

Školní speciální pedagog také spolupracuje spolu se školním psychologem a výchovným poradcem na přípravě pro předškoláky.

Školní speciální pedagog a žáci se specifickými vzdělávacími potřebami

Zvláště při integraci dětí se zdravotním znevýhodněním nebo postižením, je pomoc školního

⁷⁰ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. 2007.

⁷¹ POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. 2001.

⁷² ŠVANCAR, R. *Další role speciálního pedagoga*. 2009.

speciálního pedagoga přínosná, neboť se může věnovat dítěti přes rozsah běžného vyučování. Právě proto je velmi výhodné, když školní speciální pedagog stojí mimo učitelský rámec školy, jednak není zatížen přesně daným rozvrhem hodin, může pomoci daleko většímu počtu žáků, rodičů i učitelů, je k dispozici pro naléhavé případy, pro krizovou intervenci a zvyšují možnosti kvalitní prevence školního neúspěchu.⁷³

Pokud je školní speciální pedagog ve škole přítomen, mívá vytvořen rozvrh hodin a podle něj se v příslušných hodinách ujímá daných žáků a pracuje s nimi, např. formou výuky českého jazyka pro žáky s dyslexií, dysgrafií, dysortografií nebo výuka matematiky pro žáky s dyskalkulií, ale i výuka jakéhokoliv předmětu žáku retardací apod. Je daleko jednodušší zakomponovat do výuky žáku se speciálními vzdělávacími potřebami individuální hodiny reedukací či individuální, skupinovou výuku jednotlivých vyučovaných předmětů. Velmi často se reedukaci věnují i v odpoledních hodinách v rámci jimi poskytovaných konzultací. Podobně jako školní psychologové, mohou, pokud mají příslušné vzdělání, nabízet zajímavé programy rozvoje kognitivních funkcí:

- program HYPO, autorkou je Z. Michalová, je vhodný pro děti na počátku školní docházky (do osmi let věku), program je veden spolu s rodiči, kterým je ukazováno, jak mají s dítětem doma pracovat – s jeho pozorností, pamětí, verbálním vyjadřováním, zrakovou a sluchovou percepcí; předpokládá se každodenní práce rodiny s dítětem a program samotný trvá 10 – 12 týdnů, přičemž pro každý týden je vyčleněna jedna lekce;
- program KUPOZ, autorkou je P. Kuncová, je založen na obdobném principu a je již určen pro starší žáky (8 – 12 let);
- program percepční a motorická oslabení ve školní praxi, autorky P. Bubeníčkové, koncepce je dána neurofyzilogickými charakteristikami centrálního nervového systému a jeho vývoje, některé části programu jsou doporučovány již pro předškoláky, horní věková hranice není stanovena; program se skládá z několika dílčích částí a na základě diagnostického vyšetření je sanována pouze ta oblast, která vykazuje nedostatky, každá oblast je intenzivně posilována v bloku, který trvá minimálně tři měsíce, přičemž mezi jednotlivými bliky lze dělat přestávky, avšak v rámci konkrétního bloku je nesmírně důležité pracovat denně – jeden vynechaný den je

⁷³ ŠVANCAR, R. Další role speciálního pedagoga. 2009.

třeba nahradit jedním celým týdnem – významným faktorem je tedy obětavost a zodpovědnost rodiny, která musí každodenně s dítětem pracovat;

- program Fuersteinova metoda instrumentálního obohacování, pro ČR adaptována V. Pokornou, který se velmi osvědčuje u starších žáků, avšak má mnoho forem vhodných jak pro předškoláky, tak pro žáky starší – horní věková hranice není omezena; metoda je realizovatelná individuálně i v menších skupinách, zaměřuje se na rozvoj kognitivních procesů, např. pozornost, plánování, práce s informacemi, myšlení, vyjadřování, kontrola; metoda může být přínosná i pro školu jako celek, neboť její osvojení pedagogem nevyžaduje, tak jako výše zmiňované programy, žádné další doplňkové vzdělání ve speciální pedagogice a může tak být začleněna do školních vzdělávacích programů jako velmi účinná metoda pro nácvik studijních dovedností žáků.⁷⁴

Školní speciální pedagog a učitelé

Školní speciální pedagogové poskytují rovněž poradenství učitelům. Relativně novou, avšak úspěšnou a poměrně atraktivní metodou je:

- metoda VTI - vznikla v Nizozemí v 80. letech minulého století a původně byla určena pro práci s rodinami, avšak již v počátcích byla využívána jako způsob intervence pro poruchy chování; využívá se jako forma podpory rozvoje sociálních dovedností a také jako supervize učitelů (je tedy využíván i školními psychology); základním nástrojem jsou videonahrávky učitele při práci ve třídě, které jsou analyzovány videotrenérem a následně rozebírány a prostřednictvím zpětnovazebního rozhovoru pomáhají učitelům odhalit jemu skryté pozitivní i negativní prvky komunikace ve třídě při práci s žáky – při diskusi nad nahrávkami je pozornost soustředěna na velmi jemné detaily, které je snadné běžně přehlédnout, které však mívají velký vliv na interakci ve třídě, metoda tak pomáhá učitelům, kteří chtějí posílit své pedagogické schopnosti, pokud si nejsou jistí svým profesionálním výkonem nebo se chtějí ujistit, že jejich postupy a metody jsou pro žáky vhodné; konkrétní cíl, průběh i ukončení VTI je vždy v plné kompetenci učitele, není prostředkem kontroly, ale možností rozvoje pedagogických (sociálních) dovedností a možností, jak čelit profesním obtížím a opakovaně se prokazuje, že tento přístup je mnohem účinnější než poskytování rad a poukazování na příklady řešení obdobných situací jinými kolegy.⁷⁵

⁷⁴ Krejčová a kol., 2009, s. 106-107.

⁷⁵ Viz výše.

5 Výchovní poradce

Samotný termín výchovní poradce není již zákonem vymezen. Ve zrušovacím ustanovení vyhlášky č. 72 z roku 2005 se můžeme dočíst o zrušení vyhlášky č. 130/1980 Sb., o výchovném poradenství. Přestože termín výchovní poradce není v současné legislativě definován, v mnoha právních předpisech je nadále používán.

Opekarová charakterizuje funkci výchovního poradce: „*V tradičním pojetí jde o učitele – specialistu s jistou dobou učitelské praxe a s další následnou specializovanou vysokoškolskou kvalifikací, získanou specializačním (postgraduálním) studiem. Ve vztahu žákům funguje jako určitý prostředník mezi společenskými zájmy, zájmy konkrétního školského zařízení a zájmy jednotlivého žáka. Je zároveň jakýmsi spojovacím mezičlánkem mezi mimoškolními pedagogicko-psychologickými poradnami a konkrétním školským zařízením, kde spolu s učiteli pečuje o žáky během jejich výchovy a vzdělávání a přípravy na život v dospělosti.*“⁷⁶

5.1 Obsah činnosti výchovního poradce (VP)

Výchovní poradce se zabývá činnostmi poradenskými, informačními a metodickými. Do poradenských činností výchovního poradce řadíme kariérové poradenství a poradenskou pomoc při rozhodování o další vzdělávací cestě žáků, a to zejména:

- tím, že koordinuje dvě oblasti kariérového poradenství – kariérové vzdělávání žáků a diagnosticko-poradenské činnosti;
- provádí základní skupinová šetření k volbě povolání, povinnou administraci, zpracovává a interpretuje zájmové dotazníky v rámci odborné analýzy preferencí v oblasti volby povolání žáků;
- také provádí individuální šetření a individuální poradenství k volbě povolání;
- při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy spolupracuje se školskými poradenskými zařízeními a středisky výchovní péče;
- zajišťuje skupinové návštěvy žáků školy v informačně poradenských střediscích úřadů práce a zároveň informuje rodiče nebo zákonné zástupce žáků o možnosti využití

⁷⁶ Opekarová, 2006, s. 23.

- stejných služeb individuálně;
- s ohledem na speciální vzdělávací potřeby žáků – cizinců poskytuje těmto adekvátní služby kariérního poradenství.

Vyhledává a orientačně šetří žáky, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a připravuje návrhy způsobů další péči o tyto žáky. Zajišťuje nebo zprostředkovává diagnostiku žáků se specifickými vzdělávacími potřebami včetně intervenční činnosti. Dále připravuje podmínky pro integraci žáků se zdravotním postižením, koordinuje poradenské služby těmto žákům jak školou, tak i školským poradenským zařízením, včetně koordinace vzdělávacích opatření.

Z hlediska metodického a informačního se výchovný poradce zabývá zprostředkováváním nových metod pedagogické diagnostiky a intervence a ostatním pedagogickým kolegům nabízí jak metodickou podporu, tak odborné informace v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace zdravotně postižených a znevýhodněných, individuálních vzdělávacích plánů nebo práce s nadanými žáky. Poskytuje informace o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízeních v oblasti působnosti školy, zejména o jejich zaměření, kompetencích a možnostech využívání jejich služeb žáky a jejich zákonnými zástupci. Shromažďuje odborné zprávy a informace o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení, vše v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů. Také vede písemné záznamy, které umožňují doložit rozsah a obsah činností výchovného poradce, včetně navrhovaných a realizovaných opatření.⁷⁷

5.2 Kariérové poradenství

Kariérové poradenství zahrnuje širokou škálu informačních, poradenských, diagnostických, motivačních i vzdělávacích činností, jejichž společným cílem je pomoc žákovi při rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze.

Hlavní složky kariérového poradenství podle Klímové⁷⁸ jsou:

- **postupné a soustavné poskytování informací žákům**, přiměřených jejich vývojové úrovni, i potřebných informací rodičům o hlavních typech a druzích středních škol a

⁷⁷ Vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

⁷⁸ KLÍMOVÁ, M. *Aktuální otázky profesionálního vývoje a profesionální orientace žáků gymnázií*. 1987, s. 160–161.

jejich společenském poslání, o možnostech a požadavcích studia na nich, o soustavě studijních a učebních oborů, které lze na středních školách studovat, o povoláních, pro která tyto studijní a učební obory své absolventy připravují, o potřebě pracovníků pro tato povolání, obsahu činnosti a nárocích, které tato povolání kladou na pracovníky, o možných způsobech dalšího studia a zvyšování kvalifikace, o systému odměňování, sociálního zabezpečení atd.;

- **soustavné komplexní sledování a hodnocení vývoje žáků** i podmínek, za nichž tento vývoj probíhá, po celou dobu jejich docházky do školy, postupné rozvíjení jejich vlastního sebepoznávání a sebehodnocení;
- **včasné vytváření podmínek pro rozvíjení vlastností významných pro jejich další studijní a profesionální vývoj;**
- **systematická poradenská a konzultační pomoc** při postupném vytváření a ujasňování osobních představ o dalším studiu a budoucím povolání, při konfrontaci těchto představ s potřebami společnosti, při posuzování a hodnocení vlastních předpokladů pro další studium a přípravu na povolání a dále konzultační pomoc v průběhu bezprostředního rozhodování žáků o volbě dalšího studia na konci docházky do základní školy.

Služby kariérového poradenství poskytuje celá řada subjektů, které jsou v působnostech jednak Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (školský poradenský systém) a v resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (poradenský systém v resortu práce a sociálních věcí).

Školský poradenský systém je orientován na poradenství žákům, studentům a rodičům při úvahách o změně či volbě dalšího vzdělávání i při profesní orientaci a na přípravu ke vstupu na trh práce. V působnosti resortu školství poskytují kariérové poradenství pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a samotné školy prostřednictvím právě výchovného poradce. Ten může v rámci kariérového poradenství dále spolupracovat se školním metodikem prevence, případně školním psychologem a školní speciálním pedagogem, pokud tito ve škole pracují a v neposlední řadě s třídními učiteli a učiteli jednotlivých vyučovacích předmětů.

V resortu práce a sociálních věcí poskytují kariérové poradenství primárně Informační a poradenská střediska při úřadech práce.

Směr, kterým se ubírá současná oblast kariérového poradenství a poradenství obecně se snaží o podporu žáka, která povede k vlastnímu rozhodnutí na podkladě faktického poznání a pochopení svých schopností, dovedností, zájmů a možností, které se mu nabízejí. Konečné rozhodnutí tedy nepřísluší poradci, ale je v plné kompetenci klienta (žáka), který za svou volbu nese hlavní zodpovědnost.

Přínos kariérového poradenství lze vidět ve skutečnosti, že významně redukuje zbytečné ztráty vznikající chybným rozhodováním jedinců o volbě vzdělání a profesní přípravy vyvolané nedostatečnými nebo zmatenými informacemi či nedostatečným sebepoznáním.⁷⁹

5.2.1 Výchova k volbě povolání – tematický okruh „Svět práce“

V roce 2001 rozhodlo MŠMT metodickým pokynem o zařazení vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání do všech vzdělávacích programů pro základní školy. V roce 2005 vstupuje v platnost nový školský zákon, který s sebou přinesl celou řadu kurikulárních změn, z nichž nejpodstatnější je vyšší autonomie škol při utváření kurikula prostřednictvím rámcového vzdělávacího programu (RVP), který vymezuje základní rámec pro školní vzdělávací program (ŠVP). Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- **Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)**

Součástí vzdělávací oblasti Člověk a svět práce je samostatný tematický okruh Svět práce, který se věnuje přípravě žáků na volbu povolání. Vzdělávací oblast Člověk a svět práce utváří a rozvíjí u žáků potřebné klíčové kompetence pro volbu povolání tím, že se snaží je vést k

⁷⁹ Poradenské služby a jejich využívání. In: *Výchova-vzdělávání: Volba povolání* [online]. 2008.

pozitivnímu vztahu k práci, chápání práce a pracovní činnosti jako příležitosti k seberealizaci, a k rozvíjení podnikatelského myšlení. Napomáhá k orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce a snaží se, aby si žáci osvojili potřebné poznatky a dovednosti významné pro volbu vlastního profesního zaměření, pro další životní a profesní orientaci a pro uplatnění na trhu práce. Tematický okruh připravuje žáky na přechod ze základní školy na školu střední

Učivo je v RVP strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností). Takto distribuované školám slouží jako pomocné – rámcové vodítko k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků nebo delších časových úseků. Na úrovni ŠVP se stává učivo závazné. Vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů každá škola rozčlení do vyučovacích předmětů (např. Praktické činnosti, Občanská výchova, Rodinná výchova) a rozpracuje, případně doplní v učebních osnovách podle potřeb, zájmů, zaměření a nadání žáků tak, aby bylo zaručené směřování k rozvoji klíčových kompetencí.⁸⁰

5.3 Působnost výchovného poradce na škole

Funkci výchovného poradce, tak jako školního metodika prevence, vykonává jeden z učitelů školy a je určena ředitelem školy, který je za organizaci výchovného poradenství na škole odpovědný. V optimálním případě ji zastává kvalifikovaný, zkušený, osobnostně a sociálně zralý pedagog. Jeho hlavním úkolem je podpora žáků a rodičů při řešení výukových a výchovných problémů a při volbě dalšího studia a povolání. Úzce kooperuje s rodiči, školním metodikem prevence, školním psychologem, speciálním pedagogem, s třídními učiteli a ostatními pedagogy. Zvláštní pozornost věnují výchovní poradci žákům, jimž rodina neposkytuje dostatečnou intelektuální, sociální nebo hmotnou pomoc, dále žákům talentovaným a se změněnou pracovní schopností.

Ve školách, kde je vysoký počet žáků, je možností určit do pozice výchovného poradce učitele dva. Obvykle se shledáme s dělením na výchovné poradce pro první a druhý stupeň základní školy. Výkon této pozice je náročný zejména časově, zpravidla se v rozvrhu výchovného poradce setkáme s vymezením dvou až tří hodin pro vykonávání poradenských aktivit, ale také vyžaduje další specializační vzdělávání.

Metodickou pomoc poskytují výchovným poradcům pedagogicko-psychologické poradny.

⁸⁰ Volba povolání v kurikulárních dokumentech. In: *Výchova-vzdělávání* [online]. 2008.

Aby mohli výchovní poradci podávat adekvátní doporučení a informace, potřebují informace o aktuálním a budoucím vývoji trhu práce. V tomto kontextu úzce kooperují s informačně poradenskými středisky zřizovanými při úřadech práce. Výchovní poradci dále spolupracují s lékaři, klinickými psychology a dalšími odborníky či institucemi.

Přestože je na školách považována činnost výchovného poradce za jednu z nejdůležitějších, můžeme u ní shledat celou řadu nedostatků. Výchovní poradci jsou souběžně s poradenskými službami zatíženi vyučovací povinnostmi, dále vykonávají velké množství administrativní práce, včetně kontroly správnosti vyplněných přihlášek a vedení nástěnek, což se negativně odráží v časové kapacitě, kterou mohou následně věnovat individuálnímu poradenství.

„V současnosti je hlavní náplní práce výchovných poradců řešení výchovných problémů žáků, zatímco poradenství zaměřené na profesní a vzdělávací orientaci je mnohdy okrajovou činností. Na základě zjištění Zapletalové (2003) věnují výchovní poradci kariérovému poradenství od 5 do 90 % z celkového obsahu své práce. Čas, který této práci věnují, je závislý na velikosti školy a pohybuje se v rozmezí od 3 do 10 hodin týdně. Jako nejčastější náplň své práce uvádějí poskytování informací o možnostech studia, informací o studijních oborech, přípravu na přijímací řízení a zjišťování předpokladů žáků pro studium.“⁸¹

Ciprová (2006), sama výchovná poradkyně, se vyjadřuje k možným změnám v postavení výchovného poradce: *„...„rozdělila bych celou funkci na kariérového poradce, který by se věnoval pouze volbě povolání výchovného poradce, který by plnil ostatní úkoly. Postavila bych je oba (ve větších školách na úroveň zástupce ředitele s úvazkem 15 hodin týdně a přiznala jim příplatek za vedení. Jednak proto, aby jejich funkce byla finančně oceněna, ale i proto, aby měli možnost vést i řídit třídní učitele.“⁸²*

Z uvedených skutečností je patrné, že nároky na výkon funkce výchovného poradce jsou značné a proto je pro kvalitně odváděnou poradenskou činnost na škole nezbytné, aby výchovní poradci spolupracovali se svými kolegy a nadřízenými a také tito kolegové a nadřízení spolupracovali s ním.

5.3.1 VP a vedení školy

Kvalita spolupráce mezi vedením školy a výchovným poradcem je základním předpokladem pro úspěšně prováděné výchovné poradenství na škole. Bohužel ne všichni výchovní poradci

⁸¹ Volba povolání: Poradenské služby a jejich využívání (kariérové poradenství). HLAĎO, P. *Výchova – vzdělávání*.

⁸² CIPROVÁ, J. *Výchova k volbě povolání v praxi základní školy*. 2006, s. 5-15.

mají dobré pracovní podmínky a uznání svého ředitele. Existují i názory některých ředitelů tvrdící, že osoba výchovného poradce ve škole není nutná, stále si jen něco vymýšlí a co se týče volby povolání, tu by si v celé šíři měli vzít na starosti rodiče. Jsou to nakonec „jejich děti“, tak ať se starají oni. Takových ředitelů je, doufejme, menšina a neustále ubývají.

Volba dobrého výchovného poradce je pro ředitele velmi důležitý a náročný úkol, a to především proto, že schopný výchovný poradce znamená pro školu velkou posilu. Ředitel by měl výchovného poradce podporovat, neboť ten je schopen vytvořit dobré podmínky pro komunikaci školy jak navenek, tak i uvnitř. Právě tak podpora od vedení je pro výchovného poradce nenahraditelná. Výchovný poradce nemá právo řídit, a přesto musí zadávat úkoly, např. třídním učitelům v souvislosti s individuálním vzdělávacím plánem žáků nebo v souvislosti s organizací přijímacího řízení a vyplňování přihlášek, tudíž subvence vedení školy či přímo ředitele jsou v takových situacích často žádoucí.⁸³

Mezi vedením a výchovným poradcem by měla být jasně vymezena očekávání a představy na obou stranách. Ředitel školy se v podstatě vyjadřuje ke všem větším aktivitám VP, jako jsou například vzdělávací kurzy a semináře pro učitele (často nutnost stanovit ředitelské volno), přípravné kurzy pro předškoláky, různé exkurze v souvislosti s kariérním poradenstvím. V některých školách VP na začátku školního roku odevzdává plán své činnosti. Jako podklady pro tuto i další činnosti potřebuje VP také zprávy z různých vyšetření a další dokumenty o jednotlivých žácích, které eviduje vedení školy. Je tedy nutné stanovit podmínky spolupráce.⁸⁴

Ředitel, který si je vědom důležitosti a nepominutelnosti funkce výchovného poradce pro školu, má snahu vytvořit pro její fungování adekvátní podmínky. Zásadní je podpora pozice výchovného poradce v hierarchii školy. Dále potom podpora časová a kompetenční, které spolu úzce souvisí a v praxi mohou být reprezentovány například rozhodnutím ředitele vytvořit školní poradenské pracoviště či jmenovat více výchovných poradců ve škole apod. Také materiální zázemí (vyčleněná konzultační místnost, její vybavení apod.) pro činnost VP je rozhodným faktorem, který je víceméně v působnosti ředitele. Zároveň je na osobě VP, nakolik schopnou a přesvědčivou bude prezentace jeho výchovně-poradenských aktivit škole a zejména jejímu vedení.

⁸³ CIPROVÁ, J. *Výchova k volbě povolání v praxi základní školy*. 2006, s. 5-15.

⁸⁴ Krejčová a kol., 2009, s. 68.

5.3.2 VP a ostatní učitelé

Při pohledu zvenčí se může zdát, že primárními klienty výchovného poradce jsou žáci školy. Avšak při podrobnějším rozboru bychom v mnoha školách došli k závěru, že nejčastěji poskytované konzultace patří jeho kolegům.

Už sama přítomnost VP ve škole může různými způsoby ovlivňovat klima školy. Výchovný poradce díky obdobné školní praxi dobře rozumí svým kolegům, má osobní zájem o problematiku vycházející z jeho učitelských povinností a zároveň disponuje aktuálními informacemi z oboru. V situacích, kdy například pouze neformálně pohovoří s kolegou o jeho problému, poskytne prostor pro sdílení napětí a hledání řešení. Jako výchovný poradce je v kontaktu s ostatními poradci z dalších škol a poměrně často se vzdělává a může tak přinášet inspiraci v podobě nových zkušeností a informace o možných postupech či strategiích jednání a svým příkladem podnítit zájem kolegů k vyzkoušení alternativních přístupů a jednání. Výchovný poradce také zprostředkovává kontakty pro práci. Může facilitovat obtížnou komunikaci mezi více stranami, která vážne například z nedostatku důvěry. Také může zprostředkovat kontaktování příslušných odborných specialistů, přičemž jeho předchozí pozitivní zkušenost s konkrétním odborníkem zároveň působí uklidňujícím dojmem ve smyslu poznané opakující se situace, která již byla v minulosti řešena a vyřešena a není tudíž ničím výjimečným, nýbrž jen opakujícím se problémem. VP svým působením ve škole umožňuje svým kolegům odloženi části jejich povinností a lepší reflexi meze jejich působení.⁸⁵

Výchovný poradce se podílí na mnoha činnostech společně s ostatními učiteli a dalšími pedagogickými pracovníky a jeho role je často koordinačního charakteru. Mezi takové činnosti patří:

- příprava kurzů pro předškoláky spolu s budoucími učiteli prvních tříd;
- práce s třídami spolu s jejich třídními učiteli (často také školním metodikem prevence);
- integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, žáků mimořádně nadaných a žáku z cizojazyčného prostředí spolu se všemi učiteli, kteří dotyčné žáky vzdělávají;
- kariérové poradenství, kdy třídní nebo další vyučující učitel vede třídu na exkurzi či

⁸⁵ Štětovská a kol., 2009, s. 77-78.

skupinovou diagnostiku do PPP, IPS apod., také při přednáškách konaných pro žáky je přítomen třídní nebo jiný učitel;

Aby ostatní kolegové výchovného poradce věděli, jaké konkrétní činnosti vlastně výchovný poradce vykonává a na koho a s čím se mohou v případě potřeby obrátit, je důležité poskytovat jim informace v dostatečném množství a kvalitě. VP tak může posílit jejich kompetence i ochotu participovat na společných oblastech jejich školní činnosti. Vhodnou příležitostí mohou být pravidelné pedagogické porady.

Součástí informační a metodické činnosti VP je zprostředkování dalšího vzdělávání a metodické vedení pedagogických pracovníků školy. VP informuje, zajišťuje a v případě, že v určité oblasti disponuje dostatečnými kompetencemi, může v těchto případech zajistit vzdělávání kolegů svépomocí.

Práce výchovného poradce je náročná, proto je nezbytné, aby ostatní kolegové věděli, co vše obnáší a zároveň v čem je pro školu a potažmo pro ně samotné přínosem. Jedině tak může VP vést kvalitní spolupráci s ostatními a zamezit vlastnímu neúnosnému pracovnímu nasazení a ohrožení syndromem vyhoření.⁸⁶

5.3.3 VP a žáci

Samotné těžiště práce VP je s žáky školy, ať již v přímé interakci s nimi nebo zajišťováním aktivit s nimi spojenými. Mezi základní činnosti VP patří:

- práce s žáky se specifickou poruchou učení nebo chování,
- kariérové poradenství,
- vytváření a realizace IVP,
- diagnostika – žáků samotných i celých tříd.

Dále VP sám nebo v součinnosti se školním metodikem prevence či školním psychologem a speciálním pedagogem (záleží na konkrétním nastavení výchovně-poradenského modelu jednotlivé školy) zajišťuje tyto činnosti:

- organizování přípravných kurzů pro předškoláky,
- diagnostiku školní zralosti dítěte při vstupu do prvního ročníku školy a poradenskou, službu rodičům budoucích prvňáčků,
- povinná školní docházka u cizinců,

⁸⁶ Krejčová a kol., 2009, s. 69-70.

- intervence a řešení konfliktů,
- řešení vzdělávání u dlouhodobě nemocného dítěte,
- seznamovací kurzy pro sloučené či nově vytvořené třídy,
- práce s třídními kolektivy
- přestup žáka do střední školy
- management třídy,
- klima školy a třídy

Práce s žáky klade na osobu VP vysoké nároky. VP musí dbát určitých etických kritérií své činnosti. V případě, kdy se setká s problémem, ke kterému není dostatečně kompetentní, zejména kvalifikačně, měl by se s řešením obrátit na příslušného odborníka. Pro výchovného poradce platí medicínské *především neškodit*. Měl by dbát důstojnosti žáka, nejednat s ním na veřejnosti (například na chodbě o přestávce nebo před celou třídou při vyučování) a respektovat jeho právo na soukromí. Není vhodné, aby informace, které získal jako VP v poradenském procesu, zneužil jako učitel při běžném vyučování, například k posílení argumentace při káráni dotyčného žáka. Je vyloučeno klást intimní otázky bez souhlasu nebo přítomnosti rodičů. Jeho povinností je chránit informace o žákovi a zabránit jakémukoliv přenosu informací o žákovi bez jeho předešlého souhlasu či souhlasu rodičů (výjimky jsou upraveny zákonem). V případě naznačení informace, která zakládá oznamovací povinnost orgánům činným v trestném řízení, by měl výchovný poradce žáka upozornit, že nebude moci uplatnit zásadu mlčenlivosti.⁸⁷

5.3.4 VP a rodiny žáků

Celková odpovědnost rodičů za jejich děti je vcelku jasnou realitou. Odpovědnost za tyto děti jako žáky školy, tedy za jejich školná výsledky a chování má i škola. Z tohoto důvodu je vzájemná podpora a úcta k odpovědnosti obou institucí, rodiny a školy, nutnou podmínkou výchovy dětí v současnosti. Pro dosažení jakékoliv změny vedoucí k úspěšnému vzdělávání, musí rodiče i škola dlouhodobě spolupracovat.

Podle míry a stylu spolupráce se školou můžeme rodiče rozdělit na 3 základní skupiny:

1. **Aktivní rodiče**, kteří se školou aktivně spolupracují, například jako členové rady

⁸⁷ Mertin a kol., 2009, s. 38-40.

školy nebo rady rodičů. Obecně je udáváno přibližně dvacetiprocentní zastoupení v rodičovské veřejnosti. Jejich společným jmenovatelem je přirozenost, s kterou se stávají součástí života školy. Častěji se s takovými rodiči setkáme v menších školách s převažujícími neformálními vztahy a podmínkami nakloněnými vytváření důvěrnější atmosféry, která je dána zejména osobní znalostí zúčastněných. V případě, že dojde k řešení nějakých, především výchovných, problémů ve škole, i přes potřebu chránit své dítě je takový rodič schopen vidět situaci v její reálné podobě a neobviňuje bez příčiny učitele ze selhání. Komunikace výchovného poradce s takovým to typem rodičů je poměrně bezproblémová.

2. **Rodiče se zájmem** jsou kategorií rodičů, kteří se až na výjimky pravidelně dostavují na třídní schůzky nebo konzultační hodiny, ale jejich aktivita se omezuje na individuální jednání s učitelem. Jejich děti většinou patří mezi relativně úspěšné a jejich přístup vychází z premisy – nic se neděje, tak proč školu kontaktovat a do školy tak přicházejí pouze pro pochvalu nebo informace. Past je skrytá ve faktu, že s takovým přístupem mnohdy velmi těžko přijímají situace, kdy se u jejich dítěte projeví nějaký problém. Potom mají tendenci situaci bagatelizovat, popírat a vnímat ji jako své selhání. Navázat komunikaci pak pro výchovného poradce není snadné, doporučuje se ocenit rodiče jako plnohodnotné partnery a experty na výchovu jejich dítěte, jejichž participace na řešení je neopomenutelná.
3. **Rodiče neprojevující zájem** představují v současné době početně nejvíce zastoupenou skupinu rodičovské veřejnosti. Škola jako instituce i školní výsledky jejich dítěte je nijak výrazně nezajímají a ve škole se objevují jen sporadicky nebo do školy nechodí vůbec. Příčinami takového chování bývá nedostatek času, vlastní negativní zkušenost se školou, bagatelizace školního vzdělávání nebo snaha se vyhnout informacím o vlastním dítěti. Pro výchovného poradce bývá velmi těžké vůbec začít komunikovat s takovými rodiči, neboť ti často nastanou situaci nechtějí řešit. Mnohdy mají ohledně komunikace se školou pouze negativní zkušenost v podobě opakující se kritiky nedostatků v prospěchu a chování dítěte. Takové rodiče je důležité pochválit i za sebemenší zlepšení a úspěch, nabídnout jim pomoc při hledání řešení a společně hledat vhodné postupy.⁸⁸

⁸⁸ Štětovská a kol., 2009, s. 182-183.

Úkolem výchovného poradce i samotných učitelů by mělo být postupné překonávání předsudků rodičů vůči škole jako uzavřené a nátlakové instituce a usilovat o větší míru oboustranné spolupráce. Pokud škola sama nevyvine popud ke komunikaci, rodiče téměř nic nenuť k aktivitě. Přitom je důležité, aby si rodiče uvědomili, že mají právo komunikovat, ptát se a ovlivňovat svět školy, v které jejich děti tráví vzděláváním a výchovou podstatnou část svého dětství.

Pro rodiče žáku je výchovný poradce nejsnáze dostupný odborník v otázkách výchovy a vzdělávání. Spolupráce školy s rodiči významně podporuje efektivitu vzdělávání dětí. Některé z forem komunikace může garantovat také VP. K dobré praxi patří například osobní kontakt učitele (VP) s rodinou, individuální (osobní konzultace) nebo skupinová (třídní schůzky). Oblíbeným způsobem neformální komunikace jsou školní plesy, kde se komunita rodičů a komunita učitelů schází na jiné vztahové bázi, školní akademie různého zaměření nebo dny otevřených dveří. Další osvědčenou formou je vzájemná spolupráce při organizování mimoškolních aktivit kulturního či sportovního charakteru, angažování rodičů do vedení zájmových kroužků, pořádání táborů, besed, přednášek pro rodiče apod.

5.4 Komunitní škola

Jako komunitní nazýváme školy, které provozují vzdělávání za pomoci zapojení místní komunity. Výsledkem by mělo být obohacení výuky dětí, dospělých a v konečném důsledku i celé komunity. Komunitní škola však není jen o dětech a jejich rodičích. Je výzvou pro různé společnosti, spolky, organizace a firmy stát se aktivními partnery ve vzdělávání.

Komunitní školou se může stát každá škola. V ideálním případě by v komunitní škole měla fungovat komunitní rada, orgán skládající se z rodičů, obyvatel regionu, školních zaměstnanců, zástupců místních firem a zástupců místní samosprávy. Právě tato rada by měla určovat orientaci školy a navrhopvat řešení problémů v komunitě. Můžeme říci, že idea komunitní školy odpovídá myšlenke občanské společnosti, která je rozvíjena aktivitou vyvíjenou samotnými členy, nikoliv centralizovaným způsobem rozhodování.

Mezi další charakteristiky, které popisují fungování komunitní školy, můžeme zařadit tyto:

- chod školy a směr výuky neovlivňují pouze učitelé, ale i žáci, rodiče a všichni členové komunity, kteří jsou zainteresováni;

- školní prostory a škola sama je k dispozici celé komunitě - škola se snaží maximálně využít svých materiálních a lidských zdrojů, např. školní prostory, které jsou zpravidla poměrně dobře vybaveny, vytápěny, udržovány atd., mohou sloužit lidem i v odpoledních hodinách;
- škola se snaží nabízet celoživotní vzdělávání, připravuje a organizuje vzdělávací akce pro všechny členy komunity, bez ohledu na věk;
- škola nabízí nejen vzdělávací, ale i kulturní, rekreační, zdravotní a sociální program.

Školy, které mají zkušenosti s provozováním komunitního vzdělávání, upřednostňují model komunitní školy, v níž působí koordinátor. V ideálním případě má postavení spolupracovníka ředitele, přístup ke všem informacím o škole a účastní se porad vedení školy. Nemalý důraz musí být kladen i na osobní kvality a organizační schopnosti koordinátora, který je ve velmi těsném kontaktu s množstvím lidí a zároveň reprezentuje školu. Práci koordinátora můžeme pro zjednodušení shrnout do několika bodů:

- podílí se na dlouhodobém plánování strategií rozvoje školy, priorit školy a směrů, kterými se chce škola ubírat společně s vedením školy;
- organizování konkrétní akcí – od kurzů až po celodenní prezentace školy;
- fundraising, neboli získávání finančních prostředků na chod komunitního centra (sponzoring, granty, samofinancování)
- prezentace výsledků komunitní školy⁸⁹

5.4.1 Příklad z praxe: Komunitní škola Větrný Jeníkov

Příklad této školy zařazují jako vzorový případ kvalitně prováděné praxe komunitní školy, především z toho důvodu, že je opravdu patrné pochopení původních myšlenek o realizaci komunitní školy. Nejedná se tedy, jako v některých jiných školách o pouhé prázdné konstatování statu quo.

Komunitní škola Větrný Jeníkov slouží všem lidem v obci a okolí bez ohledu na jejich věk. Prvotní snahou je, aby se stala základním článkem celoživotního vzdělávání dospělých občanů v obci a spádovém okolí. Se základní školou má společné zázemí – prostory a vybavení. Prostředky, které obec do školy vkládá, tak mohou být maximálně využity nejen ve

⁸⁹ *Učitelské listy: měsíčník pro příznivce změn*, 2001, s. 5-6.

prospěch žáků školy, ale i široké veřejnosti. Cílem Komunitní školy Větrný Jeníkov je nabídnout veřejnosti vzdělávací kurzy a aktivity, které lidé potřebují a o které mají zájem. Finanční příjem, který plyne z pořádání kurzů rozhodně nelze považovat za komerční aktivitu. Kalkulace kurzů jsou prováděny tak, aby pokryly pouze plat lektora či případné další náklady. Hlavním cílem je za pomoci Městyse Větrný Jeníkov a Základní školy nabídnout celé komunitě možnost vzdělávat se, bavit se či sportovat na půdě Základní školy a využít tak, jak její prostory, tak i vybavení. Především jde o snahu vyplnit prázdné místo v nabídce vzdělávacích a volnočasových aktivit, prostřednictvím možnosti obyvatel navštěvovat kurzy "doma" namísto toho, aby museli za různými aktivitami dojíždět a minimalizovat tak jejich ztrátu finanční i časovou.

Naprostá většina kurzů vedená učiteli Základní školy je zdarma, zejména díky všem učitelům či rodičům, kteří naprosto nezištně věnují svůj volný čas, nadšení a vzdělání svým dětem a předávají jim tak cenné znalosti, dovednosti, ale i životní postoje.

Přílohou této podkapitoly je ukázka možných aktivit nabízených touto konkrétní komunitní školou.⁹⁰

⁹⁰ Přílohou je myšlena příloha č. 2 této práce.

6 Výchovné poradenství na ZŠ v Ústí nad Labem

Tato a následující kapitola se pokusí zmapovat systém výchovného poradenství na základních školách tak, jak je nastaven a provozován v rámci města Ústí nad Labem. Do systému je zahrnuto především všech devatenáct základních škol, vyjma základních škol uměleckých a tři instituce, které se nejpodstatněji podílí na poradenském systému ve městě: pedagogicko-psychologická poradna, informačně poradenské středisko při úřadě práce a odbor sociálně-právní ochrany dětí.

Zásadní podklady pro analýzu současné situace systému výchovného poradenství v Ústí nad Labem byly zajišťovány jednak osobní konzultací se zřizovatelem na základních školách oslovením výchovných poradců těchto škol pomocí dotazníkového šetření, dále pak byly navštíveny tři výše jmenované instituce, kde byly s kompetentními osobami vedeny nestandardizované rozhovory.

Kapitola č. 6 je věnována informacím o základním školství ve městě, jeho stavu obecně, výčtu základních škol a některých parametrů výchovného poradenství, které jsou přehledně řazeny v tabulce. Kapitola je doplněna o seznam dalších institucí působících v rámci města, které se buď podílejí na systému výchovného poradenství, nebo, a to častěji, rozšiřují možnou primární nabídku.

Co se týče pedagogicko-psychologické poradny, informačně poradenského střediska a odboru sociálně-právní ochrany dětí, je každá z těchto institucí, její činnost a profil popsána v samostatné podkapitole.

V následující kapitole č. 7 je potom pojednáno o dotazníkovém šetření výchovných poradců na základních školách, včetně jeho charakteristiky a vyhodnocení.

Město Ústí nad Labem je sedmým největším městem na severozápadě České republiky. Toto statutární město je centrem Ústeckého kraje a okresu Ústí nad Labem.

Ve srovnání s ostatními městy regionu dosahuje populace v Ústí nad Labem vyšší vzdělanostní úrovně.

KRAJ, SPRÁVNÍ OBVODY OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ	OBYVATELSTVO VE VĚKU 15 A VÍCE LET	Z TOHO NEJVYŠŠÍ UKONČENÉ VZDĚLÁNÍ				
		ZÁKLADNÍ VČ. NEUKONČENÉHO	STŘEDNÍ VČ. VYUČENÍ (BEZ MATURITY)	ÚPLNĚ STŘEDNÍ S MATURITOU A VYŠŠÍ ODBORNÉ	VYSOKOŠKOLSKÉ	BEZ VZDĚLÁNÍ
Ústecký kraj k 26. 3. 2011	703 292	151 192	243 183	197 770	54 594	6 335
Bílina	17 385	4 620	6 542	3 805	720	189
Děčín	66 685	13 716	24 069	19 296	4 759	588
Chomutov	69 706	15 178	23 771	19 321	5 072	567
Kadaň	37 338	9 057	13 298	9 803	2 200	510
Litoměřice	50 604	9 728	16 911	15 549	4 683	472
Litvínov	33 678	7 479	11 984	8 615	2 383	416
Louny	36 921	7 531	13 065	10 950	3 032	307
Lovosice	23 506	4 971	8 875	6 381	1 527	198
Most	64 273	14 827	21 521	17 349	5 218	461
Podbořany	13 465	3 340	5 184	3 275	740	114
Roudnice n. L.	27 347	5 163	9 919	8 179	2 320	154
Rumburk	28 355	7 169	10 232	7 088	1 471	497
Teplice	91 825	19 654	31 489	25 679	7 307	716
Ústí nad Labem	102 021	19 679	32 161	31 129	10 264	780
Varnsdorf	17 283	4 024	6 386	4 822	939	124
Žatec	22 900	5 056	7 776	6 529	1 959	242

Tabulka č. 1: Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností - Ústecký kraj.

Zdroj: Český statistický úřad, SLBD 2011.

Ve městě je hustá síť školních i předškolních zařízení, na úrovni základního školství působí i základní umělecké školy. V Ústí nad Labem lze studovat celkem na jedenadvaceti státních i soukromých středních školách a odborných učilištích různých typů.

V Ústí nad Labem má své sídlo Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Co se týče školských poradenských služeb, jsou zajišťovány samotnými školami a dále pak pedagogicko-psychologickou poradnou Ústeckého kraje, Informačně-poradenským střediskem při Úřadu práce v Ústí nad Labem a Odborem prevence a Odborem sociálně-právní ochrany dětí při Magistrátu města Ústí nad Labem. O každé z těchto institucí pojednává samostatná kapitola.

6.1.1 Další instituce nabízející poradenské a informační služby ve městě

Ve městě působí také další instituce nabízející poradenské a informační služby, volnočasové aktivity či různé sociálně-aktivizační programy zejména pro sociálně znevýhodněné děti a jejich rodiny a mohou navazovat nebo rozšiřovat poradenské možnosti škol i školských poradenských zařízení:

Středisko výchovné péče (etopedicko-psychologická poradna)

- poskytuje odbornou pomoc dětem s projevy poruch učení a chování i jejich rodičům v oblasti výchovných metod a postupů;
- nabízí možnost dobrovolného několikatýdenního pobytu ve stacionáři, který umožňuje důslednou diagnostiku poruch a jejich příčin, včetně stanovení optimálních postupů v jejich odstraňování.

Poradna pro mezilidské vztahy, o. s.

- odborné sociální poradenství - osobní, párové a rodinné poradenství, předrozvodová a porozvodová mediace za účelem úpravy styku rozvádějících se rodičů s dětmi, pomoc rekonstituovaným rodinám;
- základní sociální poradenství, sociálně-právní poradenství a další služby určené především sociálně slabším jedincům a osobám v přechodné krizové situaci;
- sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi - poskytovaná ambulantní formou v prostorách Poradny, odborní poradci z oblasti speciální pedagogiky, mediace, psychologie pracují s jednotlivcem i rodinou, cílem služby je realizovat aktivity zaměřené na zkvalitňování kontaktu v rámci rodiny, upevňování rodinných vazeb, prohlubování sebepoznání, rozvoj rodičovských dovedností a dalších aktivit směřujících k řešení konfliktních situací;
- dále poskytují sociálně aktivizační činnosti v oblasti výchovně-vzdělávacích přednášek a debat se studenty směřujících k prohloubení a upevnění kontaktů ve skupině, se spolužáky, vrstevníky a pedagogickým sborem v oblasti mezilidských vztahů.

Spirála, o. s.

- Centrum krizové intervence - všem osobám v tíživé životní situaci nabízí poradenství, psychosociální pomoc, individuální práci s klientem, konzultaci s rodinou, párem, klientům ve vážném krizovém stavu je nabízen pobyt na krizovém lůžku;
- Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím - poskytuje bezplatně, bez objednání a anonymně právní poradenství, sociálně-právní poradenství, psychologickou podporu;
- Začít znovu - resocializační program pro rizikovou skupinu dětí a mladých dospělých ve věku 11 – 26 let, která přišla do konfliktu se zákonem, má výchovné či školní problémy nebo žije dlouhodobě v patologickém sociálním prostředí, v rámci programu jsou nabízeny individuální, rodinné, skupinové terapie, do programu jsou klienti zařazeni na základě doporučení oddělení sociálně-právní ochrany dětí a oddělení sociální prevence (kurátoři pro mládež) Magistrátu města Ústí nad Labem, Probační a mediační služby ČR;
- Linka pomoci - telefonická krizová pomoc všem osobám v tíživé životní situaci bez objednání a doporučení.

Reliéf - poradenské a vzdělávací centrum WL I

- nabízí poradenství dětem a mladým lidem, rodičům a jiným členům rodiny, pracovníkům ve školství, kteří se potýkají s různými formami rizikového chování (záškoláctví, šikana, poruchy příjmu potravy, drogy, agresivní chování aj.);
- poskytuje individuální, rodinné či skupinové poradenství, speciálně-pedagogické a psychologické služby, podpůrné vrstevnické skupiny, telefonické poradenství.

Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.

- práce s dětmi, mladistvými a mladými dospělými do 26 let, kteří se potýkají s problémy v rodině, ve škole, mají obtíže najít si své místo ve společnosti či mají zkušenosti s trestnou činností apod.;
- skupinové programy
 - učební program – mladiství (program zaměřený na rozvoj dovedností potřebných k řešení konfliktů);

- zvýšení finanční gramotnosti (program zaměřený na hospodaření s penězi a prevenci zadlužení);
- řešení zadluženosti a posílení právního minima (program zaměřený na řešení zadluženosti);
- individuální programy
 - mentoring (individuální podpora a poradenství při aktivním řešení problémů poskytované mentorem – vyškoleným laikem);
 - dluhové poradenství (řešení konkrétní dluhové situace).

Člověk v tísní, o.p.s.

- sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi je poskytována především v domácnostech klientů – bezplatné poskytování pomoci rodinám žijícím v sociálně vyloučených lokalitách, případně rodinám ohroženým sociálním vyloučením, služba se zaměřuje na pomoc při vytváření podmínek pro vzdělávání a volný čas dětí, při hospodaření s penězi, při prosazování práv a zájmů, doprovod při jednání na úřadech, pomoc s listinami (sepisování žádostí atp.) a při řešení dluhů, zprostředkování kontaktů s dalšími institucemi a organizacemi.

OBERIG o.s. - Sociální poradna a Multikulturní centrum Informačního a vzdělávacího střediska „Slovanský dům“ pro cílovou skupinu rodiny s dětmi cizinců

- spolupráce pro školy: řešení problémů v komunikaci s rodiči žáků cizinců, pomoc v počáteční komunikaci s žáky cizinci, pomoc při řešení případů šikany, dohled nad školní docházkou a prospěchem;
- spolupráce pro rodiče: zastupování rodičů při jednání ve škole; kvalifikované doučování dětí, doprovod dětí do školy, ze školy a do zájmových kroužků;
- společenské aktivity pro děti a rodiče, multikulturní programy, oslavy vánočních, velikonočních a jiných svátků podle národních zvyků;
- dále rodičům nabízejí: pomoc při vyřizování běžných záležitostí na úřadech, možnost osobního doprovodu dítěte anebo rodiče; v případě nutnosti služby tlumočnicka.

Drug Out Klub - kontaktní centrum pro drogově závislé

- poradenství a terapie dětí ohrožených drogou od 15 let;
- poradenství, skupinová a individuální terapie rodičů, jejichž děti zneužívají návykové látky;
- telefonické poradenství.

Nízkoprahový klub Orion - YMCA v Ústí nad Labem

- poskytuje poradenství, informace, asistenci a další pomoc mladým lidem od 12 do 18 let;
- pro volný čas klub nabízí množství zábavy, využití počítače s internetem a různé kroužky (zpěv, cizí jazyky, lezení na stěně, atp.).

Nízkoprahový klub Nový svět - Člověk v tísni

- dětem a mládeži od 6 do 26 let ze sociálně vyloučeného prostředí nabízí bezpečný prostor pro volnočasové aktivity;
- výchovně preventivní a vzdělávací aktivity (domácí úkoly, příprava do školy, výtvarná dílna, didaktické hry) jako alternativu k životu „na ulici“;
- profesionální pomoc a provázení při řešení obtížných životních situací

Člověk v tísni – doučování

- možnost individuálního bezplatného doučování dětí ze sociálně vyloučeného prostředí.

Dobrovolnické centrum, o.s.

- sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi
 - program Pět P (dvojice složené z jednoho malého a jednoho velkého kamaráda – vyškoleného dobrovolníka; dělají to, co oba baví a co je pro dítě přínosem);
 - program KOMPAS® (dva dospělí vyškolení dobrovolníci se věnují skupince šesti dětí a nabízí jim hodnotné trávení volného času takovou formou, která je osloví a zároveň podpoří rozvoj jejich komunikačních a sociálních dovedností);

- terénní sociální práce (pomoc rodinám při řešení problémů, které nepříznivě ovlivňují jejich fungování, např. podpora při komunikaci s úřady, školou apod.);
- sociální rehabilitace pro děti, mládež a mladé dospělé ohrožené společensky nežádoucími jevy zaměřená na zvyšování možností sociálního uplatnění člověka ve společnosti, služba je směřována na rozvoj dovedností se zaměřením na život ve společnosti, školní dovednosti v praxi, využití volného času, prosazování práv a zájmů, poradenství, pracovní návyky a dovednosti nutné pro uplatnění na běžném trhu práce.

Centrum služeb pro rodinu Světluška

- pomáhá rodinám řešit krizové situace, které nedokážou sami bez pomoci překonat, cílem Centra je umožnit rodinám ze sociálně vyloučených lokalit efektivně využívat jejich volný čas, pomoci dětem a rodičům v přípravě do školy a zapojit je do zájmových činností;
- dětem ze sociálně slabých rodin nabízejí možnost a příklady smysluplného využití volného času a dále pomoc s přípravou do školy
- formou terénních programů pomáhají lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci (pomoc s vyřizování běžných záležitostí, s upevňováním rodinných vztahů, s podporou rodičovské zodpovědnosti apod.).

6.1.2 Projekt Komunitní škola

Do projektu Komunitní škola, probíhajícího v Ústeckém kraji v termínu od ledna 2009 do srpna 2011, byly zapojeny i 3 základní školy v Ústí nad Labem.

Projekt byl zaměřen na posílení komunitní role škol - zapojení žáků ZŠ a SŠ do života komunity, ve které žijí. Současně měl iniciovat vznik koncepce komunitní školy, která měla být následně ověřena v praxi.

Bohužel, konkrétní výstupy, například ve formě závěrečné zprávy, nejsou dostupné. Také prezentace projektu samotného zúčastněnými ústeckými základními školami, není příliš pestrá. V jednom případě je pouze zmíněn název projektu, další škola opatřila zmínku o projektu naskenovaným letáčkem a u třetí školy se o projektu nepodařilo najít žádné

informace. Co se týče konkrétních aktivit, slibovaných ve výstupech jednotlivých účastníků, u zmiňovaných škol nejsou žádné informace k dispozici. Ze skutečnosti, že jistá ústecká střední škola, která byla taktéž účastníkem projektu, konkrétní výstupy (aktivity, akce, závěrečný minifestival) veřejně prezentuje, je možné usuzovat, že i na ostatních základních školách určitá projektová činnost probíhala či probíhá. Z jakého důvodu nejsou tyto skutečnosti veřejně prezentovány, může být pouze dohadem, avšak fakt, že takový postup již v základu odporuje myšlence komunitní školy, je evidentní.

Plánované aktivity projektu:

- vznik čtyř komunitně-poradenských center v regionu;
- šetření potřeb cílových skupin v komunitě, na jehož základě a taktéž na základě konzultací s odborníky, budou připraveny a realizovány 3 vzdělávací moduly, a to pro žáky ZŠ, SŠ a pedagogy (moduly rozvinou u žáků především měkké dovednosti, které jsou potřebné pro práci v komunitě);
- realizace projektových dílen a projektové práce - umožní žákům převést získané teoretické znalosti a dovednosti do přímé praxe;
- zasíťování škol v komunitě, jejich propojení s úřady samosprávy, úřady práce, neziskovými organizacemi a navázání na sociální ekonomiku obecně;
- zasíťování škol v mezinárodním partnerství – realizace týdenního výjezdu pro pedagogy do zahraničních partnerských organizací s cílem poznat nové know how a to využít ve prospěch komunity v domovském regionu;
- po celou dobu realizace projektu bude natáčen film o projektu, ve kterém bude zachycena jak přímá práce s žáky, tak i výstupy projektu

Plánované výstupy projektu:

- projektové minifestivaly žáků ZŠ a SŠ s cílem prezentovat výstupy jejich práce, které budou určeny pro širokou veřejnost;
- konference – prezentace výsledků projektu široké odborné i laické veřejnosti
- bulletin o komunitních školách
- standardy kvality komunitních škol
- projekty žáků ZŠ a SŠ
- informační systém o komunitních školách

6.2 Základní školy v Ústí nad Labem

V současné době funguje v Ústí nad Labem 19 základních škol⁹¹, jejichž zřizovatelem je město. Ve školním roce 2009/2010 navštěvovalo tyto školy přibližně 9 000 žáků, z tohoto počtu bylo téměř 10% integrovaných zdravotně znevýhodněných dětí. V důsledku snižujícího se počtu dětí dochází k mírnému snižování se počtu tříd i počtu žáků ve třídách, přičemž průměrný počet žáků na jednu třídu je 20.⁹²

Seznam základních škol v Ústí nad Labem:

1. **Fakultní základní škola Ústí nad Labem, České Mládeže 230/2**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
2. **Základní škola a Mateřská škola Ústí nad Labem, Jitřní 277**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
3. **Základní škola a Mateřská škola Ústí nad Labem, Nová 1432/5**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
4. **Základní škola a Mateřská škola Ústí nad Labem, SNP 2304/6**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
5. **Základní škola a Základní umělecká škola Ústí nad Labem, ul. Husova 349/19**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
6. **Základní škola Ústí nad Labem, Anežky České 702/17**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
7. **Základní škola Ústí nad Labem, E. Krásnohorské 3084/8**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
8. **Základní škola Ústí nad Labem, Hlavní 193**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
9. **Základní škola Ústí nad Labem, Hluboká 150**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
10. **Základní škola Ústí nad Labem, Karla IV. 1024/19**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem

⁹¹ Ve městě se dále nachází 6 základních škol uměleckých, avšak s ohledem na přehlednost a jasnou kategorizaci, nejsou tyto školy zahrnuty do výčtu devatenácti základních škol ve městě Ústí n. L.

⁹² Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Ústeckém kraji ve školním roce 2009/2010. In: *Ústecký kraj: Školství, mládež a sport* [online]. 2011.

11. **Základní škola Ústí nad Labem, Mírová 2734/4**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
12. **Základní škola Ústí nad Labem, Neštěmická 787/38**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
13. **Základní škola Ústí nad Labem, Palachova 400/37**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
14. **Základní škola Ústí nad Labem, Pod Vodojemem 323/3A**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
15. **Základní škola Ústí nad Labem, Rabasova 3282/3**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
16. **Základní škola Ústí nad Labem, Stříbrnická 3031/4**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
17. **Základní škola Ústí nad Labem, Školní náměstí 100/5**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
18. **Základní škola Ústí nad Labem, Vinařská 1016/6**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem
19. **Základní škola Ústí nad Labem, Vojnovičova 620/5**, příspěvková organizace, Ústí nad Labem

Ze sekundární analýzy dat⁹³ uvedených ve výkazech základních škol v Ústí nad Labem vyplývají další ukazatele – aktuální počet žáku, počet integrovaných žáku se zdravotním znevýhodněním, s vývojovými poruchami učení a chování a počty žáků vzdělávajících se podle individuálního vzdělávacího plánu. Z důvodu ochrany osobních dat, zejména s ohledem na citlivost údajů u žáků se zdravotním znevýhodněním, je v následující tabulce identifikace školy provedena pouze řadovou číslovkou. Tento fakt ovšem nijak nenarušuje obsahové sdělení.

⁹³ Osobní konzultace na Magistrátu města Ústí n. L., odbor školství.

			INTEGRACE žáků s:			žáci vzdělávající se dle IVP:		
ZŠ	celkem žáků	z toho se zdravotním znevýhodněním	SPU ¹	SPCH ²	zdravotně postižení	počet speciálních tříd	nadaní žáci	žáci se speciálními vzdělávacími potřebami ⁹⁴
A1	399	50	47	2	1	0	0	49
B2	654	69	67	0	2	0	4	69
C3	102	20	18	0	2	0	0	20
D4	196	0	0	0	0	0	0	0
E5	275	13	11	2	0	0	0	13
F6	294	32	23	3	6	0	0	22
G7	551	63	60	1	2	0	1	75
H8	424	58	50	3	5	0	1	100
I9	475	68	63	0	5	0	0	68
J10	660	63	57	0	6	0	0	63
K11	585	41	39	0	2	0	0	29
L12	341	30	35	6	1	0	0	38
M13	351	41	42	0	1	0	0	42
N14	552	47	45	0	0	0	0	45
O15	347	42	22	7	1	0	0	27
P16	264	43	18	0	0	0	0	18
Q17	624	45	1	0	1	0	0	7
R18	245	34	39	1	1	0	0	41
S19	378	18	45	2	0	0	0	47
celkem	7 717	777	682	28	36	0	6	746
%	100%	10,1%	8,8%	0,4%	0,5%	0%	0,08%	9,6%

Tabulka č. 2: Statistický přehled.

Zdroj: Magistrát města Ústí n. L., Odbor městských organizací, služeb, školství a kultury: Výkazy, základní školství, 2011, (vytvořeno a doplněno o celkové součty a procentuální vyjádření autorkou práce).

¹ žáci se specifickou poruchou učení

² žáci se specifickou poruchou chování

⁹⁴ Školský zákon definuje žáka se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním jako žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

Z tabulky výše můžeme získat přehled o celkovém počtu žáků na ústeckých základních školách, dále počet žáků se zdravotním postižením, který i v roce 2011 činí přibližně 10%, a to ať už se tohoto čísla domůžeme z počtu žáků se zdravotním znevýhodněním nebo součtem žáků integrovaných na škole. Je zřejmé, že všichni žáci se zdravotním znevýhodněním se vzdělávají prostřednictvím integrace do běžných tříd, speciální třída, zřízená v rámci běžné školy, není ve výčtu žádná. Integrované žáky zde dělíme na žáky se specifickou poruchou učení, žáky se specifickou poruchou chování a dále potom s různým typem zdravotního postižení, přičemž to není konkrétně klasifikováno a je tedy souhrnně označeno jako zdravotní postižení.

Žáci vzdělávající se podle individuálního vzdělávacího plánu jsou rozděleni na žáky nadané, kteří z celkového počtu zaujímají necelou desetinu procenta, i když obecně udávané zastoupení nadaných dětí (s IQ vyšším než 130 bodů) v populaci ČR jsou 2 – 3%. Dále jsou zde žáci se specifickými vzdělávacími potřebami, které chápeme jako potřeby žáka se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním. Z údajů můžeme číst, že ne všichni žáci se zdravotním postižením se vzdělávají podle individuálních vzdělávacích plánů, respektive počet žáků vzdělávajících se podle IVP je proměnlivý oběma směry (nižší i vyšší), např. ve škole označené jako H8 je počet žáků se zdravotním znevýhodněním 58, 1 žák je evidován jako nadaný, ale vzdělávaných podle IVP je téměř čtvrtina z celkového počtu 424 žáků školy.

V základních školách Ústeckého kraje pracují také asistenti pedagoga pro děti a žáky se sociálním znevýhodněním, kteří svým působením vytvářejí spojnici mezi školou a minoritami. Ministerstvo každoročně vypisuje rozvojový program „Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním“, do kterého mají školy možnost se zapojit. Na základě rozhodnutí MŠMT jsou školám přidělovány finanční prostředky na mzdy asistentů pedagoga. V základních školách v Ústeckém kraji úspěšně působí asistenti pedagoga i v přípravných třídách, do kterých dochází děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Jejich působení je nezastupitelné v lokalitách s vyšší koncentrací těchto obyvatel.⁹⁵

⁹⁵ Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Ústeckém kraji ve školním roce 2009/2010. In: *Ústecký kraj: Školství, mládež a sport* [online]. 2011.

6.3 Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje

Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje a Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen PPP ÚK) vznikla v září 2002 sloučením jednotlivých právních subjektů všech původních okresních pedagogicko-psychologických poraden a středisek služeb školám na území Ústeckého kraje. Jde o specializované poradenské zařízení, právní forma organizace je příspěvková, zřizovatelem je Ústecký kraj.

Školské zařízení PPP ÚK má hlavní sídlo v Teplicích a je tvořeno odloučenými pracovišti PPP ve městech:

- Děčín
- Chomutov
- Kadaň
- Litoměřice
- Louny
- Most
- Roudnice nad Labem
- Rumburk
- Teplice
- Žatec
- **Ústí nad Labem**

Organizace zajišťuje informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytování odborných speciálně pedagogických a pedagogicko-psychologických služeb, preventivně výchovnou péči a napomáhá při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. Tyto služby PPP ÚK poskytuje pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení.

Organizací je také zajišťováno dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení a poskytování poradenství v otázkách metodiky a řízení škol a školských zařízení. PPP ÚK zprostředkovává informace o nových směrech a postupech ve vzdělávání a zajišťuje koordinaci podpůrných činností, rozvojových programů a dalších akcí pro žáky a školská zařízení.

Za účelem sjednocování rozsahu a kvality poskytovaných služeb bylo v rámci pracovišť PPP ÚK vyčleněno 10 sekcí pro řešení jednotlivých oblastí odborné práce:

- psychologická diagnostika a terapie
- speciálně pedagogická diagnostika, terapie a reedukace
- etopedie
- psychoterapie
- primární prevence
- podpora talentů
- kariérní poradenství a vedení výchovných poradců
- analytické činnosti, inovace a projekty
- sociální práce
- DIS Barvy života

V jednotlivých sekcích jsou zastoupeni odborní pracovníci z výše uvedených odloučených pracovišť PPP. Jednotné řízení sloučeného krajského poradenského zařízení a zahájení činnosti jednotlivých sekcí významně přispělo k propojenosti poradenských služeb na území Ústeckého kraje, byl zahájen proces přímého sjednocování rozsahu a kvality služeb poskytovaných jednotlivými odloučenými pracovišti PPP ÚK.

6.3.1 Pracoviště Ústí nad Labem

Pedagogicko-psychologická poradna (Poradna) poskytuje bezplatné služby dětem a žákům škol ve věku od 3 do 19 roků, jejich zákonným zástupcům a školám. Hlavní činností je psychologická a speciálně pedagogická diagnostika vzdělávacích nebo výchovných obtíží, pomoc při jejich nápravě a posouzení školní zralosti předškolních dětí.

Odborný tým Poradny tvoří:

- 3 psychologové
- 6 speciálních pedagogů
- 1 metodička prevence

Poradna zajišťuje výše uvedené služby především žákům škol ústeckého regionu, jejich zákonným zástupcům, jiným pečujícím odborníkům o dítě nebo kurátorům a sociálním pracovníkům OSPOD v Ústí nad Labem.

Vyšetření je nejčastěji požadováno u dětí mladšího školního věku, zejména v souvislosti s výukovými obtížemi, přičemž tyto obtíže bývají nejčastěji diagnostikovány jako specifické vývojové poruchy.

Poradna spolupracuje se Speciálně pedagogickým centrem Demosthenes (SPC) v Ústí nad Labem. SPC Demosthenes je součástí nestátního centra komplexní péče, které propojuje zdravotnictví, školství a sociální oblast. Je určeno především sluchově a zrakově postiženým v Ústeckém kraji. V centru je například možno zažádat o vyšetření dítěte z důvodu žádosti o odklad povinné školní docházky.

Poradna také spolupracuje se Střediskem výchovné péče – etopedicko-psychologickou poradnou, které je odloučeným pracovištěm Výchovného ústavu Boletice. Středisko výchovné péče poskytuje všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc dětem s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji. Poskytuje konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu i pedagogickým pracovníkům a zpracovává plán aktivit prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů. V rámci škol a školských zařízení poskytuje metodickou pomoc.

Poradna pořádá 3 – 4x ročně metodické schůze pro výchovné poradce škol, které jsou povinné a každá taková schůze je připravena na určité aktuální téma.

Poradnu je možno navštívit v otevřených konzultačních hodinách, zároveň je v tuto dobu k dispozici kontaktní pracovník.

V rámci poradny funguje terapeutická skupina pro žáky 2. stupně základní školy s výchovnými problémy.⁹⁶

Služby v oblasti primární prevence

Náplň práce metodičky prevence můžeme rozdělit na aktivity prováděné v rámci specifické a nesespecifické primární prevence, převážně pro školy v Ústí nad Labem.

V rámci prevence specifické je nabízen program s názvem „*Program včasné intervence*“, který řeší problematiku šikany. Tohoto programu se účastní třídní učitelé. Program „*Jak se (ne)stát závislákem*“ pomáhá předcházet ohrožení drogou. V rámci prevence je možné využít diagnostiky třídního kolektivu, socioklima, zejména pomocí standardizovaných a

⁹⁶ Mgr. Olga Ferdová, vedoucí Poradny – ústní sdělení.

nestandardizovaných dotazníků. Často volenou metodou jsou sociometrické dotazníky SORAD, které zjišťují vztahovou situaci ve třídě. Výsledky sociometricko-ratingového dotazníku poskytují informace o vlivu každého jedince na ostatní členy skupiny, o jeho oblíbě u ostatních a celkové pozici ve zkoumané skupině, ale také o vztahu tohoto jedince k ostatním členům skupiny. Další zpracování umožňuje interpretovat celkovou soudržnost a stav emocionální atmosféry ve zkoumané skupině, zjistit, zda je tato skupina rozdělena na nějaké podskupiny, jaké jsou mezi těmito podskupinami interakce a vztahy, jak probíhá komunikace mezi nimi atd. Dotazník umožňuje interpretovat interakce a vztahy ve třídě a podává tak informace, které jsou významné pro diagnostiku třídní skupiny. Tím, že přináší relevantní informace o žácích na vedoucích pozicích ve třídě, o tzv. "sociometrických hvězdách", naznačuje zároveň ideály, hodnoty a normy celé třídy i jednotlivých podskupin.

Co se týče prevence nespécifické, metodička organizuje dvakrát ročně porady pro školní metodiky prevence, na kterých jsou představovány nové trendy v oblasti, je předkládána nabídka vzdělávacích seminářů a také je takové setkání příležitostí ke sdílení informací.

Školní metodici mohou požádat o individuální konzultaci, kterou je možno vést písemně, elektronicky nebo osobně s metodičkou prevence. Metodička dále spolupracuje s krajskou školskou koordinátorkou prevence, funkcí v současné době zastávanou Mgr. Petrou Vaverkovou, která metodikům prevence v Poradnách zprostředkovává informační a metodické podklady z Ministerstva.

Sekce primární prevence spolupracuje v rámci koordinační skupiny Magistrátu města Ústí nad Labem na tvorbě a realizaci Komunitního plánu péče města.

V neposlední řadě vytváří Poradna různé statistiky a analyzuje získaná data pro Krajský úřad a podílí se na projektové činnosti.⁹⁷

6.4 Informační a poradenské středisko pro volbu povolání v Ústí n. Labem

Informačně poradenské středisko pro volbu povolání se v dané oblasti zabývá činností informační, diagnostickou a individuálním poradenstvím. Středisko pravidelně navštěvují jednotlivé třídy (četnost a pravidelnost je určována kvalitou spolupráce konkrétní školy,

⁹⁷ Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje, Pracoviště Ústí nad Labem - Mgr. Dana Moclová, metodička primární prevence – ústní sdělení.

třídního učitele nebo výchovného poradce) nebo přímo rodiče, popřípadě středisko může navštívit i samotný žák. Hlavní náplní střediska je tedy poskytování poradenství žákům základních škol, kteří se rozhodují, v jakém oboru budou pokračovat ve studiu na střední škole nebo středním odborném učilišti. Pro tuto cílovou skupinu organizuje:

- **skupinové poradenství** zaměřené na problematiku volby povolání, zdůrazňován je základní cíl volby povolání - vybrat si povolání v souladu se zájmem a osobními schopnostmi, úspěšně dokončit přípravu na toto povolání a po ukončení studia získat zaměstnání;
- **individuální poradenství** zaměřené na pomoc při výběru vhodného učebního či studijního oboru, nalezení kontaktu na příslušné vzdělávací zařízení a zjištění podmínek přijímacího řízení.

Středisko má k dispozici velké množství nejrůznějších materiálů informačního a diagnostického charakteru:

- **profesiogramy** – popisy povolání, které poskytují kompletní informace o konkrétní profesi, včetně údajů o pracovních činnostech, pracovním prostředí, zdravotních požadavcích, osobních předpokladech k výkonu povolání a potřebném vzdělání, součástí jsou též učební a studijní plány daného oboru; tyto profesiogramy jsou přístupné i na internetu (www.gwo.cz a www.istp.cz);
- **informační letáky a brožury o povolání**, které jsou stručným výtahem z profesiogramu;
- **informační letáky a brožury jednotlivých škol**, které poskytují samotná vzdělávací zařízení;
- **DVD z jednotlivých SŠ a SOU**, které poskytují pro potřeby Střediska vzdělávací zařízení, cílem je přiblížení prostředí školy všem zájemcům o studium; tato DVD si mohou učitelé nebo výchovní poradci zapůjčit;
- **krátká videa o povoláních**, v rozsahu 10 - 20 minut, které umožní zájemcům nahlédnout do prostředí konkrétního povolání;
- **zájmové testy**, které pomohou zjistit zájem klienta o určitou oblast, odvětví, pomáhají určit konkrétní obory, ve kterých se zjištěné zájmy mohou vhodně uplatnit,

pro žáky základních škol je nejčastěji užívaným testem COMDI A, jedná se o PC program, který zjišťuje nejen zájmy žáka, ale i jeho schopnosti, dovednosti, profesní a studijní předpoklady, výstupem je komplexní popis osobnosti žáka, profesní šetření má vysokou míru objektivitu, jedinec není ovlivňován osobností hodnotitele, obsluha programu je jednoduchá, forma šetření je pro rodiče i školy časově a finančně efektivnější než klasické psychologické šetření, přičemž toto testování hradí Středisko z vlastních zdrojů jako jediné v ústeckém regionu (dříve bylo hrazeno MPSV), výstupy je možné použít pro další odbornou konzultaci s odborným poradcem nebo s pracovníkem školy a v neposlední řadě je samozřejmostí ochrana dat klienta v souladu se zákonem 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů;

- **informace o trhu práce**, které pomáhají klientům orientovat se na obory, které by v budoucnu měly být z hlediska trhu žádané a tudíž perspektivní;
- **počítačový program** s informacemi o studiu na všech typech škol v České republice.

Středisko pravidelně (podzim) pořádá ve spolupráci se školami „veletrh vzdělávání“, jehož smyslem je získání co nejširšího množství informací od zástupců středních škol, středních odborných učilišť a dalších vzdělávacích zařízení v regionu a okolí.

Tyto služby jsou provozovány ve spolupráci se všemi odděleními Úřadu práce v Ústí nad Labem.⁹⁸

6.5 Odbor sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) v Ústí nad Labem

Odbor sociálně-právní ochrany dětí spolu s oddělením sociální prevence zabezpečují činnost odboru sociálních věcí magistrátu města. Nadřízeným odborem je Krajský úřad Ústeckého kraje, nadřízeným ministerstvem potom MPSV.

Základním školám odbor nabízí služby informačně poradenského charakteru a depistážní činnost, přičemž primárně je orgánem spolupracujícím, ne poradním.

Oddělení sociální prevence se prostřednictvím kurátorů pro mládež zaměřuje zejména na děti na 2. stupni povinné školní docházky (v některých případech až do věku 18 let) které:

⁹⁸ Úřad práce v Ústí n. Labem, Informační a poradenské středisko pro volbu povolání – Ing. Binderová, poradce specialista – ústní sdělení.

- **zanedbávají povinnou školní docházku;**
- **nepracují**, i když nemají dostatečný zdroj obživy (žijí se např. prostitutí);
- **požívají alkohol nebo návykové látky;**
- **spáchaly trestný čin** (v případě dětí mladších patnácti let, spáchaly čin, který by byl jinak trestným činem), opakovaně nebo soustavně **páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;**
- opakovaně se dopouští útěků z domova;
- **mají opakované závažné výchovné problémy ve škole.**

V kompetenci **Oddělení sociálně právní ochrany dětí** je řešení náhradní rodinné péče (pěstounská péče, osvojení) a zastupování dětí, především v řízeních o opatrovnictví, poručnictví nebo dědictví. Klienty jsou povětšinou děti na 1. stupni povinné školní docházky, často postihnuté chováním rodičů, kteří neplní svou funkci a taková situace pak ústí ve výchovné problémy dětí.

Každý kurátor má ve své působnosti vybraný okruh škol, které jsou na začátku každého školního roku obesílány (elektronicky) s aktuální nabídkou možností spolupráce. Pořádány jsou například tematické besedy pro děti, jejichž námět je na dohodě mezi školou (jejími současnými požadavky a kurátorem (jeho odbornými možnostmi)).

Příklad z praxe:

Projekt „Děti a právo 2010/2011“

Během školního roku byly pořádány besedy v celkem dvaceti třech základních, praktických a speciálních školách a v jednom dětském domově. Přihlášené školy mohly vybrat ze dvou nabízených modulů. Během celého školního roku kurátoři pro mládež realizovali 46 besed, kterých se zúčastnilo celkem 1036 dětí. Jednalo se o žáky pátých, šestých, převážně však sedmých a osmých ročníků. Při besedách byly využívány různé pomůcky a techniky. Žáci a někteří pedagogové využili konzultačních hodin, ve kterých byl kurátor ve škole k dispozici a zodpovídal dotazy či poskytoval poradenství.

Jedenkrát ročně jsou pořádány porady pro školy, na které jsou zváni výchovní poradci, školní metodici prevence, třídní učitelé a učitelé určitých ročníků, v závislosti na tématu.

Zároveň jsou přizváni hosté – instituce působící v regionu a oboru, kteří přicházejí s odbornými příspěvky (na tomto příkladu je právě patrná orientace OSPOD jako orgánu spíše spolupracujícího, nežli poradního, jak bylo zmíněno v úvodu kapitoly).

Příklad z praxe:

Setkání kurátorů pro mládež se zástupci ústeckých škol

Setkání se zúčastnilo 30 zástupců škol a 9 kurátorů pro mládež. Svoji činnost a možnost spolupráce se školami prezentovali zástupci těchto institucí:

- Ambulantní poradna Střediska výchovné péče Ústí nad Labem - obsah a formy práce v ambulanci SVP;
- Středisko výchovné péče Děčín - obsah a formy práce v internátní části SVP;
- Spirála, o.s. - preventivní program pro nezletilé matky;
- Drug-out klub Ústí nad Labem, o.s. - možnosti spolupráce škol s klubem v oblasti prevence;
- Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva, o.s. - představení organizace a realizovaného projektu „*Chceme dostat šanci*“ a možnosti spolupráce škol s terénními pracovníky organizace;
- Oberig, o.s. - představení instituce, možnosti spolupráce škol s organizací a nabídka školení pro pedagogy.

Spolupráci kurátora pro mládež se školou během školního roku popsali zástupci tří ústeckých škol. Školy se shodly, že v nastaveném systému (pravidelné konzultační hodiny na škole v předem dohodnutém pevném termínu) budou pokračovat, neboť na školách díky intenzivní a pravidelné spolupráci poklesly neomluvené hodiny, rychleji se vyřešily problémy dětí a snížil se počet výchovných komisí. Upozornily, že zpočátku bylo obtížné si zvyknout na navýšení administrativní zátěže (písemné záznamy, častější zprávy o dětech apod.). Složitá byla také motivace třídních učitelů k aktivnější účasti při řešení problémů. Za opravdu prospěšné bylo označeno zvaní kurátora pro mládež školami na akce pořádané pro děti. Kurátoři se do těchto akcí pro děti aktivně zapojují a navazují s dětmi osobnější kontakt. V důsledku takové zkušenosti již nemusí být vnímán pouze jako osoba řešící problémy dětí. Ze strany oddělení sociální prevence byla zástupcům škol zopakována pravidla spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, připomenuta oznamovací povinnost škol a apelováno na nutnost většího zapojení třídních učitelů do řešení problémů jejich žáků.

Setkání kurátorů pro mládež s učiteli 6. tříd základních škol okresu Ústí nad Labem

Setkání se konalo na oddělení sociální prevence. Téma znělo „*Řešíme závažné výchovné problémy dětí společně?*“. Přizváni byli zástupci těchto institucí z Ústí nad Labem:

- Policie ČR a městská policie;
- etopedicko psychologická poradna;
- Dobrovolnické centrum o.s.;
- Poradna pro mezilidské vztahy o.s.;
- Poradna pro ženy a dívky o.s.;
- Poradenské centrum RELIÉF o.s.;
- Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s.;
- Centrum krizové intervence Spirála o.s.

Vystupující se vyjádřili k vzájemné spolupráci při řešení závažných výchovných problémů dětí. Nabídli školám programy zaměřené na prevenci a poradenství na školách či přímou práci s rodinou nebo dítětem. Oddělení sociální prevence navrhlo školám v rámci preventivní činnosti besedy a konzultační hodiny určené dětem i pedagogům. Setkání bylo zakončeno přednáškou „*Aplikace autorského práva ve výuce*“, přednášenou zástupci Policie České republiky, která byla následně školám nabídnuta jako možná preventivní akce pro děti nebo pedagogický sbor.

Na oddělení jsou organizovány také případové konference, na které jsou pozváni všichni účastníci participující na řešení případu (např. zástupce školy, pedagogicko-psychologické poradny, výchovného střediska; probační úředník, psycholog, ošetřující lékař atd.) a samotný klient (žák, rodiče, prarodiče atd.). Konference může mít i podobu rodinnou, které se účastní pouze dotčení rodinní příslušníci a kurátor. Takové konference jsou velmi náročné na organizaci, zvláště z časového hlediska, úměrně k počtu a různorodosti účastníků. Jsou však dobrou praxí, jejíž výhoda spočívá v přímé konfrontaci zamezující zkreslování informací různým stranám a může tak urychlit řešení případu.⁹⁹

⁹⁹ OSPOD Magistrátu města Ústí nad Labem - Bc. Ludmila Hyhlanová – kurátor pro mládež – ústní sdělení.

7 Empirická sonda

Tématem empirické sondy je působení a podmínky pro činnost výchovných poradců na základních školách v Ústí nad Labem. Jeho cílem je získání informací o skutečných podmínkách pro výkon výchovného poradenství v každodenní praxi konkrétních základních škol a úroveň a možnosti spolupráce s institucemi participujícími na organizaci výchovného poradenství.

Toto šetření navazuje na teoretickou část práce.

7.1 Metodologie

Metodou empirické sondy je dotazování, zvolenou technikou sběru dat dotazník. Technika byla zvolena zejména pro svou nenáročnou administraci.

Dotazník¹⁰⁰ obsahuje celkem 17 otázek, které jsou strukturovány do bloků podle cílené oblasti:

- **blok A** – obecné informace, identifikační otázky zjišťující velikost školy (počet žáků), žákovský profil, počet výchovných poradců na škole, způsob rozdělení kompetencí, informace o týdenním úvazku apod.;
- **blok B** – spolupráce se školou, zjišťující úroveň spolupráce s vedením školy a ostatními kolegy;
- **blok C** – spolupráce s žáky, zjišťuje způsob práce s žáky v oblasti kariérního poradenství, posouzení míry dostatečnosti kontaktu s žáky;
- **blok D** – spolupráce s ostatními institucemi, zjišťuje úroveň kooperace s pedagogicko-psychologickou poradnou, informačně-poradenským střediskem a odborem sociálně-právní ochrany dětí;
- **blok E** – spolupráce s rodinou, zjišťuje zájem o spolupráci rodičů či rodin (zákonných zástupců) se školou v rámci výchovného poradenství.

V dotazníku jsou obsaženy otázky **uzavřené** – případ, kdy je požadována jednoznačná odpověď, např. ano x ne, včetně otázek *parametrických* – většinou při zjišťování míry spolupráce i *neparametrických* – používaných pro určitý výčet několika možných odpovědí,

¹⁰⁰ Dotazník je přílohou č.1 této práce.

dále otázky **polouzavřené**, které byly voleny pro případ, kdy respondent vybere jednu z nabízených odpovědí a doplní ji o vlastní postoj či konkrétní údaj a otázky otevřené, umožňující respondentovi svobodu vyjádření.

V úvodu dotazníku je vložen návod, který jednoznačně a přesně vymezuje pokyny pro vyplnění. Pro přehlednost jsou jednotlivé typy otázek vyvedeny v barevném rozlišení, které napovídá, v jakém případě je možné zvolit pouze jednu z nabízených odpovědí, kdy je možno odpověď doplnit o další údaje, otázky s možností označení libovolného množství odpovědí a otázky polarizačního charakteru, kdy respondent vybírá tu z možných odpovědí, která nejméně vystihuje odpověď.

Dotazovaní měli možnost zapsat nulu namísto odpovědi při případném nabytí dojmu o neslučitelnosti odpovědi se zákonem na ochranu osobních údajů. Pokud nebude požadovaný údaj respondentovi znám, je možno zapsat písmeno N. Tato opatření byla vytvořena z důvodu minimalizace časové náročnosti na vyplnění dotazníku, která se zvyšuje za situace, kdy si respondent není jistý, jak při vyplňování správně postupovat. Dále také z důvodu eliminace nesprávně vyplněných dotazníků, čímž by byla snížena validita získaných dat.

Dotazník je anonymní a jeho vyplnění by nemělo trvat déle jak 15 minut.

7.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Cílovým vzorkem dotazníkového šetření byly výchovní zástupci z devatenácti základních škol v Ústí nad Labem.

Pro otestování srozumitelnosti a jednoznačnosti otázek jsem oslovila výchovnou poradkyni, Mgr. Šalanskou, jejíž více než dvacetiletá praxe v oboru výchovného poradenství na základní škole v Chlumci je dostatečnou zárukou kompetence.

Po tomto základním testování jsem se obrátila na zřizovatele dotčených základních škol, kterým je Magistrát města Ústí nad Labem. Prostřednictvím svolení a přispění Mgr. Šárky Faistové, vedoucí oddělení školství, kultury a sociálních služeb, která osobně na poradě ředitelů základních škol tyto ředitele oslovila a požádala o vyplnění dotazníků, se podařilo získat téměř šedesát procent vyplněných dotazníků.

Z celkového počtu devatenácti základních škol v Ústí nad Labem a tedy devatenácti rozeslaných dotazníků jich bylo navráceno jedenáct.

Všech jedenáct dotazníků bylo řádně vyplněno, bylo tedy možné vyhodnotit data ze všech obdržených dotazníků.

7.3 Vyhodnocení empirického šetření a diskuze

Z úvodní tabulky můžeme zjistit, že celkovému počtu žáků ve škole odpovídá určitý počet žáků v devátých ročnících, který se pohybuje v rozmezí 8 – 12%, v některých případech i kolem 4%, ale v průměru tento počet odpovídá jedné desetíně celkového počtu žáků ve škole. Je zajímavé, že některé školy mají stejný počet žáků se zdravotním postižením i žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, některé naopak udávají pouze 1- 2 žáky se zdravotním postižením k mnohem vyššímu počtu žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Tento fakt se jeví jako možná nejednotná klasifikace pojmů. Vzhledem k neustále se proměňující terminologii v legislativě je to celkem pravděpodobné.

7.3.1 Blok A – obecné informace

1. *Počet výchovných poradců (VP) působících na škole a způsob rozdělení kompetencí.*
2. *Jaký je týdenní úvazek VP?*

škola	počet žáků	počet VP	velikost úvazku
1	381	2	11/22
2	372	1	19
3	344	3	22/22/10
4	400	1	19
5	399	1	19
6	424	1	19
7	654	2	19/19
8	341	1	22
9	102	1	22
10	351	1	22
11	552	3	22/19/10

Tabulka č. 3: Počet VP a velikost jejich úvazků.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Počet VP v mnoha případech nekoreluje s celkovým počtem žáků na škole, pokud bychom

předpokládali, že velikosti školy – ve smyslu počtu žáků - bude odpovídat počet VP. Ve vzorku se nachází školy, které navštěvuje 381 žáků a působí zde celkem 3 VP – 1. VP pro 1. Stupeň – úvazek 22 hodin, 2. VP pro 2. Stupeň – úvazek také 22hodin a 3. VP má na starosti kariérní poradenství – úvazek 10 hodin, přičemž v této škole se nachází 17 žáků se zdravotním postižením a žáků v devátých ročnících je 39. Oproti tomu na jiné škole s počtem 400 žáků, z toho je 65 dětí se zdravotním postižením a 51 jich dochází do 9. Ročníku, působí jeden VP – úvazek 19 hodin pro celou školu. Jiná škola vytvořila pozici dvou VP, přičemž v kompetenci 1. VP je tvorba a realizace IVP – úvazek 11 hodin a 2. VP zastává ostatní činnosti VP a jeho úvazek činí 22 hodin.

Celkem na sedmi školách působí 1 VP, ve dvou školách 2 VP a ve dvou školách jsou to 3 VP.

Velikost týdenního úvazku VP je dána zákonem a vychází z počtu žáků na škole.

3. Jaký týdenní úvazek pro VP byste považovali za ideální?

škola	snížení úvazku ano/ne	snížení úvazku z x hod. → na x hod.
1	ano	11/22 → 11/12
2	ano	19 → 15
3	ne	22/22/10 → 22/22/10
4	ano	19 → 10
5	ano	19 → 18
6	ano	19 → 15
7	ano	19/19 → 19/10
8	ano	22 → 21
9	ano	22 → 21
10	ano	22 → 12
11	ano	22/19/10 → 20/19/10

Tabulka č. 4: Ideální velikost úvazku VP.

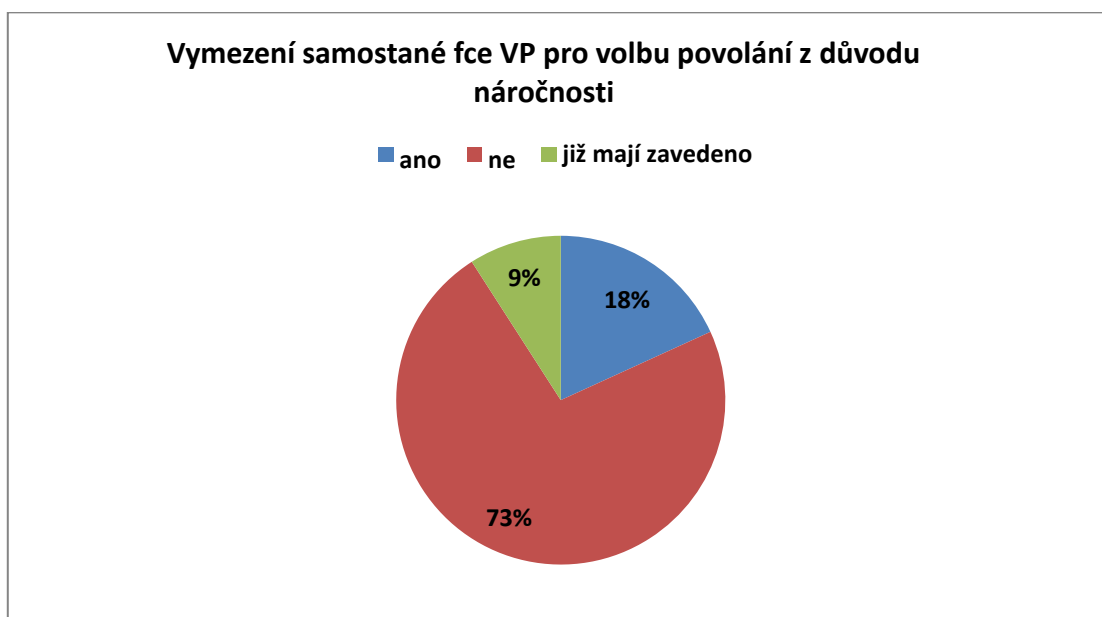
Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Téměř všichni (10) respondenti by přivítali snížení svého o úvazku o několik hodin. Někteří (3) by byli vděční i za snížení o jednu hodinu týdně, někteří (2) preferují rovných 10 hodin úvazku týdně z vykonávaných 22 hodin, tedy nejspíše by přivítali období polovičního úvazku, který by se vztahoval k činnosti VP jako úvazek plný.

Respondent, který se jako jediný vyslovil proti snížení úvazku, pracuje na škole, v které byl zaveden model tří VP při stávajícím počtu 344 žáků, přičemž 2 VP mají úvazek 22 hodin a každý z nich je pověřen výchovně poradenskou péčí o jeden stupeň školy a třetí VP je zaměstnán na poloviční úvazek a v jeho kompetenci je výchovné poradenství. Je možné usuzovat, že tento model je v dané škole natolik funkční, že již není potřeba snižovat úvazek. Škola, v které byl model tří VP zaveden také, by však snížení požadovala, a to o 2 hodiny. Můžeme prohlásit, že velikost úvazku jednak vychází ze zákona, ale také odpovídá konkrétním podmínkám a nastavením školy, v které je provozováno

Z odpovědí je patrné, že časová dotace na vykonávání funkce VP není plně dostačující. Na druhou stranu je nutné uvést, že samotné navýšení časové dotace je pouze jedním z kritických faktorů úspěšně prováděného výchovného poradenství na škole.

4. Myslíte si, že kariérové poradenství obnáší takové nároky na práci VP, že by bylo lepší, aby pro tuto činnost byla vyčleněna samostatná funkce „VP pro volbu povolání“?

Graf č. 1: Vymezení samostatné funkce VP pro volbu povolání.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Většina (8) dotazovaných odpověděla NE, 3 VP odpověděli ANO, přičemž na jedné škole je tato funkce zavedena.

Z již předešlých otázek je patrné, že vymezení samostatné funkce výchovného poradce, který by se zabýval pouze kariérním poradenstvím, může být na některých školách přínosem.

V uvedeném grafu však vidíme, že téměř tři čtvrtiny nepovažují takové řešení za přínosné nebo nutné. Otázkou je, nakolik je jejich rozhodnutí vedeno jistotou kvalitně poskytovaných služeb a nakolik velkou roli sehrává možná obava o finanční ohodnocení. Tato otázka však nebyla šetřena a proto je pouhou spekulací.

5. Máte vymezen pravidelný čas pro konzultace?

Graf č. 2: Pravidelně vymezený pro konzultace.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

V tomto případě zřejmě rozhoduje subjektivní zkušenost jednotlivých škol, neboť 7 jich odpovědělo kladně a 4 záporně. Na čtyřech školách tedy nemají výchovní poradci čas na konzultace přesně vymezen.

Důvodem nepravidelných konzultačních hodin byla zkušenost (několikrát uvedeno v poznámkách respondenty), že hodiny nebyly efektivně využívány. Často se stalo, že rodič a škola nebyli schopni najít společný termín, většinou kvůli pracovní vytíženosti rodiče, pro konzultaci v aktuálním a rozhodném období pro efektivní řešení problému žáka. V případě, kdy je například třeba řešit záškoláctví, šikanu a podobné závažné výchovné problémy žáka, je jedním z důležitých faktorů rychlost, s jakou je k situaci přistupováno. Pokud nastane situace, že rodiče se mohou dostavit do školy až v delším časovém horizontu, může dojít k mnohem větším „škodám“.

Zároveň i v ostatních případech, pokud má VP praxi takovou, že často v uvedených konzultačních hodinách pouze vyčkává v kabinetě a naopak v jiné dny, které nemá pro konzultace vymezené, je o konzultaci žádán, je jistě daleko praktičtější nabízet služby po domluvě kdykoliv.

6. Disponujete informačním médiem, pomocí kterého nabízíte informace důležité pro vaši činnost?

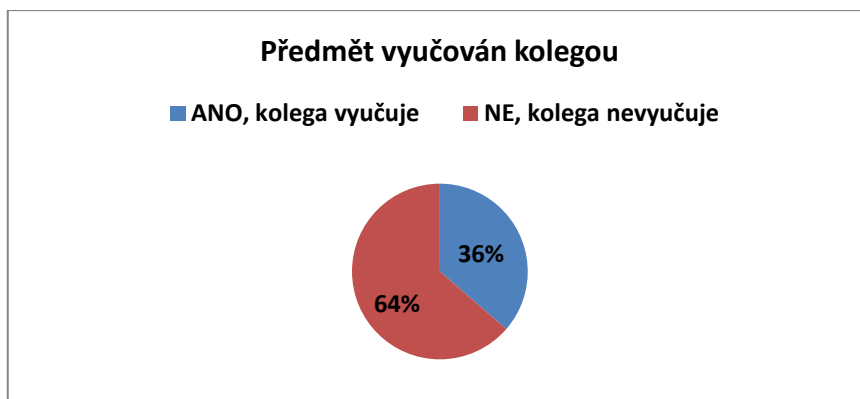
škola	nástěnka	web	informační panel	školní časopis	letáčky	konzultace
1	ano	ano	ano		ano	
2	ano					ano
3	ano	ano	ano	ano		
4	ano	ano	ano	ano	ano	
5		ano	ano	ano		ano
6	ano	ano				
7	ano	ano	ano			ano
8	ano	ano	ano	ano		
9	ano	ano	ano		ano	
10	ano		ano			ano
11	ano	ano				ano
celkem	10	9	8	4	3	5

Tabulka č. 5: Přehled informačních médií používaných VP.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

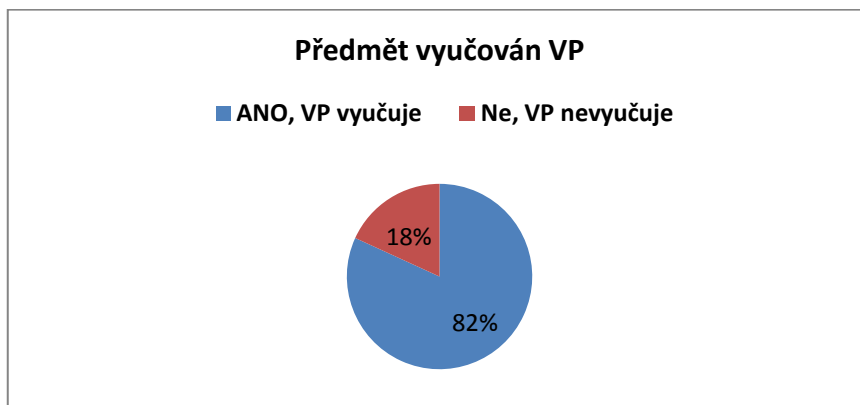
Všech jedenáct respondentů odpovědělo kladně a doplnilo způsob. Vybírám nejčastěji se opakující: nástěnka (10), informační panel (8), webové stránky školy (9). Někteří (5) VP uvedli i osobní konzultaci (přičemž ta nebyla v prvořádku „informační médium“ přímo zamýšlena). Co se týče 9 škol, které označily web jako informační médium, nemohu souhlasit, neboť jsem podrobně prošla jednotlivé weby všech dotazovaných škol a pouze ve dvou případech byly konkrétně nabídnuty služby VP, ve třech případech byly uvedeny konzultační hodiny a v sedmi případech byla velmi obecně (právním jazykem) popsána činnost VP. Soudím tedy, že 9 kladných odpovědí v tomto případě pouze poukazuje na existenci webových stránek školy, které informují veřejnost o jejím fungování.

7. *Vyučujete v rámci vašeho úvazku předmět, jehož součástí je tematický okruh „Svět práce“?*
8. *Vyučuje takový předmět některý z vašich kolegů?*

Graf č. 3: Vyučování předmětu kolegou VP..

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Graf č. 4: Vyučování předmětu samotným VP.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

V rámci své přímé vyučovací povinnosti vyučuje některý z předmětů (občanská nauka, pracovní vyučování) spolu se „Světlem práce“ 9 VP, 2 VP ne.

V pěti školách vyučuje tyto předměty (opět občanská nauka a pracovní vyučování) spolu se „Světlem práce“ 4 VP (tedy 7 ne).

Ve všech školách je vyučován v rámci vybraných předmětů tematický okruh „Svět práce“, ne vždy ale učitelem, který je zároveň výchovným poradcem, což lze považovat za

kontraproduktivní. Učitel vykonávající funkci VP má v takovém případě ve vztahu k žákům rozsáhlejší a ucelenější přehled o jejich směřování v kariérní oblasti a není nutné takové informace zjišťovat u kolegů, kteří „Svět práce“ v rámci svého předmětu vyučují (pokud se vůbec o takové informace zajímá). Zároveň žáci mají v důsledku daného dalšího vzdělávání VP, jeho účasti na různých odborných konferencích a také díky jeho komunikaci s dalšími participujícími institucemi v poradenské oblasti jedinečnou příležitost dostat se přímou cestou k žádaným informacím. Bylo by tedy, i s ohledem na historickou strukturu pedagogického sboru, výhodné, aby VP školy vyučoval předměty obsahující tematický okruh „Svět práce“, minimálně v 8. a 9. ročnících.

9. Zázemí pro práci VP.

PODMÍNKY PRO ČINNOST VP	Σ ANO	Σ v % zaokrouhleně
vlastní místnost pro konzultace	6	55
místnost sdílená s jiným kolegou	5	45
v místnosti jsou potřebné materiály pro mou činnost	11	100
v místnosti mám vlastní PC	8	73
v místnosti je přístup na internet	11	100
v místnosti je tiskárna	4	36
toto prostředí hodnotí jako dostatečně vhodné (přívětivé, reprezentativní)	9	82

Tabulka č. 6: Zázemí pro práci VP.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Z tabulky jsou patrné dvě potěšující skutečnosti: ve všech školách mají VP v místnostech pro výkon činnosti přístup na internet a potřebné materiály pro svou činnost. Ne všichni dotazovaní mají k dispozici vlastní počítač a alespoň sdílenou tiskárnu v místnosti využívané pro výchovně poradenskou praxi. Tyto aspekty nepovažují za natolik rozhodné pro kvalitně prováděnou činnost VP (i když by jistě přispěly k většímu pracovnímu komfortu), avšak skutečnost, že téměř polovina respondentů nemá možnost využívat pro svou práci zázemí vlastní místnosti, je minimálně neuspokojivá. V případě, kdy je VP nucen sdílet místnost s jiným kolegou, je na vstřícnosti kolegy či kolegů, pomoci vytvořit důvěrné prostředí

poradenské místnosti, třeba tím, že v čase konzultačních hodin budou ochotni místnost opustit. Z hlediska logistického předpokládá takové zařizování se přinejmenším pevně stanovené hodiny pro konzultace, avšak jednodušším shledávám vyčlenění samostatné místnosti, včetně jejího uzpůsobení pro konzultace. Případy, kdy VP neuvítají vlastní místnost pro konzultace z osobního nezájmu, označují za krajně neprofesionální.

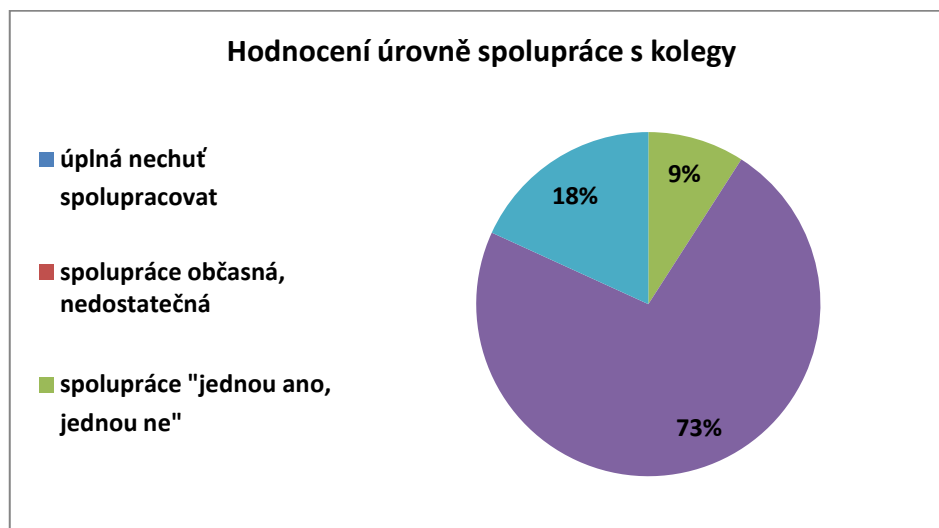
7.3.2 Blok B – spolupráce se školou

1. *Vnímáte svou pozici jako podporovanou ze strany vedení školy?*

Všech 11 dotazovaných odpovědělo kladně, tedy mají pocit, že vedení školy podporuje jejich činnost. Vzhledem k absolutní četnosti odpovědí a také s ohledem na hodnocení v jiných otázkách dotazníku, je možné považovat tato tvrzení za částečně nadsazená, neboť například podmínky zázemí pro činnost VP, tak jak je respondenti popsali v poslední otázce předchozího bloku A, rozhodně nepoukazují na zásadní podporu vedením školy.

Tato otázka je jistě zajímavou pro účely mé práce, avšak svou citlivostí byla spíše předurčena k zařazení do skupiny otázek, používaných v rámci dotazníkových šetření a z hlediska objektivitu, s obecně těžko dosažitelnou validitou.

2. *Hodnocení úrovně spolupráce s ostatními kolegy.*

Graf č. 5: Hodnocení úrovně spolupráce s ostatními kolegy.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Z nabízených možností vybralo 8 dotazovaných: snaha spolupracovat, občas ale musím

intervenovat, jeden VP označil spolupráci s ostatními kolegy nabídnutým výrokiem „jednou ano, jednou ne“ a 2 VP vnímají spolupráci jako ochotnou v maximální možné míře.

Očekávanou nejčastější odpovědí se zdála odpověď – spolupráce „jednou ano, jednou ne“, kterou budou moci VP jednoduše postihnout situaci, která na mnoha školách mezi VP a jejich kolegy učiteli v závislosti na aktuálních podmínkách pro práci panuje. Tento předpoklad se ale nepotvrdil, jelikož celých 73% dotazovaných označilo odpověď - snaha spolupracovat, občas ale musím intervenovat (což lze považovat za přirozený a velmi uspokojivý stav) a dva respondenti dokonce považují spolupráci s ostatními kolegy za ochotnou v maximální možné míře. Pokud tento výrok nebudeme pokládat za ideální představu o odpovědi a předešlý za dejme tomu optimální, můžeme prohlásit, že spolupráce VP s kolegy na základních školách v Ústí nad Labem je poměrně úspěšná.

Záleží tedy i na osobních očekáváních VP. Odpovědi tedy se tedy mohou vyznačovat určitou mírou subjektivity.

7.3.3 Blok C – spolupráce s žáky

1. Jakým způsobem pracujete s žáky v rámci kariérního poradenství.

škola	veletrh vzdělávání	spolupráce s IPS	brožury letáky	Dny otevřených dveří	testy	besedy s absolventy	přijímací zkoušky nanečisto	osobní či skupinové konzultace
1	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	
2	ano		ano	ano	ano	ano		ano
3	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	
4	ano	ano	ano	ano	ano			ano
5	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
6	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
7	ano	ano	ano		ano	ano	ano	
8	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	
9	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
10	ano		ano	ano	ano	ano	ano	ano
11	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
celkem	11	9	11	10	11	10	9	7

Tabulka č. 7: Způsoby práce s žáky v kariérním poradenství.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Respondenti uvedli v podstatě totožné způsoby práce s žáky v této oblasti výchovného poradenství. Nejčastěji uváděnými činnostmi byly: Veletrh vzdělávání (11) - akce každoročně pořádaná informačně-poradenským střediskem (IPS) při úřadě práce v Ústí n. Labem, nabídka brožur, letáků (11), Dny otevřených dveří (10), testování dispozic přímo ve škole i mimo (11) a besedy s bývalými absolventy (10).

Z výčtu je patrné, že možnosti nabízené v rámci kariérního poradenství, prováděné samotnou školou a jejími poradenskými či pedagogickými pracovníky a dalšími institucemi (informačně-poradenská střediska, pedagogicko-psychologické poradny a další instituce poradenského charakteru), jsou ve velké míře využívány nebo jsou minimálně v patrnosti možného využití jednotlivých výchovných poradců. Můžeme ale prohlásit, že v případě zájmu samotného žáka nebo jeho zákonného zástupce je možné obdržet od každého VP poměrně přehledné informace o možnostech volby povolání a s ním spojeného dalšího vzdělávání nebo alespoň radu, kam a na koho je možné se v takové situaci obrátit.

2. Máte pocit, že v rámci přímé vyučovací povinnosti je dostatečný prostor pro vytvoření kontaktu s žáky?

Všech 11 respondentů se vyjádřilo kladně. Z absolutní četnosti odpovědí můžeme vyvodit, že VP objem časové dotace přímé vyučovací povinnosti cítí jako dostatečný pro navázání kontaktu, a to i v případě škol s počtem žáků nad 600.

Tato skutečnost potvrzuje již zmiňované poznatky o výhodách poradenské činnosti prováděné přímo ve škole: bezprostřední, dlouhodobý a kontinuální kontakt s žáky, řešení aktuálních problémů tady a teď, vnímání událostí v kontextu celkového dění na škole atd. Zároveň je patrné, že rozsah přímé vyučovací povinnosti plně umožňuje navázání a vytvoření vztahu s žáky. Otázka však již nezkoumá samotnou kvalitu vztahu k žákům, ta je na osobním posouzení každého VP.

7.3.4 Blok D – spolupráce s ostatními institucemi

1. Hodnocení úrovně spolupráce s ostatními institucemi

HODNOCENÍ	IPS ¹	OSPOD ²	PPP ³
vůbec nespolupracujeme			
velmi malá spolupráce		2	
průměrná spolupráce	5	2	4
poměrně pravidelná spolupráce na dobré úrovni	3	2	4
pravidelná, aktivní, kvalitní spolupráce	3	5	4

Tabulka č. 8: Hodnocení úrovně spolupráce s ostatními institucemi.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

1 Informačně-poradenské středisko.

2 Odbor sociálně-právní ochrany dětí.

3 Pedagogicko-psychologická poradna.

Tabulka ukazuje počty označených odpovědí u jednotlivých institucí. Jako vůbec nespolupracující nebyla označena žádná z institucí.

Spolupráce škol s IPS je na průměrné až pravidelné, aktivní a kvalitní úrovni. Jelikož se tato spolupráce týká jednak poměrně úzkoprofilového poradenství pro volbu povolání, na rozdíl např. od PPP a zároveň zejména žáků v 8. a 9. ročnících, tedy ne všech žáků školy, nemusí být vnímána jako tolik aktivní.

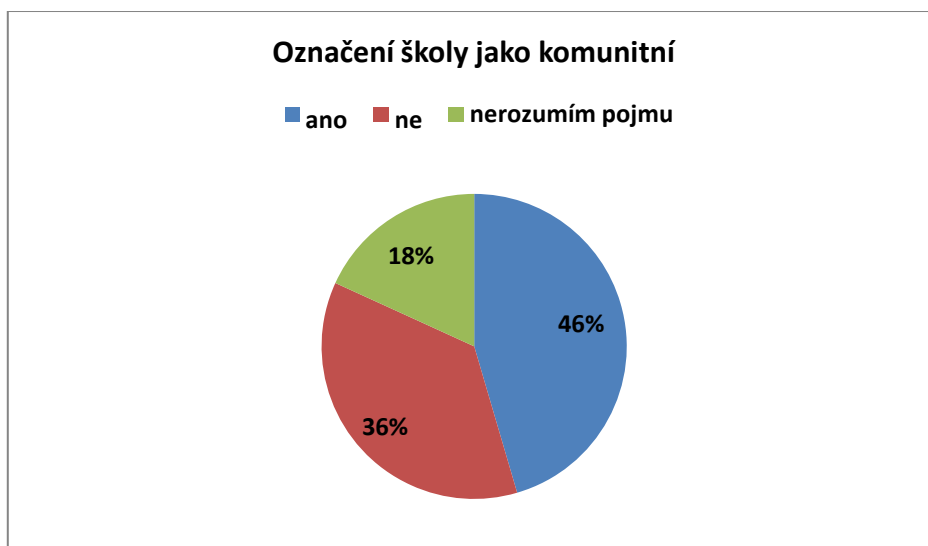
Spolupráce s OSPOD může být označena za velmi kvalitní a pravidelnou až průměrnou, ve dvou případech označenou jako velmi malou. Hodnocení těchto škol, vzhledem k charakteru služeb poskytovaných touto institucí a s ohledem na ostatní hodnocení, bude nejspíše vycházet z faktu, že se v daných dvou školách vyskytují výchovné problémy s žáky pouze v omezené míře nebo škola není ochotná s touto institucí, která může působit spíše restriktivním dojmem, příliš spolupracovat. Taková situace je možná právě proto, že mnohé služby, které OSPOD základním školám nabízí, je možné získat i od jiných institucí. Například pro různé besedy lze využít nabídku metodičky prevence z Poradny, případové konference se dají pořádat v PPP atd. Záleží tedy na osobních preferencích a navázání kontaktu konkrétních pracovníků z OSPOD a školy, kteří na začátku školního roku využijí více či méně aktivit z nabídky organizace.

Spolupráce s PPP je průměrná až kvalitní a pravidelná, většinou s ohledem na počet žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Konkrétně depistáž a diagnostika žáků se specifickými vzdělávacími potřebami bude nejspíš podmíněna tradiční rolí této instituce. Hlavním argumentem potom bude přítomnost psychologa a v některých případech oprávnění

k platnému rozhodnutí např. o odložení povinné školní docházky, právě a pouze jeho osobou. Také z hlediska povinnosti metodického vedení poradenských pracovníků, vyplývající ze zákona, je orientace na tuto instituci logická.

7.3.5 Blok E – spolupráce s rodinou

1. Můžete vaši školu označit jako komunitní?

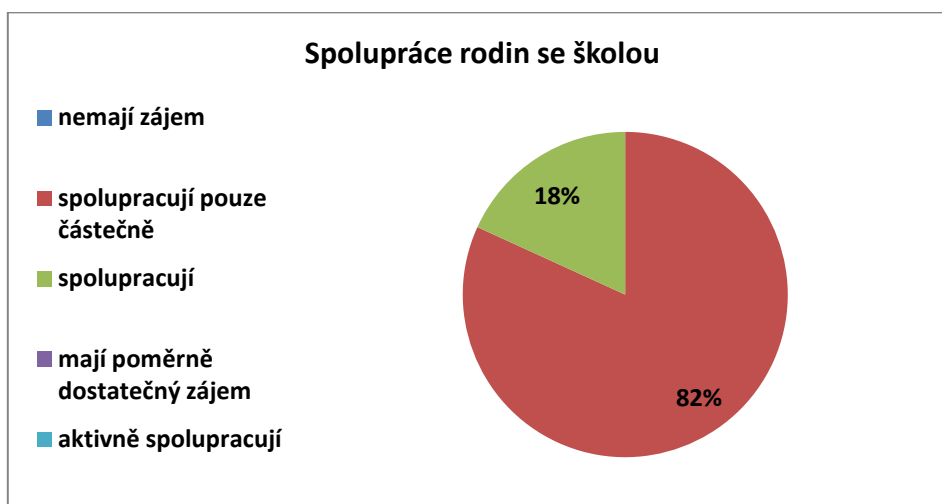
Graf č. 6: Označení školy jako komunitní.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Celkem 5 dotazovaných označilo kladnou odpověď, což je, za předpokladu přibližně podobně vnímané klasifikace pojmu komunitní škola, pozitivní ukazatel komunikace školy s rodičovskou a další veřejností. Míra angažovanosti školy v rámci komunálního života a její ochota se komunitě otevřít, je rozhodně ukazatelem zdravého a sebevědomého rozvoje školy. Čtyřmi respondenty byla vybrána odpověď ne. Zde je z hlediska objektivity nutné podotknout, že město Ústí nad Labem jako lokalita není typově – velké město – ideálně předurčována pro takový styl provozování základní školy.

Dva dotazovaní zvolili možnost - nerozumím pojmu „komunitní škola“. Tato možnost byla uvedena zejména z důvodu, že rozhodnutí o orientaci školy jako komunitní instituce není jednoznačně v přímé kompetenci výchovného poradce a nepředpokládám tedy, že všichni oslovení VP budou o takové možnosti obecně zpraveni, nicméně určitá povědomost by mezi pedagogickými pracovníky s takovou funkcí být měla, už jen s poukázáním na odborné vzdělání dosud dosažené a dále, předpokládám, prohlubované.

2. Vnímání zájmu rodin (rodičů, zákonných zástupců) žáků školy o spolupráci s VP.

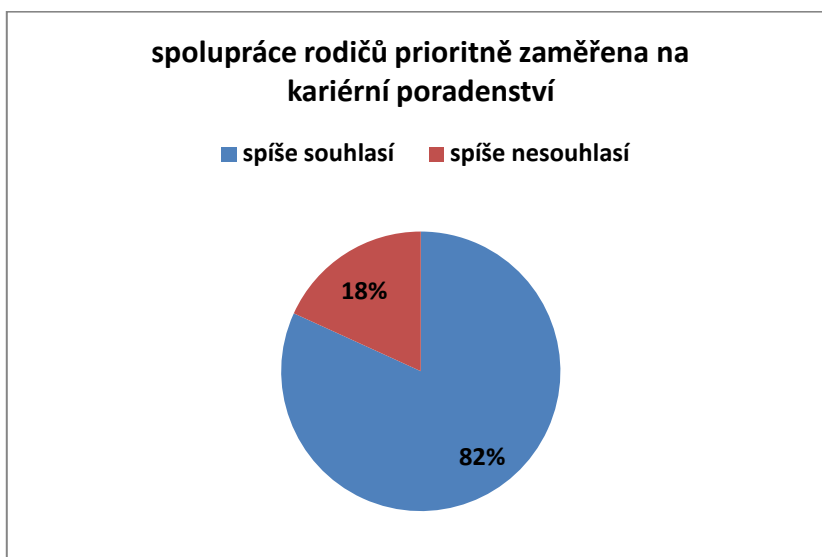
Graf č. 7: Spolupráce rodin se školou.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

Odpovědi na tuto otázku potvrdili obecný jev v českých základních školách. Odpověď – rodiče spolupracují pouze částečně, označilo 9 VP, což je přibližně 82% z celkového počtu dotazovaných VP. Za průměrně spolupracující zákonné zástupce – rodiče spolupracují, byli označeni ve dvou případech. Možnosti – rodiče mají poměrně dostatečný zájem či rodiče aktivně spolupracují se školou, nebyly vybrány ani v jednom případě. Skutečnost, že žádný z oslovených VP neoznačil jako možnost ano dostatečný zájem, potažmo aktivní spolupráci rodičů, je nepotěšující. Do jaké míry tento ukazatel dokresluje již zmiňovaný obecný jev v našich školách a nakolik zde působí neangažovanost či neprofesionalita samotných pracovníků a v reakci na takovou zkušenost pasivní rezistence rodičovské veřejnosti, se můžeme jen dohadovat. Transformace škol z poměrně uzavřených autonomních, tedy nekonzultujících a minimálně, často jednostranně komunikujících subjektů, je náročný proces, vyžadující dlouhodobější perspektivu. Jedním z možných způsobů prolomení sociálních bariér mohou být právě zmiňované aktivity komunitních škol.

Téma spolupráce rodičů a školy by vydalo na samostatnou práci a nevalná úroveň této spolupráce je oboustranně smutnou realitou současného školství.

3. Pokud rodiče chtějí spolupracovat, potom pouze v rámci kariérního poradenství.

Graf č. 8: Spolupráce rodičů je prioritně zaměřena kariérní poradenství.

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření.

S nabízeným tvrzením spíše souhlasí 9 dotazovaných, naopak 2 spíše nesouhlasí.

Volba povolání a s ním související kariérní a studijní rozhodování je důležitým krokem v životě každého člověka. Základní škola jako prostředí, v kterém je dítě vzděláváno po mnoho let a přichází do každodenního styku s pedagogickými pracovníky, by měla být (ve spolupráci s rodiči) kompetentní posoudit předpoklady konkrétního žáka pro jeho další směřování. Je proto relativně pozitivním ukazatelem, že převážná většina VP má s rodiči žáků alespoň tuto zkušenost.

Skutečnost také může poukazovat na možnost, že rodiče si za celou docházku dítěte do základní školy nezvykli spolupracovat či vyhledávat VP i v jiných otázkách či situacích, než je volba kariérní dráhy až v posledním 9. ročníku. Příčin může být mnoho, počínaje neinformovaností rodiče, která může být způsobena nedostatečnou nabídkou ze strany školy a konče nezájmem rodiče samotného, jenž se školou z vlastní vůle nespolupracuje (např. nenavštěvuje třídní schůzky).

8 Závěr

V září 2011 a počátkem roku 2012 vešla v platnost změna ve vyhláškách o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných a dále o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tyto změny se rozhodně posouvají směrem ke kvalitativně vyspělejšímu naplňování práv dítěte. Ačkoliv musím připustit, že zejména vůči Romům má naše vzdělávací politika dluh: *„Kořeny jejich společenské diskriminace jsou také ve vzdělávacím systému, do něhož je nutné vedle škol počítat i pedagogicko-psychologické poradny. Náš systém je jako „málo nadané“ a „špatně vzdělavatelné“ velice záhy vyřazuje ze standardního vzdělávacího procesu a jejich vzdělávání přenechává zvláštním školám.“*¹⁰¹ Úprava legislativy v tomto směru byla nutností, nejsem si však jistá, zda je poradenský systém ve své současné podobě schopen využít tyto změny ve prospěch žáků nebo jej pouze zahltí další administrativně náročnou agendou. Výchovní poradci jsou vysoce zatíženi svou přímou vyučovací povinností na úkor činností spojených s výkonem jejich funkce. Většina z nich by přivítala její snížení o minimálně několik hodin týdně, a to za stávající úrovně poskytovaných poradenských služeb. V této souvislosti je často diskutováno postavení výchovného poradce v hierarchii školy. VP je často nucen v souvislosti s výkonem poradenské role požadovat určité úkony po ostatních učitelích, ale jeho pozice jej z hlediska struktury pedagogického sboru k takovým požadavkům neurčuje. Je potom pouze na vedení školy, nakolik bude v takových situacích výchovnému poradci nápomocno. Nelze tedy nařizovat větší rozsah služeb za absence odpovídajícího zázemí pro práci poradců.

V koncepci¹⁰² z roku 2005 navrhované Ministerstvem¹⁰³ je doporučen model tvorby školských poradenských pracovišť, v kterých kromě osoby výchovného poradce a školního metodika prevence figurují také školní psycholog a školní speciální pedagog. Tato poradenská pracoviště jsou, z hlediska komplexního zajištění poradenských služeb ve škole se všemi jeho přednostmi, dobrou zkušeností. Pro školy, které takovou organizaci poradenských služeb zavedly, je empirií kvalitní praxe a prevence. I když jeho implementace mohla u některých

¹⁰¹ NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: Struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Praha, 2006, s. 70.

¹⁰² Věstník MŠMT, 2005, s. 2

¹⁰³ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

pedagogických pracovníků vyvolávat pochyby, nakonec pravděpodobně získali důvěru a nyní využívají jeho výhod. Avšak četnost takových pracovišť na základních školách v ČR není příliš povzbudivá. Jejich zřízení je většinou v přímé návaznosti na finanční možnosti školy, které jsou každodenním dilematem většiny ředitelů škol a konečné rozhodnutí je také podmíněno osobním přesvědčením ředitele o nezbytné míře kvality a kvantity poradenských služeb ve škole. Z hlediska objektivity je také nutné podotknout, že neplatí úměra - čím více odborných pracovníků na škole působí, tím širší a hodnotnější bude nabídka poradenských služeb školy. Velmi záleží na obousměrné organizaci výchovného poradenství školy v závislosti na jejich skutečných parametrech. Pokud tyto faktory nejsou v souladu, bude z hlediska funkčnosti takové pracoviště pouze kvantitou bez kvality, neboť bez jasné koncepce může vést k roztržičnosti a celkové neúčinnosti. Záleží tedy na každé škole, její atmosféře a míře angažovanosti všech zúčastněných.

Co se týče výstupů z empirického šetření v Ústí nad Labem, nebylo zatím školní poradenské pracoviště zřízeno ani na jedné z jedenácti základních škol, které se šetření zúčastnily. Veškeré základní školy jsou zřizovány městem. Žádná základní škola není soukromým subjektem. Bylo by jistě zajímavé posoudit organizaci výchovného poradenství z hlediska zdrojů financování školy. Výchovní poradci hodnotili svou práci jako poměrně uspokojivou, povinný úvazek by ale chtěli snížit ve všech školách. Na druhou stranu všichni respondenti potvrdili dostatečný kontakt s žáky, který mohou v rámci své přímé vyučovací povinnosti navázat. Zůstává tedy otázkou, o kolik hodin snížit úvazek aniž, by byla vazba mezi žáky a jejich učitelem vykonávajícím na škole výchovné poradenství. Všichni poradci ohodnotili kladně dotaz na podporu jejich role vedením školy. Tento výsledek však příliš neodpovídá základnímu vybavení jejich výchovně-poradenského zázemí ve škole, které rozhodně není dostatečné.

Hodnocení spolupráce s rodinou jen potvrzuje všeobecně známý fakt nepřilíš angažované rodičovské veřejnosti. Pozitivním zjištěním je fakt, že pět z jedenácti výchovných poradců označuje „svou“ školu jako komunitní. I když je k diskuzi možná subjektivně zkreslená definice pojmu komunitní škola (z tohoto důvodu byla respondentům nabídnuta také možná odpověď: nerozumím pojmu komunitní škola), můžeme se domnívat, že je do určité míry její podstata naplňována. Projekt komunitního vzdělávání je určitě dobrým způsobem navazování

a prohlubování kontaktu, komunikace a důvěry s rodinami žáků, včetně dalších subjektů, které mají zájem podílet se na životě školy. Tento koncept je častěji provozován na školách sídlících v menších městech, avšak v Ústí nad Labem je mnoho škol situovaných na sídlištích s panelovou výstavbou, která bývají do jisté míry ohraničenou oblastí a škola je často (jako součást sociální vybavenosti sídliště) jedním, ne-li jediným kulturním centrem v místě působnosti.

Závěrem mohu říci, že ať už se budeme zabývat systémem výchovného poradenství v současné nebo určitou měrou reformované podobě, jeho úspěšné fungování bude vždy závislé na třech vzájemně propojených veličinách. První je politická vůle a vyspělost (kompetentnost) moci, neboť ta je mocí zákonodárnou. Další je úroveň morální zodpovědnosti a angažovanosti rozhodné většiny školských pracovníků a třetí ekonomická hladina zřizovatele. Tedy stručně řečeno: pokud bude většina těch, kteří rozhodují o školském poradenství a realizují jej, kompetentní a tato činnost bude obstojně finančně kryta, je možné nastavit úspěšně fungující model školských poradenských služeb. Taková konstelace je jistě velmi vzácná, ale ne úplně neuskutečnitelná. Přejme si ji, je pro naše děti.

Seznam literatury a odborných pramenů:

- ASOCIACE ŠKOLSKÝCH PORADCŮ. *Výchovný poradce: Sborník z kongresu výchovného poradenství 2006*. Vyd.1. Praha. ISBN 80-86728-31-5.
- CIPROVÁ, J. *Výchova k volbě povolání v praxi základní školy*. In: 80-86728-31-15. Vyd.1. Praha: Asociace školských poradců, 2006, s. 5-15.
- ČÁP, David. *Výchovné poradenství: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 1. 12. 2009*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, c2009. Meritum (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-498-5.
- ČÁP, J. a J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd.2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- ČAVOJSKÁ, M. a J. FOŘTÍKOVÁ. *Vyhledáváme rozumově nadané žáky: Krok za krokem s nadaným žákem*. Vyd.1. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-42-7.
- Česko. Školství: úplné znění právních předpisů s názvy paragrafů a věcným rejstříkem. In *Texty zákonů*. 2010, 5/2005, č. 152, s. 1-423. ISSN 978-80-7400-209-0.
- KLÍMOVÁ, M. *Aktuální otázky profesionálního vývoje a profesionální orientace žáků gymnázií*. Vyd.1. Praha: Univerzita Karlova, 1987. Sborník Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.
- KOLÁŘ, Z. a R. ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků*. 2., doplněné vydání. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-28.
- LÁNY, E. *O zločinnosti mládeže a její vězeňské výchově*. In: *Třetí sjezd pro výzkum dítěte v Praze*. Praha: Nákladem sjezdového výboru, 1926, s. 549-555.
- MATOUŠEK, O. a A. KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura programy prevence kriminality mládeže*. Vyd.2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- MEZINÁRODNÍ AKADEMIE VZDĚLÁVÁNÍ/UNESCO. *Efektivní učení ve škole*. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. *Výchova vzdělávání*, 37. ISBN 80-7178-556-3. 34-6.
- NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: Struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 159 s. ISBN 80-7367-174-3.
- OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 1. Praha: UJAK, 2007. 64 s. ISBN 978-80-86723-35-8.

- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Vyd.1. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184-569-0.
- POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. Vyd.3. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-570-9.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. Vyd.2., aktualiz. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
- PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Vyd.4., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-72-8.

Periodika:

- ŠVANCAR, R. Další role speciálního pedagoga. *Učitelství noviny*. 2009, roč. 112, č. 03.
- *Učitelství listy: měsíčník pro příznivce změn*. Praha: Agentura STROM, 2001, roč. 9, č. 4. ISSN 1210-6313.

Internetové zdroje:

- Výklad vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. In: *MŠMT ČR* [online]. 2011 [cit. 2012-02-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-vyhlasiky-c-72-2005-sb-o-poskytovani-poradenskych?highlightWords=%C4%8D.72>
- EU, Štrasburk. Evropský soud pro lidská práva: VĚC D. H. A OSTATNÍ proti ČESKÉ REPUBLICE. In: *ROZSUDEK D. H. a ostatní proti ČESKÉ REPUBLICE*. 2007. Dostupné z: <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/D0/m000002D0.pdf>
- Česká republika. Vyhláška č.116/2011 Sb. In: *Sbírka zákonů č.116/2011*. 2011, 43. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vvyhlaska-c-116-2011-sb-kterou-se-meni-vyhlasika-c-72-2005-sb?highlightWords=vyhl%C3%A1%C5%A1ka+%C4%8D.72>
- MPSV. *Integrovaný portál MPSV : Informační a poradenská střediska při úřadech práce* [online]. 2005, 02.06.2006[cit.2011-05-25]. Zaměstnanost. Dostupné z WWW:<<http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/poradstrediska#sluzby>>.

- ČR. Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole : (č.j. 27 317/2004-24). In *Věstník MŠMT ČR*. 2005, roč. LXI, částka 7, s. 2-34.
- *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti>
- Metodický pokyn: k zařazení vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání. In: *MSMT* [online]. 2001 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-k-zarazeni-vzdelavaci-oblasti-vychova-k-volbe-povolani-do-vzdelavacich-programu-pro-zakladni-vzdelavani-cj-19458-2001-22?highlightWords=Metodick%C3%BD+pokyn+%C4%8D.j.+19458%2F2001->
- Školní psycholog-k čemu je?: kultura, politika a společnost. *Zrcadlo.blogspot.com* [online]. 19.3.2009 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://zrcadlo.blogspot.com/2009/03/skolni-psycholog-k-cemu-je.html>
- ZAPLETALOVÁ, Jana. Co dělá školní psycholog?: Kritická místa profese. In: *PF UJEP* [online]. 2002 [cit. 2012-03-02]. Dostupné z: http://www.google.cz/search?sourceid=navclient&hl=cs&ie=UTF-8&rlz=1T4ADFA_csCZ442CZ442&q=Co+d%c4%9b1%c3%a1+%c5%a1koln%c3%ad+psycholog
- MICHALÍK, Jan. *Analýza činnosti školských poradenských zařízení: Školský poradenský systém v České republice* [online]. 2008, poslední změna 14.05.2011 [cit. 2011-05-14]. Ústav speciálně-pedagogických studií-UPOL. Dostupné z: <http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/michalik/SPZ-expert-stanovisko.pdf>.
- Volba povolání: Poradenské služby a jejich využívání (kariérové poradenství). HLAĎO, P. *Výchova - vzdělávání* [online]. 31. 12. 2008 [cit. 2012-03-09]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz/karierove-poradenstvi/>
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Ústecký kraj. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. 2011 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: http://notes2.czso.cz/cz/sldb2011/cd_sldb2011_11_12/cz042.html
- Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Ústeckém kraji ve školním roce 2009/2010. In: HARAŠTA, Š. *Ústecký kraj: Školství, mládež a sport* [online]. 2011 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: http://www.kr.ustecky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=450018&id=1652662&p1=85958

- Poradenské služby a jejich využívání (kariérové poradenství). In: *Výchova-vzdělávání: Volba povolání* [online]. 2008 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz/karierove-poradenstvi/>
- Volba povolání v kurikulárních dokumentech. In: *Výchova-vzdělávání* [online]. 2008 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz/kurikulum/>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník

Dotazník VP

Obecná analýza současné situace
výchovného poradenství na
základních školách v Ústí nad Labem

Dobrý den,

při vyplňování tohoto dotazníku postupujte, prosím, podle následujících pokynů:

1. Odpovědi vpisujte přímo do textu, po dokončení uložte a uloženou vyplněnou verzi, prosím, odešlete zpět na můj email.

2. V dotazníku můžete narazit na otázky v barvě:
 - **černé** → vyberte a označte křížkem jednu z nabízených odpovědí
 - **červené** → vyberte a označte křížkem libovolné množství možných odpovědí
 - **modré** → doplňte požadovaný údaj dle charakteru otázky
 - **zelené** → označte křížkem na škálovací stupnici v tabulce výrok, který nejvíce vystihuje odpověď

3. Pokud se požadovaný údaj, dle Vašeho mínění, neslučuje se zákonem o ochraně osobních údajů, místo odpovědi vložte nulu.

4. Pokud údaj pro odpověď neznáte, vložte písmeno N.

Velmi Vám děkuji za Váš čas, laskavost a zkušenosti, které jste byli ochotni věnovat mému dotazníku. Přeji mnoho zdaru Vaší práci!

Vondráčková Denisa

- OBECNÉ

A

INFORMACE

celkový počet žáků na škole	
z toho žáků se spec. vzdělávacími potřebami	
z toho žáků se zdravotním postižením	
z toho žáků nadaných	
z toho žáků v 9. ročníku	

1. Počet výchovných poradců (dále jen VP) působících na Vaší škole/způsob rozdělení kompetencí (např. 1. a 2. stupeň):

.....
.....
.....
.....

2. Jaký je týdenní úvazek VP

1. VP.....hodin

2. VP.....hodin

.....
.....

3. Jaký týdenní úvazek pro VP byste považovali za ideální?

.....
.....

4. Myslíte si, že kariérové poradenství obnáší takové nároky (časové, kvalitativní) na Vaši práci, že by bylo lepší, aby byla pro tuto činnost vyčleněna samostatná funkce „VP pro volbu povolání“?

.....
.....
.....
.....

5. Máte vymezený pravidelný čas pro konzultace?

	ano
	ne

6. Disponujete informačním médiem-např. nástěnkou, inf. panelem, časopisem, webem apod., pomocí kterého nabízíte informace důležité pro Vaši činnost?

	ano	→	napište,	prosím,	jakým:
	ne				

7. Vyučujete v rámci Vašeho úvazku předmět, jehož součástí je tematický okruh „Svět práce“?

	ano	→	napište,	prosím,	jaký:
	ne				

8. Vyučujete takový předmět některý z Vašich kolegů?

	ano	→	napište,	prosím,	jaký:
	ne				
	nevím				

9. Zázemí pro práci – mohu užívat:

☐	vlastní místnost pro konzultace (poradenskou činnost)
☐	místnost sdílenou s jiným kolegou
☐	v místnosti jsou potřebné materiály pro mou činnost
☐	v místnosti mám vlastní PC
☐	v místnosti je přístup na internet
☐	v místnosti je tiskárna
☐	toto prostředí hodnotím jako dostatečně vhodné (přívětivé, reprezentativní)

SPOLUPRÁCE SE ŠKOLOU

B 1. Vnímáte svou pozici jako podporovanou ze strany vedení školy?

☐	ano
☐	ne

2. Ohodnoťte na stupnici od 1 do 5 spolupráci s ostatními kolegy.

☐	1	úplná nechuť spolupracovat
☐	2	spolupráce občasná, nedostatečná
☐	3	spolupráce „jednou ano, jednou ne“
☐	4	snaha spolupracovat, občas ale musím intervenovat
☐	5	ochota spolupráce v maximální možné míře

– SPOLUPRÁCE S ŽÁKY

- C** 1. Uveďte, prosím, jakým způsobem pracujete s žáky v rámci kariérního poradenství (besedy s absolventy, přijímací zkoušky „nanečisto“, burza škol, diagnostiky v IPS apod.) – pouze heslovitě:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Máte pocit, že máte v rámci přímé vyučovací povinnosti dostatečný kontakt s žáky?

☐	ano
☐	ne

– SPOLUPRÁCE S OSTATNÍMI

- D** 1. Ohodnoťte, prosím, pomocí pětistupňové škály, na jaké úrovni spolupracujete s těmito institucemi:

- IPS při ÚP (informačně-poradenské středisko při úřadě práce) V Ústí nad Labem

☐	1	vůbec nespolupracujeme
☐	2	velmi malá spolupráce
☐	3	průměrná spolupráce
☐	4	poměrně pravidelná spolupráce na dobré úrovni
☐	5	pravidelná, aktivní, kvalitní spolupráce

- OSPOD Magistrátu města Ústí nad Labem

1	vůbec nespolupracujeme
2	velmi malá spolupráce
3	průměrná spolupráce
4	poměrně pravidelná spolupráce na dobré úrovni
5	pravidelná, aktivní, kvalitní spolupráce

PPP Ústeckého kraje

1	vůbec nespolupracujeme
2	velmi malá spolupráce
3	průměrná spolupráce
4	poměrně pravidelná spolupráce na dobré úrovni
5	pravidelná, aktivní, kvalitní spolupráce

– SPOLUPRÁCE S

E 1. Můžete Vaši školu označit jako „komunitní školu“?

ano
ne
nerozumím pojmu „komunitní škola“

RODINOU

2. Jak obecně (v převažující míře) vnímáte zájem rodin (rodičů) žáků Vaší školy o spolupráci s Vámi?

1	rodiče nemají zájem
2	rodiče spolupracují pouze částečně, nárazově
3	rodiče spolupracují
4	rodiče mají poměrně dostatečný zájem
5	rodiče aktivně spolupracují se školou

3. Pokud rodiče chtějí spolupracovat, potom pouze v rámci kariérního poradenství.

☐	spíše souhlasím
☐	spíše nesouhlasím

KOMUNITNÍ ŠKOLA – školní rok 2011/2012

Dobrý den,

nový školní rok již začal, a tak se na Vás obracím opět s pestrou nabídkou sportovních, tanečních, výtvarných, ale i vzdělávacích kurzů, které jsou určeny úplně všem. V letošním roce nabízíme nově i kurzy pro žáčky MŠ. Doufám, že si každý z Vás vybere a zapojí se tak do komunitního vzdělávání.

*Novinkou pro tento rok je tzv. první **testovací lekce**, která bude probíhat v následujících kurzech: orientální tance, aerobik, tanec, zumba, trampolíny, fotbal, taneční příprava, a to **v týdnu od 1. 10. do 9. 10.**, vždy podle rozvrhu jednotlivých kurzů. Za tuto lekci se bude platit jednotná cena **50,- dospělí, 30,- děti**. Až poté se budete moci rozhodnout, zda budete kurz navštěvovat a vybrat si ze dvou možných forem placení (viz níže).*

*V letošním školním roce jsem přistoupila k jednoduššímu a zároveň výhodnějšímu systému placení. U **žáků ZŠ a MŠ** budou platby rozděleny **na dvě pololetí**, aby byla finanční zátěž pro rodiče únosnější. Splatnost kurzovného za 1. pololetí je **nejpozději do 16. 10. 2011**, a to vždy a pouze lektorům v jednotlivých kurzech.*

***U kurzů pro dospělé** (vyjma angličtiny) si můžete vybrat ze dvou forem. První a výhodnější formou je nákup **permanentky na 12 vstupů** (tedy do Vánoc). Druhou možností je **jednorázová platba přímo na konkrétní hodině** (vstupné je dražší, ale není nutné vynaložit vysokou částku najednou). U permanentky je důležité vědět, že se Vám vstupy v případě zrušení lekce ze strany lektora budou převádět do dalšího období. Pokud ovšem onemocníte nebo se nedostavíte Vy, můžete permanentku půjčit komukoli z rodiny či známých – tak lekce úplně nepropadne. Výběr formy placení proběhne hned po první lekci, splatnost permanentek je nejpozději 16. 10. 2011 (platí se vždy přímo na lekci).*

Ještě poslední upozornění: u sportovních kurzů pro dospělé je z kurzovného hrazen také běžný nájem za tělocvičnu. U kurzů pro děti a žáky ZŠ se nájem neplatí.

*Zároveň žádám všechny, kteří by rádi navštěvovali jakýkoli kurz, aby se **vždy přihlásili** (potřebuji zmapovat předběžný zájem, není to nic závazného). Přihlásit se můžete buď na e-mail: lisova.m@seznam.cz, nebo stačí formou sms na tel. číslo: **731 456 651** (napište Vaše jméno a název kurzu, do kterého se hlásíte). Další informace Vám ráda poskytnu buď telefonicky, nebo opět e-mailem.*

KURZY PRO ŽÁČKY MATEŘSKÉ ŠKOLY

- **TANEČKY PRO MATEŘINKY** – čtvrtek (testovací lekce ve čtvrtek 29. 9. 2011 od 15:00, tělocvična ZŠ), cena 300,-/pololetí, čas bude upraven dle zájmu rodičů i žáčků. Určeno všem žáčkům MŠ, kurz povede učitelka tanečního oboru na základní umělecké škole, paní Nad'a Poláková. Tato zkušená pedagožka povede hodiny plné tance a zábavy. Děti se naučí zábavnou a především zdravou formou různé tanečky pro rozvoj jejich taneční osobnosti, (tzv. hudebně-pohybová výchova). Hodiny budou koncipovány tak, aby se stal tanec dětem zábavou a aby jejich tělo nebylo zatěžováno pouze jednostranně.
- **ANGLIČTINA** – úterý (začátek 4. 10. 2011), cena dle počtu žáčků cca 800,-/pololetí, čas bude upřesněn dle zájmu. Pokud bude o kurz dostatečný zájem, povede jej zábavnou a hravou formou zkušená lektorka z jihlavské Jazykové školy U Pivovaru. Přihlášky nejpozději do 30. 9. 2011!!!

KURZY PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍ ŠKOLY

- **ANGLIČTINA** – úterý (začátek 4. 10. 2011), dle věku rozdělena na 3 šedesátiminutové lekce (12:00 – 15:00), budova ZŠ. Cena cca 1.500,-/pololetí (záleží na počtu přihlášených). Tyto lekce povede opět již výše zmíněná lektorka z Jazykové školy U Pivovaru. Přihlášky nejpozději do 30. 9. 2011!!!
- **FLORBAL** – čtvrtek 12:00 – 13:00 (určeno holkám i klukům z MŠ a 1. stupně ZŠ), tělocvična. Pod vedením Mgr. Tomáše Helara. Kurzovné 300,-/pololetí.
- **FOTBAL** – pondělí 16:00 – 17:30 (chlapci a dívky MŠ a 1. stupeň ZŠ), 300,-/pololetí, tělocvična + fotbalové hřiště. Kurz povede učitel tělocviku Mgr. Jiří Palán a bude se snažit připravit chlapce pro soutěže, tedy vytvořit následníky našich fotbalistů z TJ Větrný Jeníkov.
- **TANEC** – čtvrtek, (testovací lekce ve čtvrtek 6. 10. 2011 v 16:00 v tělocvičně) 300,-/pololetí, určeno chlapcům i dívkám, pod vedením stejné lektorky jako kurz pro MŠ, lekce budou rozděleny do min. dvou věkových skupin. Můžete se těšit na zumbu, street, latinu a další oblíbené taneční styly (diskotance, základy klasického, moderního a scénického tance, country, clogging, taneční aerobic atd.). Kurs bude opět koncipován

- tak, aby vhodně a rovnoměrně zatěžoval těla žáků, ale zároveň nebyl nudný. Přesné časy budou upraveny až podle zájmu a rozvrhu zájemců.
- **AEROBIC** – středa 15:00 – 16:00, permanentka na 12 lekcí 300,- nebo na místě 35,- /lekce, určeno chlapcům i dívkám do 5. třídy ZŠ, tělocvična. Povede zkušená lektorka Veronika Svobodová. Můžete se těšit na nové choreografie, činky, atd.
- **ORIENTÁLNÍ TANCE** – pondělí 18:00 – 19:00, 400,-/pololetí. Kurz povede zkušená a léty prověřená lektorka Lenka Linhartová. Určeno žákyním 2. stupně ZŠ, tělocvična.

KURZY PRO DOSPĚLÉ

- **ANGLIČTINA** – úterý od cca 18:00, cena dle počtu uchazečů cca 1.600,-/pololetí. Hodiny povede zkušená lektorka z jihlavské Jazykové školy U Pivovaru, v případě zájmu budou otevřeny dva kurzy (začátečníci - falešní začátečníky a pokročilí), lekce bude trvat 90 minut. Cena za 90 min. se tak bude pohybovat okolo 90,-/student.
- **ORIENTÁLNÍ TANCE** – pondělí 18:00 – 19:00 (začátečnice) – permanentka 720,-, jednorázové vstupné 80,-, tělocvična, pondělí 19:00 – 20:30 (pokročilé) – permanentka 840,-, jednorázové vstupné 90,-, tělocvična. Testovací lekce 3.10.2011 od 18:00.
Léty prověřený a hojně navštěvovaný kurz, který vede zkušená Lenka Linhartová. Pozor, nejedná se o břišní tance, ale o různé tance typické pro Orient. Přijďte se odreagovat a vyzkoušet úplně jiný druh pohybu, než na který jste zvyklé. Kurz je určen VŠEM ženám a dívkám (mezi tanečnicemi jsou i šedesátnice)!!! :-)
- **JUMP** – středa 19:30 – 20:30, permanentka 480,-, jednorázové vstupné 60,-, tělocvična. Testovací lekce 5. 10. 2011.
Městys nakoupil v rámci sponzorského daru Kraje Vysočina 10 trampolín o průměru 122cm, které jsou určeny právě k tomuto druhu sportu – můžete jej nalézt také pod názvem jumping nebo trampies. Jedná se o cvičení na trampolínách za doprovodu velmi rytmické hudby. Toto cvičení je určeno každému (tedy i mužům!!!) bez rozdílu věku a fyzické kondice. Velkou výhodou tohoto cvičení je, že nezatěžuje příliš klouby, protože dopad nohy je vždy do měkkého výpletu trampolíny. Za hodinu jumpu spálíte až 1500kJ, zlepšíte kondici a vytvarujete postavu. Je proto tím pravým sportem pro toho, kdo chce zhubnout. Kromě toho po celou dobu posilujete hluboké zádomé i břišní svaly, což vede ke správnému držení těla. V rámci KŠ povede tyto lekce lektorka Jaroslava Palánová. Pozor!!! – vzhledem k omezenému počtu trampolín je nutné se přihlásit (počítejte také s tím, že v průběhu testovací lekce se budete muset na trampolínách vystřídat. Pevnou obuv s sebou!!!
- **TANEC** – čtvrteční podvečer (čas až dle zájmu), permanentka 480,-, jednorázové vstupné 60,-. Testovací lekce 6. 10. 2011, 18:00 zámek!!!

Kurz určený pro všechny ženy všeho věku, které se chtějí naučit nové druhy tanců, zároveň se pobavit a strávit příjemný podvečer. Lekce povede zkušená učitelka tance při ZUŠ, paní Nad'a Poláková. Těšte se na zumbu, latinu, country, step a spoustu dalších tanečních stylů a především zábavy.

- **AEROBIC** – pátek 18:00 – 19:30, permanentka 600,-, jednorázové vstupné 70,-, tělocvična. Testovací lekce 14. 10. 2011.
I v tomto roce se můžete těšit na aerobic s Veronikou Svobodovou. Nově bude lekce trvat 90 minut, to proto, abyste měly více času na posilování a protahování. Můžete se také těšit na cvičení s činkami a na spoustu nových zábavných choreografií. Kurz je určen všem bez rozdílu pohlaví (od 2. stupně ZŠ).
- **ZUMBA** – sobota 17:00 – 18:00, permanentka 600,-, jednorázové vstupné 70,-, tělocvična. Testovací lekce 1. 10. 2011.
Konečně se mi podařilo sehnat kvalitního lektora na Vámi tak žádanou zumbu. Můžete se těšit na pestré hodiny pod vedením Ing. Jiřího Bánovského z Taneční školy Aura - profesionální tanečník latinsko-amerických a standardních tanců, vystudovaný trenér a porotce. Zumba kombinuje dynamickou latinsko-americkou hudbu a latinsko-americké tance spolu s aerobními pohyby. Využívá tance jako salsa, merengue, cumbia, reaggaton, cha-cha, samba a další. Vychází z principu, že cvičení by mělo být zábavné a jednoduché. Sexy a energické latino rytmy vytvářejí párty atmosféru, která Vás strhne do víru pohybu. Na zumbu mohou přijít muži i ženy jakéhokoli stáří.

VÝTVARNÉ KURZY PRO VŠECHNY (do 15 let ZDARMA v doprovodu rodinného příslušníka)

Kurzy, které pro Vás opět připraví paní učitelka Mgr. Jana Choutková. Více podrobností obdržíte e-mailem nebo naleznete na nástěnce KŠ. Nezapomeňte se na kurzy hlásit vždy nejpozději týden předem.

- **MALOVÁNÍ NA HEDVÁBÍ** – 14.10.2011 od 16:00, budova ZŠ, cena 200,-/osoba
 - přijďte si vytvořit krásnou šálku nebo vitráž, přihlášky nejpozději do 30.9.2011 (kvůli nákupu materiálu)
- **ŠPERKY Z FIMO** – 11.11.2011 od 16:00, budova ZŠ, cena 200,-/osoba
- **ADVENTNÍ VĚNCE** – 25.11.2011 od 16:00, budova ZŠ, cena 100,-/osoba

MAŽORETKY SMILE VĚTRNÝ JENÍKOV

Družstva Mažoretek pod vedením Hanky Kretschmannové a Veroniky Svobodové reprezentují městys již od roku 2001. V současné době se můžeme chlubit 3 skupinami mažoretek od MŠ po 3. ročník SŠ a jedním družstvem dospělých mažoreťáků. Dohromady se jedná o cca 50 osob.

Samozřejmě, fungování takového oddílu stojí nemálo peněz jak Vás, rodiče, tak i Městys Větrný Jeníkov, který přispívá. Zároveň tímto děkujeme mnohým sponzorům, díky nimž mohou mažoretky reprezentovat městys a smysluplně tak trávit volný čas.

Školné pro letošní rok bude rozděleno na 2 pololetí a bylo zvýšeno na **400,-/pololetí**. Tyto peníze budou z velké části použity na nákup nutných potřeb, na pokrytí startovného, atd. Splatnost kurzovného je nejpozději **16.10.2011!!!**

VÍKENDOVÉ SEMINÁŘE

Ráda bych opět navázala na již vyzkoušené víkendové semináře. Pokud byste měli zájem strávit sobotní dopoledne či odpoledne ve společnosti **jógy nebo tai-ji**, určitě se mi ozvěte. Pokud bude dostatečný zájem, mohli bychom střídát jednotlivé semináře buď po měsíci, nebo po 14 dnech.

KURZY, KTERÉ BUDOU OTEVŘENY POUZE PŘI DOSTATEČNÉM ZÁJMU

Pokud byste rádi navštívili jakýkoli z níže uvedených kurzů, ozvěte se nejpozději do 30.9.2011. V případě dostatečného zájmu budou pro Vás otevřeny. Lektori jsou již zajištěni.

- ORIENTÁLNÍ TANCE PRO ŽÁKY 1. STUPNĚ ZŠ
- FRANCOUZŠTINA PRO ZŠ I DOSPĚLÉ
- NĚMČINA PRO ZŠ I DOSPĚLÉ
- SPOLEČENSKÉ TANCE PRO PÁRY
- ANGLIČTINA – individuální kurz za cenu 360,-/45 min.

Příloha č. 3: Souhlas s výpůjčkami

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé zapsali do přiloženého seznamu.

V Ústí nad Labem, dne 29. 3. 2012

.....

Denisa Vondráčková

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	Č. ISIC karty	Bydliště	Datum